

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 24/25/26

NELJAPÄEVAL, 27. JUUNIL 1929

Aktsia-Selts „Textil“

Tallinnas

Koplis

Oma vabrikud:

**Ketramis-, kudumis-,
apreteerimis-, pleegita-
mis- ja värvimisvabrik**

**Vabriku suur- ja
väikemüügilaod:**

KOPLIS, Bekeri tehas 5.
TALLINNAS, Vene turg 1—4.
„ Paldiski mnt.
„ S. Juhkentali 46.
NÕMME, S. Pärnu mnt. 46.
NARVAS, Peetri pl. 8.
RAKVERES, Pikk tän. 24.
PÄRNUS, Rütli tän. 28.
PETSERIS, Riia tän. 1.

**Sarpinka, Schoti-ruudu-
line, pesu- ja käterätiku-
riided, flanellid, baikad
ja kõiksugu teised puu-
villased riided.**

Soovalmis kaup.

Lõngad käsitsi ja
telgedel kudumiseks.

Suures valikus:

Sise- ja välismaa siidi
ja villaseid kaupu.

Müük vabriku hinnakirjade järelse

Tema Majesteedi Rootsi kuninga külaskäigu puhul.

„Sõdur’ile“ kirjutanud Riigivanem **August Rei**.

Kui endistel aegadel kroonitud riigipead külastasid teiste maade valitsejaid, siis sünnitas see suurt elevust ja tähelepanu neis rahvakihtides, kes seisid valitsejale lähedal. Laid rahvahulgad aga suhtusid seesugustele pidulikkudele sündmustele paremal juhul passiivse uudishimuga, halvemal korral aga — tuima ükskõiksusega, kui mitte koguni meelekibedusega. Ei olnud ju noil aegadel rahvahulkadel õigust riigi valitsemise küsimustes kaasa rääkida. Mitte rahvas ei valitsenud tol ajal riiki, vaid rahvast olenematu riigivõim määras oma heaksarvamise järele rahva saatuse viimase soovidega arvestamata ja tema arvamist küsimata. On rohkem kui arusaadav, et niisugustel oludel ei saanud võõra riigi valitsejate külaskäik olla sääraseks sündmuseks, mis oleks võinud äratada rahvahulkades sügavat huvi ja sünnitada elevust.

Teisiti on lugu nüüdisaja rahvavalitsuslikus riigis, kus valitsemise võim on rahva enda käes, kes valimiste ja hääletamiste kaudu avaldab oma tahet ning määrab kindlaks riigi valitsemise suuna. Kui nüüdsel ajal võõra riigi kõrgem võimukandja külastab teist riiki, siis ei ole see mitte enam kahe riigivalitseja ja nende lähedal seisvate kitsamate ringkondade omavaheline asi, vaid sarnane külaskäik on sõprusavalduseks ja au ning lugupidamise ülesnäitamiseks kogu rahvale teise rahva poolt.

Seepärast on ka arusaadav, et nüüdisaja rahvavalitsuslike riikide suhetes võõra riigi esimese kodaniku külaskäik tundub suure ja tähtsa piduliku sündmuseks kogu rahvale.

Erilist sügavat tähelepanu ja sooja vastukaja leiab Eesti rahva keskel see kõrge külaskäik, millega eesseisvail juuniku lõpupäeval Eesti vabariiki austab Tema Majesteet Rootsi kuningas.

Eks ole ju see ajajärk Eesti ajaloost, mil meie maa kuulus Rootsi riigi külge, piisunud meie rahva mälestuses kui „vana hea Rootsi aeg“? Eks vääri ometi seegi asjaolu tähelepanu ja meeletuletust, et 1343. a. Jüriöö mässu juhid pidasid vajalikuks ja võimalikuks pöörduda Rootsi valitsuse poole, et paluda sealt abi ja toetust oma vabadusvõitlusele. See iseloomustab meie rahva suhtumist Rootsile juba kaugemas minevikus.

Kõik see teeb arusaadavaks, mispärast meie rahva laialistes hulkades tuntakse erilisel sooja sümpaatiat Rootsi rahva ja riigi vastu. Ja kõigile teadlikkudele Eesti kodanikkudele on see küll suureks rõõmuks, et neil võimalus avaneb, tervitades Tema Majesteeti Eesti vabariigi pinnal, avaldada Tema Majesteedi kõrges isikus oma sügavat austamist ja lugupidamist töökale, kultuurilisele, kõrgeandlisele Rootsi rahvale.

12. 6. 29.

Eesti ja Rootsi.

Mõttemõlgutusi „steriilses“ orientatsioonist.

ohked mälestused „heast Rootsi alast“ ja äratundmine, et Eesti kultuurorientatsioon peab suunduma Skandinaaviasse, on osutunud Eesti-Rootsi lähenemise mõjuvaks teguriks. Ta on viimasel ajal leidnud nii rohkesti mainimist, et heade mälestuste vastastikune harastamine ning kultuurtegelaste vastastikused külastused võisid paista ja on paistnud mõnede silmis Eesti-Rootsi lähenemise ainsamaks otstarbeks. Sellest mõnel pool korrutatav lensdõna — „steriilne orientatsioon“.

See lensdõna laseb mõlemas osas märgist mööda. Eesti-Rootsi lähenemine pole sugugi „orientatsioon“ ja pole sugugi steriilne.

Orientatsioon välispoliitikas tähendab ühede riikide eelistamist teistele, soovi sobitada erilisi häid suhteid ühe riikide grupiga teise riikide grupi kahjuks. Kuigi ei saa vististi öelda, kelle kahjuks Eesti on valinud „Rootsi orientatsiooni“. Küll püüab suur osa Saksa ajakirjandusest meid veenda, et kannatajaks on Poola, kuid selles avaldub ükski harilik Saksa ühekülgne polonofobia ja Läänemere probleemi ignoreerimine — nähtus, mis on tuginud Saksa poliitika täielikku viljatust Läänemerele. Et Balti-Skandinaavia lähenemine ei riku sugugi Balti-Poola suhteid, usume seda meelsamini, et Poola avalikkus seda lähenemist alati on tervitanud. Nii kirjutab „Glos Pravdy“, Poola valitsuse häälekandja, oma juhtkirjas 6. juunist s. a., et Poola hindab Balti riike ja on eluliselt huvitatud nende iseseisvuse alalhoidmisest, olgu Vene olud missugused tahes, sel põhjusel, et Balti riigid kindlustavad Poola juurepääsu merele. Seda ülesannet võivad nemad konfliktide korral siis kõige paremini täita — leiab leht — kui nad suudavad sama südiit asuda kindlale ja iseseisvale positsioonile, nagu seda tegid Maailmasõja ajal Skandinaavia riigid. Nende lähenemine Skandinaavia grupile võib selle ülesande täitmist aina hõlbustada.

Asjatu oleks Balti-Skandinaavia lähenemises näha teravat otsa ka riigi suhtes, keda Saksa ajakirjandus nii jätmalt püüab tembeldada Poola alaliseks vastaseks — Nõukogude Liidu suhtes. „Rootsi orientatsioon“ pole midagi muud, kui osa Eesti ainumast ja ainuvõimalkust — rahuorientatsioonist ja seda ei saa juba ükski rahusihte taotlev riik endale vaenulikuks pidada.

Nii siis — „Rootsi orientatsioon“ pole kavatsetud ühegi kolmandama riigi huvide vastu. Vaata-

me, kuidas on lood selle orientatsioonile steriilsusega.

„Kõige suurema rahulolemisega tervitas Rootsi Eesti astumist vabade ja iseseisvate rahvaste perre“ — nii algas kuningas Gustav V soe tervituskõne, mille mõju veelgi tõstis soe ja mõjukas ettekanne, riigivanema J. Tõnissoni aadressil, Stockholmis lossis 4. septembril pakutud galadineel, Balti riikide olemasolu on tegur, millist Rootsi ja vähemal määral ka teised Skandinaavia riigid kümme aastat pärast Tartu rahu ei saa hindamata ja arvesse võtmata jätta. Täiesti asjata on küsida, kui kaugele viib see hindamine siis, kui Balti riikide olemasolu sattub hädaohtu. Maailmasõja ajal varitses Taanit ja Rootsit, vähemalt sõja ajal, sõjahädaoht Saksa ja Vene poolt. Ükski inimene ei saa ütelda, kas Rootsi oleks niisugusel korral aidanud Taanit Saksa vastu, või Taani ja Norra Rootsit Vene vastu. Skandinaavia organiseeritud rahuliidu olemasolu tegi need küsimused ülelligseteks. Sama ülelligine on küsimine, kas Skandinaavia riigid aitavad Balti riike näit, tulevase Venemaa vastu. Lootus on hea asi, aga tõsioludel põhjenev teadmine on parem. „Rootsi orientatsioon“ ülesandeks pole sugugi väliste kaitsjate otsimine ja leidmine, vaid olundi tekitamine, mille arenedes oleks mõeldav Läänemere riikide koostöö rahu organiseerimise alal — sel määral, kui seda võimaldab huvide ja tõekspidamiste ühtlus.

Niisugune programm, mõõdukalt võetuna, pole sugugi mõistetud steriilsusele. „Glos Pravdy“ on arvamisel, et programmil võib vilja kanda. Aga meil pole mingisugust vajadust end julgustada väliste autoriteetide arvamistega. Rohked tähelepanu märgid — milliste hulgas kuningas Gustav V külaskäik on väljapaistvam, kuid kaugeltki mitte esimene ega ainus — lubavad oletada, et konkreetse sisu andmine Skandinaavia-Balti lähenemisele ei nõua muud, kui mitu head aastat püsivat tööd eriti juristide poolt. Eeldused selle töö kordamineks on olemas nii ajaloolisel kui kultuurilisel alal, kuid suuremaks eelduseks on kindel usk, et Balti-Skandinaavia suhted võivad rahu alalhoidmise ülesandes viljakandvaiks kujuneda.

Teadmine, et Rootsi-Eesti lähenemise ülesanne on kindlalt seotud meie üldise rahupoliitikaga, mille eesmärgiks on koostöö kõikide rahu alalhoidvate teguritega, teeb T. M. Rootsi kuninga külaskäiku Eestile eriti tähtsaks ja tervitatavaks sündmuseks ja peaks julgustama ka neid, kes liiga pessimistlikult on tõlgitsenud Skandinaavia riikide alalhoidlikku ja siiski uusi väljavaateid avavat rahupoliitikat.

P. R.

August Rei
Riigivanem

[Handwritten signature]

F. M. Kooli Kunstos Gustav V

Gusti ja Rootsi

Gustav

G. M. Rootsi Kuningas Gustav V

Rootsi kuningas

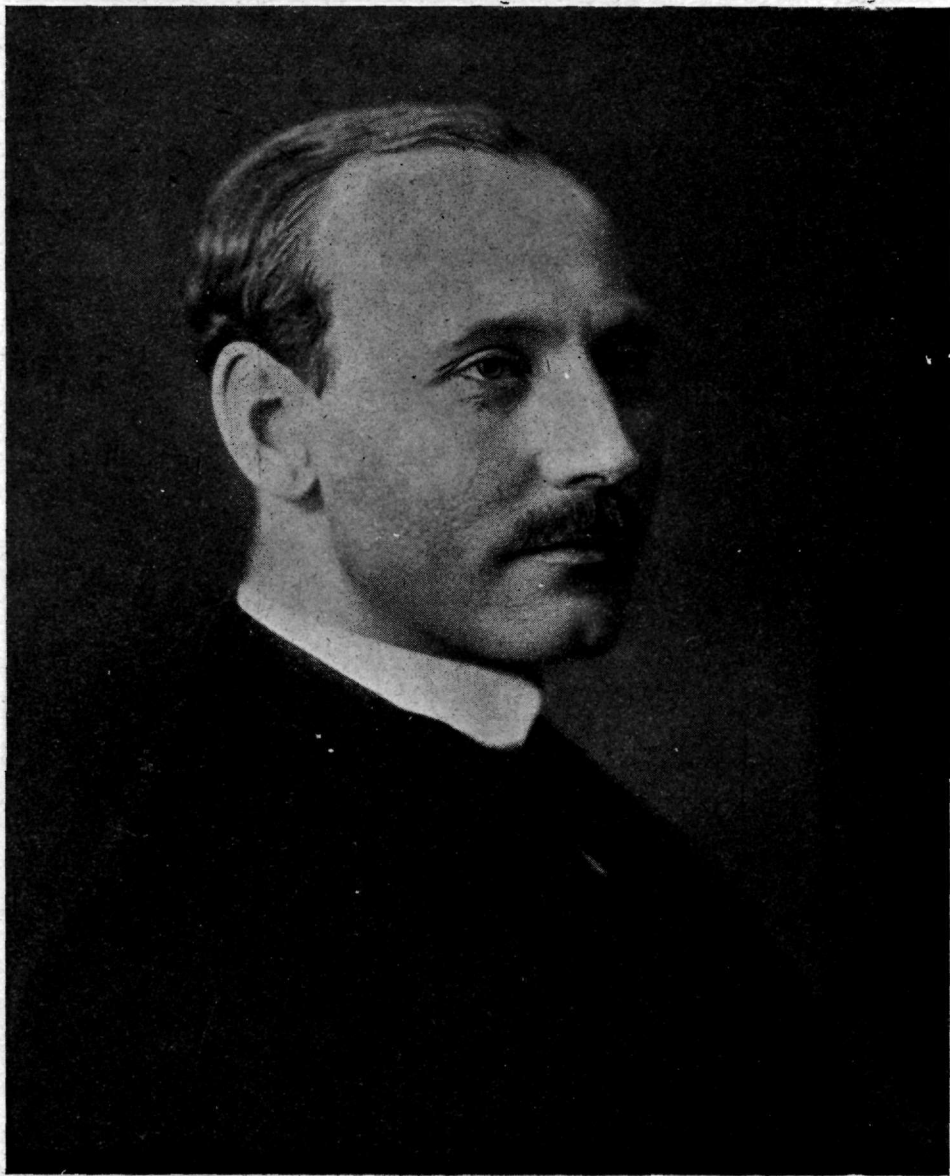
Rootsi kuningas C. M. Victoria

C. M. Rootsi Kuninganna Victoria

Rootsi kuninganna Victoria, kes elas aastatel 1819-1901, oli Rootsi ja Norra kuninganna ning Suurbritannia ja Iirimaa kuninganna. Tema valitsemise aja jooksul muutusid need riigid üheks suureks kuningriigiks. Victoria oli üks maailma populaarsemaid naisinimesi ja tema pühapäevade pidamine muutus traditsiooniks. Tema valitsemise aja lõppedel algas maailmasõda, mis muutis maailma oluliselt.

Victoria oli üks maailma populaarsemaid naisinimesi ja tema pühapäevade pidamine muutus traditsiooniks. Tema valitsemise aja lõppedel algas maailmasõda, mis muutis maailma oluliselt. Tema valitsemise aja jooksul muutusid need riigid üheks suureks kuningriigiks.

Karl Einbund
Riigikogu esimees

Rootsi armeest.

„Sõdur’ile“ kirjutanud C. H. JUHLIN DANNFELT,
Kuninglik Rootsi rittmeister ja sõjaväe esindaja Balti riikides.

Rootsi armeed komplekteeritakse 1901. a. alates üldise väeteenistuse kohustuse alusel. Maailmasõja algades pidi ka Rootsi avaldama kindlat tahet iga

Sõjaväe rahuaegsed koosseisud olid järgmised:
28 jalaväe rügementi à 3 pataljoni à 4 kompaniid;

*Kuninglikud Kõrgused
Rootsi Kroonprints Gustav Adolf ja Kroonprintsess Louise.*

hinna eest kaitsta oma iseseisvust, mis pärast parlamendi heakskiitmisel võeti ette mõningad uuendused ning täiendused sõjavägede arvus ja organisatsioonis. Reorganisatsioon kõigepealt puudutas teenistuseaja kestvust, siis relvade arvu täiendamist, relvade uuendust ja sõjatehnilise varustuse suurendamist.

8 välisuurtükiväe rügementi à 3 kahurja 1 haubitsa-gruppi à 3 patareid (4-torulist);
1 raske suurtükiväe rügement à 3 divisjoni, kindluse suurtükiväge;
8 ratsarügementi (kokku 50 eskadroni);
4 inseneri pataljoni;
1 välitelegraafi pataljon;

6 voori pataljoni;
4 intendandi kompaniid.
Lennuvägi.

C. H. Juhlin Dannfelt

*Kuninglik Rootsi rittmeister ja sõjaväe esindaja
Balti riikides.*

Juhtimiseks rahuajal koondati Rootsi vägi kõrgemateks väekoondisteks — 6 diviisi à 2 brigaadi, à 2 rügementi + 1 ratsarügement (5 esk.), + 1 välisuurtükiväe rügement jne.

Ratsaväe diviis koosnes 2 brigaadist à 2 pataljoni + suurtükivägi jne. (ratsadiviise moodustati ainult manöövrile).

Bodeni kindluses seisis 1 jal. rüg., 1 suurtükiväe grupp, inseneri pataljon, kindluse suurtükid jne.

Gotlandi saarel asus 1 jal. rüg., 1 suurtükiväe rüg. jne.

Mobilisatsiooni puhuks pidi iga diviisi andma kaadri veel ühele teisejärgu diviisile.

Peale Maailmasõda ilmunud riigijuh-tide mälestustest (teiste hulgas ka Winston Churchill) selgub, et 1915. a. kaaluti liitlaste leeris küsimust, kuid saavutada otseühendust Venemaaga — kas Root-

si kaudu või läbi Türgimaa. Valik lan-ges Türgile, ja seda vist ka sellepärast, et Rootsi armees nähti tugevat takis-tust vägivaldse ühenduse loomises Rootsi kaudu.

Sõjapolitiline olukord peale Maailma-sõja oli võtnud Rootsil soodsa ilme, mispärast peale pikki kaalutlusi aastal 1925 võeti Rootsi parlamendilt vastu sõ-javäe uus reorganisatsiooni kava.

Reorganisatsiooni eesmärgiks oli muuta armeed võitlusvalmiks sõ-japolitilisele olukorrale vastavalt, ja ka-sutatades Maailmasõja kogemusi, viia lä-bi uuendusi — organisatsioonis, relvas-tuses ja mitmesuguse varustuse alal. Sõjaväe arvuline kokkutõmbamine sün-dis peamiselt ratsaväe arvel. Sõjaväe võitlusvõime alalhoidmiseks viidi läbi (kompenseerimiseks) rida täiendusi teis-tes väeliikides, eriti aga lennuväes. Sundteenistusaega sõjaväes lühendati tunduvalt.

Rootsi riigikaitse korraldus omab järgmise organisat-siooni:

Kaitseministeeriumi töö on koondatud 3 osakonda. I. osakonda kuulub **Tema Majesteedi Kuninga** kantselei, II. üldkorralduse osakond, III. mere- ja lennuväe korraldus.

Osakonnad jagunevad vastavateks büroodeks.

Vägede keskjuhtimine koosneb Kindralstaabi ülemast, Armeed ülemjuhatuselt ja väeliikide inspektoritelt.

Kindralstaabi ülemal rahuajal on õigus käsutada temale alluvat staapi, mis koosneb 54 tegevväe ja 13 reservohvitserist, allohvitseridest ja eraisikutest. Kindralstaabil on 7 osakonda, peale selle kuuluvad staabi juurde arhiiv, raamatukogu, arveosakond. Kindralstaabi ülemal on õigus anda vägede sõjalise ettevalmistuse suhtes juhtnõore — armeed ülemjuhatusel, väeliikide inspektoritele, väekoondiste ülematele.

Armee ülemjuhatus koosneb 4 n.n. departemendist ja ühest valitsusest, nimelt: raha-, intendantuuri-, inseneri-, relvade-departemendid ja sanitaar-valitsus. Inseneridepartemendi ülem on ühtlasi inseneriväe üldjuht, relvade departemendi ülem on ühtlasi suurtükiväe inspektor jne.

Inspektorid on järgmised:

Jalaväe inspektor.

Ratsaväe inspektor.

Suurtükiväe inspektor (ühtlasi relvade departem. ülem).

Voori inspektor.

Sõjaväe õpetuse inspektor.

Inspektorite otseses alluvuses on:

Jalaväe insp.: Jalaväe aspirantide kool ohvitseride ettevalmistamiseks ja jalaväe laskekool.

Ratsaväe insp.: Hobuste remondi-valitsus, remontdepood, ratsaväe aspirantide kool ohvits. ettevalmistuseks, ratsakool.

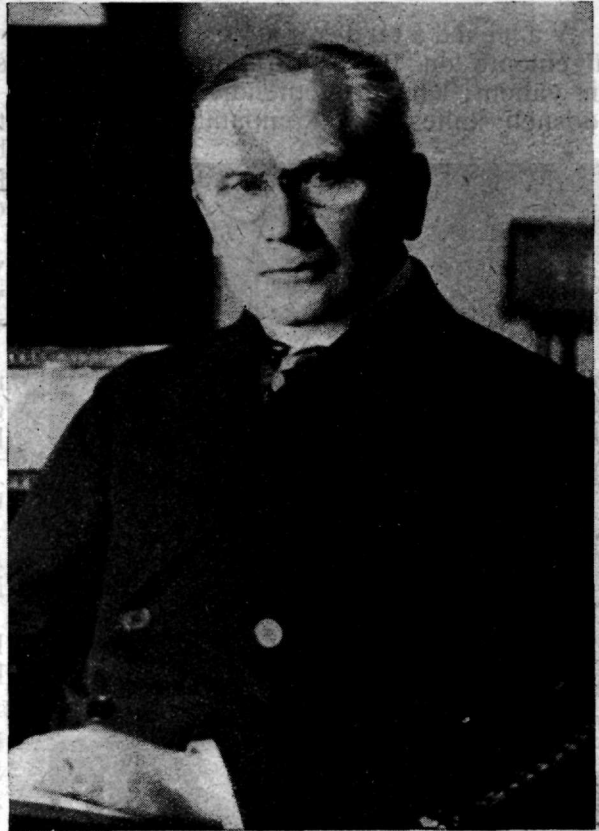
Suurtükiväe insp.: Aspirantide kool suurtükiväe ohvitseridele, laske-moona vabrikud, relvade vabrikud, abinõude tehased.

Voori inspektorile allub muu seas aspirantide kool intendantuur-ohvitseride ettevalmistuseks.

Sõjaväe õpetuse insp.: Sõjakadeemia, suurtükiväe ja inseneri akadeemia, sõjakool, jalaväe ohvitseride kool ja kõrgem allohvitseride kool.

Patrik C. R. Reutersvärd
Rootsi saadik Eestis.

Ernst Trygger
Rootsi välisminister.

Peale sõjaväe õpetuse inspektori on veel sõjaväe väljaõppe komisjon, mille eesistujaks kindralstaabi ülem, liikmeteks inspektorid, ja milline töötab välja õppetöö üldkavad (projektid).

Tänapäev Rootsi armee koosneb:

- 22 jalaväe rügemendist,
- 4 ratsa rügem.,
- 9 suurtükiväe rüg. (gruped),
- 3 inseneri pataljonist,
- 1 välitelegraafi patalj.
- 4 voori patalj.,
- 3 intendantuur-kompaniist.
- Lennuvägi.

a) **Jalavägi** on jaotatud rügementideks: 1) normaal koosseisuga, 2) vähendatud koosseisuga, 3) kõvendatud koosseisuga.

Normaalkoosseisuga rügement koosneb: staabist, 2 pataljonist à 4 kompaniid (nendest 1 kuulipildujate, miinipildujate ja spetsialistide komp.). Seda tüüpi rügemente on 10.

Vähendatud koosseisuga rügemente on 10, laskurkompaniide arv on vähem; ühes rügemendis 2. pataljon koosneb kahest tankkompaniist.

Mgr. Nathan Söderblom
Rootsi Ülempiiskop.
Eesti suurimaid sõpru.

Kõvendatud rügement koosneb 3 pataljonist à 4 või 3 kompaniid. Sarnaseid rügemente on 2.

b) Ratsa-rügement koosneb staabist, 3 mõök- (harilik) ja 1 tehnilisest eskadronist. Iga 4. rügement omab 4 mõök-eskadroni.

d) Suurtükivägi: 1) Kerge väli-suurtükivägi — 4 rügementi ja 2 gruppi.

2) Keskmine ja raske suurtükivägi — kokku 7 patareid + balloompatarei.

3) Kindluse raske suurtükivägi koosneb 1 rügemendist (3 pataljoni à 2 kompaniid).

4) Ohukaitse suurtükivägi 1 rügement (4 patareid + helgiheitjate üksus).

e) Insenerivägi. Pataljon koosneb staabist ja 5—6 kompaniist jne.

Kõrgemateks väekoondisteks rahuajal on 4 diviisi, 1 jalaväe brigaad, Norrlandi väed, Bodeni kindluse väed ja Gotlandi saare väeosad.

Jalaväe diviise nimetatakse vastavalt asukoha raioonile — „Lõuna diviis“, „Lääne diviis“, „Põhja diviis“ ja „Ida diviis“.

Lennujõud on ühised maa- ja mereväele ning koosnevad staabist, 4 grupist (pataljonist) ja iseseisvast lennukoolist.

Kaadri arvuline koosseis:

Ohvitseri ja neile vastavatel koh- tadel teenivaid eriteadlasi . . .	1.842
Allohvitsere	1.434
Nooremaid allohvitsere („Under- befäl“) ja sõdureid	6.044
Eriteadlasi	572
Eraisikuid	82

Vanaduse tõttu arvatakse pensionile: kaptenid — 50 a., majorid ja kol.-leitn. 55 a., kolonellid — 60 a., kindralid — 65 a. Allohvitserid — 50 a., noor.-allohv. 32 a., sõdurid 28 a. alates.

Rootsi üldisest kaitsekohustusest.

Iga Rootsi kodanik on kaitsekohustusline 20—42 eluaastani. Kaitseväge tee-

Admiral C. A. Ehrensverd
Kuninga sõjalise staabi ülem.

nistus jaguneb teenistuseks tegevvaes („Beväringen“) ja teenistuseks maakaitsevääes („Landsturm“). Tegevvaes teenistus jaguneb 2 kategooriasse: 1. kestab 20 kuni 30 eluaastani, 2. — 30—34-ni; 34 kuni 42 on teenistus maakaitsevääes. Teenistuskohustuslased, kes kuuluvad A ja B kutseklassi (endised sõjaväelased, üliõpilased jne.), teenivad 1. kategoorias 15 aastat, ülejäänud aja maakaitsevääes. Arstid ja teised kaitseteenistuseks oma erialalt tarvilikud haritlased loetakse riigikaitse teenistuses 1. kategooriasse 20—42 eluaastani.

Teenistus alalises väes.

Iga-aastasest nekrutite üldarvust võetakse alalisse väkke 23.283 meest, kes seal omavadki tarviliku sõjalise ettevalmistuse; meeste ülejääk arvatakse ersatsreservi arvele ja ei saa rahuajal tarvilikku sõjaväelist ettevalmistust.

Teenistuse kestvus alalises väes on järgmine:

Üliõpilased	260 päeva
Ametmehed ja allohvits.	225 „
Jalavägi	140 „
Ratsa-, suurtüki- ja insenerivägi	200 „

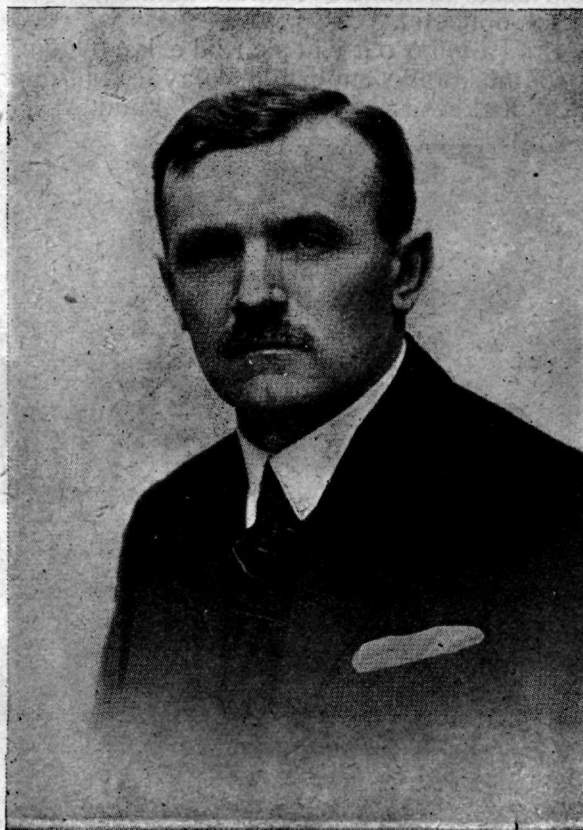
Teenistusse kutsumine on nii korraldatud, et igas väeosas ja igal aastaajal on teenistuskohustuslasi, kes oma sündega teenivad. Sügiseti on kordamisõppused, mis kestavad 25—35 päevani iga aasta ja millistele kutsutakse 2—3 aastakäigu mehed. Lühikene teenistusaeg nõuab suurt üleajateenijate arvu, kes 3 ja rohkem aastat kohustuvad sõjaväes teenima. Nooremate (alama astme) üleajateenijate arv tõuseb jalaväe kompaniis 40 meheni ja eskadronis 65 meheni. (Toimetuse sõrendus).

Maakaitsevääelased on koondatud riigikaitse korralduse mõttes suurearvulistesse vabatahtlikkude organisatsioonidesse; peale selle on Rootsis üle 260 vabatahtliku küti-organisatsiooni. Kõiki ülalnimetatud organisatsioone võib vaadelda kui omakaitse (kaitseliidu) organisatsioone. 1928.—1929. eelarve-aastal anti riigilt nimetatud organisatsioonidele toetust 440.000 krooni. (Kõigest? Toim.)

Relvastus.

Käsirelvadena on tarvitusel Mauseri süsteemi püss ja karabiin; Schwarzlose raske kuulipilduja, Colt-

Browning'i kerge kuulip.; kõikide nimetatud relvtüüpide kaliiber on 6,5 mm. (Suuremakaliibrilisi on eritiüüp klp. ja Browningi 9 mm püstol).

Jaan Lattik
Eesti välisminister.

Suurtükid: 7,5 cm välikahur, 10,5 cm välihaubits; 10,0 ja 12,0 cm raskekahurid ja 15,0 ning 21,0 cm r. haubitsad. Miinipildujad on 6,0 ja 2,0 cm-lised.

Väljaõpe.

A. Ohvitseri kutsel ettevalmistus kestab 3 aastat ja algab vastava väeliigi aspirantide koolis. 3 aastat väljaõppe aega on jaotatud järgmiselt: 10 kuud aspirant, 10 kuud väeosas, 16 kuud sõjakoolis. Reservohvitseri ettevalmistus kestab umbes 2 aastat.

Õppus sõjakadeemias kestab 2 aastat, mille kestvusel iga aasta 1 kuud jooksul õpilased peavad teenima väeosades (staash, mitte omas väeliigis).

Suurtüki- ja inseneriväe akadeemias jaguneb kursus 2 kategooriasse: alamasse ja kõrgemas-

s.e. Alama kategooria lõpetamine on sunduslik igale nende väeliikide ohvitserile, kes soovivad saada ülendust ülemleitnandiks; kursuse kõrgemasse kategooriasse lubatakse astuda ainult parematel õpilastel.

Jalaväe ohvitseride kool on kordamiskooliks noortele jalaväe ohvitseridele kursuse kestvusega 7 kuud.

Ratsasõidu kool on sunduslik ratsaväe lipnikkudele, et võimaldada neil edasipääsu auastmetes; kursuse kestvus ümber 1 aasta. Ratsasõidu kooli juure komandeeritakse ka ohvitseri teistest väeliikidest.

Laskeasjanduse kooli jalaväe ratsaväele korraldab iga aasta suvel 3 kursust; kaks millistest 2-kuulise kest-

Eesti Vabariigi ohvitseride esimesi kokkupuutumisi Rootsi sõjaväega.

1. Rootsi kindralstaabi kapten O. Ribbing eskadroni juhina laagriõppusel 1924. aastal.
2. Rootsi 2. Göta rügemendi ülem oberst S. Schmidt.
3. Pilt Rootsi sõjaväe sügismanööritelt 1923. a. Vasakult paremale: Reserv major K. Mollin, rügemendi ülem oberst S. Schmidt, Eesti ohv. saatja Rootsi kapten Bergelin, major E. Leithammel.

vusega on ette nähtud leitnantidele ja üleleitnantidele; üks kursus ühekuulise kestvusega on ette nähtud kaptenitele, majoritele ja kol.-leitnantidele.

Laskeasjanduse kooli eesmärke on ühtlustada väeosade väljaõpet laskeasjanduses ja taktikas. Iga jalaniing ratsaväe ohvitser peab vähemalt kord elus komandeeritama sellesse kooli. Suurtükiväelastel on laskeasjanduse alal omad koolid (poligonid).

Kehalise kasvatuses keskinstituuti komandeeritakse väeosadest iga aasta teatud arv noori ohvitseri gümnaastika- ja spordi-instruktoriteks ettevalmistuma. Instituudi õppeaeg jaguneb 3 erikursuseks kestvusega 7 kuud. Suurem osa ohvitseridest lõpetavad vaid esimese kursuse.

Peale ülalnimetatud kestva ja alalise iseloomuga õppeasutuste korraldatakse Rootsi sõjaväes mitmesuguseid lühidajalisi kursusi, nagu: taktikalised kursused vanematele kaptenitele ja rittmeistritele, kursused signalisatsiooni ohvitseridele, pioneer-kursus jala- ja ratsaväes teenivatele ohvitseridele, gaasikursused, pedagoogika kursused jne.

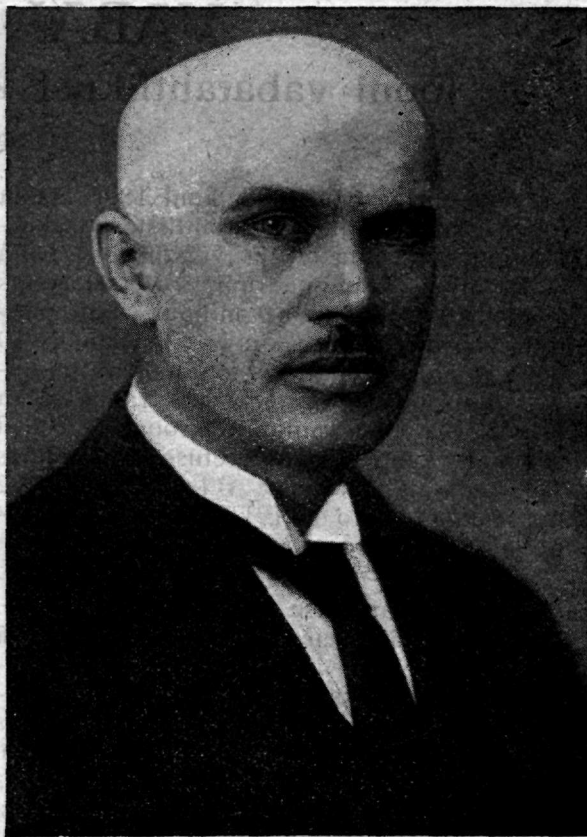
B. Allohvitseride ettevalmistusest. Allohvitseri (kõrgema aste) kutse omandamiseks peab lõpetama 1½-aastase kursuse kõrgemas allohvitseride koolis. Sellesse kooli komandeeritakse noorema astme allohvitseri, kes lõpetanud ettevalmistava kursuse ja sooritanud väeosas 3-aastase väljaõppe. Attestatsioon väeosalt 4—5 aasta kestvusel peab olema hea.

D. Noorema astme allohvitseri komplekteeritakse sõdureist, kes sõjaväe 1. õppetalvel läbi teinud nekrutite kooli, teisel õppetalvel kaprali kooli ja 3. õppetalvel „furrerite“ kooli.

E. Ajateenijate väljaõpe põhjeneb nekrutite koolile ja õppustele väeosades. Paremad ajateenijatest valitakse kandidaatideks allohvitseri kutse omandamiseks.

Taktikalistest õppustest suuremates väekoondistes.

Sarnased õppused korraldatakse suvise õppetöö lõpuks igal sügisel, alates

M. Juhkam
Eesti sõjaminister.

umbes 10. septembrist. Neile õppustele kutsutakse mitme aastakäigu mehed, mispärast väekoondiste koosseisud tõusevad sõjaaegseteni. Septembri lõpul korraldatakse suur manööver vähemalt 2 diviisi vahel, andes neile juure tarviline arv tehnilisi väeosi (lennukid jne.) Ka käesoleva (1929) aasta sügisel „võitlevad“ omavahel 2 diviisi Södertelje (umbes 100 km Stockholmist lõunasse) piirkonnas.

Talistest õppustest.

Rootsi kaitseväes pühendatakse eriti suur tähelepanu talistele õppustele. Põhja-Rootsis veeretab karm ilmastik ja lümi sõjategevuse teele suuri takistusi, mis nõuavad kaitsevält ettevalmistust talimanöövrite näol. Talimanöövritele transporteeritakse väeosi ka Lõuna-Rootsis asuvatest väekoondistest.

VABAL TAHTEL.

Jooni vabatahtlikust kodukaitsetööst Rootsis.

O. Sternbeck.

Asutamisaastast 1893. kuni 1895. aasta lõpuni lasti Rootsi vabatahtlikes laskurühingutes harjutustel ja võistlustel välja 324 miljoni lahingpadrunit, seega aastas keskmiselt veidi üle 10 miljoni. Kui padruni väärtuseks keskmiselt lugeda 10 ööri (Maailmasõja järel on hinnad tunduvalt tõusnud), siis teeb see rahas välja ligi 32 ja pool miljonit krooni. Sellest summast kaeti riiklise toetuse abil umbes 10 miljonit krooni. Ülejäänud 22 miljonit krooni kaeti laskurite eneste poolt.

15. juunil 1921. lõpetas Rootsi riigipäev toetuseandmise landstormiühingutele. Liikumine näis seisvat täieliku katastroofii ees. Vaba tahe aitas aga ka siin seisukorra premeheks jääda. Loodi landstormiliidu garantide ühing, mille ülesandeks oli liidule tegevuseks tarviliste rahaliste ressursside muretsemine. Liikmemaksuks oli üksikutele isikutele 10 krooni aastas, ühingutele, äridele ja ettevõtetele vähemalt 100 krooni aastas. 1922. aasta lõpuks oli garantideühingul 5000 üksikut liiget aasta-

maksuga 10 krooni ja umbes 100 liiget ühisusi jne. liikmemaksuga vähemalt 100 krooni aastas. 31. detsembril 1925. oli garantideühingul 13.000 liiget. Ja siis avas ka riik uuesti oma käe, olgugi väga ja väga tagasihoidlikult. 1925. aastast alates on eelarves landstormi ühingute toetuseks 50.000 krooni.

1917. aastal kaotati Rootsis koolinoorsoo sunduslikud sõjalised harjutused. 1927. aastal kirjutab selle kohta Stockholmi landstormiühingu noorsoo osakonna endine esimees, rektor Carl Svedelius:

„Kui omal ajal riigipäev tegi õnnetu otsuse lõpetada koolinoorsoo laskeharjutused, sattusime kõik veidi troostita meeleolusse. Siis ei võinud meie veel aimata, missuguse tähelepanuväärilise kompensatsiooni saadud kahjule võib luua vabatahtlikul teel.“

Nimelt töötas 1928. aasta algul vabatahtlikkude landstormiühingute juures juba üle neljakümne noorsoo-osakonna, kus

Noorsoo sõjalised harjutused Rootsis.

kümned tuhanded noored said sõjalist ettevalmistust.

See vabatahtlikkuse joon iseloomustab Rootsi rahva tööd kodukaitse kasuks. Siin ei ole meil tegemist Helveetsia miilitsa-organisatsiooniga, mis iga kodaniku on teinud „eluaegseks“ sõduriks ja mille külge kütühingud orgaaniliselt on liidetud. Rootsi sõjaväeline organisatsioon ise on alati olnud väike, 1925. aastast saadik on ta hoopis kokku sulanud. Suured vabatahtlikud organisatsioonid aga, töötades võrdlemisi väikeste, iga aastal ikka ja jälle uuesti vaieluste alla tulevate riikliste toetustega, näitavad, et vaatamata teostatud väevähendustele, Rootsi rahval tahet küllalt on teha kõike, mis võimalik, et tagada oma maa julgeolekut.

Heidame mõne pilgu nende organisatsioonide tegevusele.

Kõige esmalt võtame vaatluse alla vabatahtlikud laskurühingud ja toome mõned arvud nende saavutuste iseloomustamiseks.

Alamalseisvad andmed on võetud laskurliitude keskjuhatus 1925. a. aruandest. Värskemaid andmeid ei ole nende ridade kirjutajal praegu, kahjuks, käepärast.

1925. a. lõpul oli riigis 1771 vabatahtlikku laskurühingut 106.351 liikmega, mis maakondade kaupa koondatud olid 27-sse ühingutele. Aasta jooksul oli neis ühin-

Kapten E. P. A. M. Lundborg

tuli Eesti vabadussõtta Rootsi abisalgaga. Rootsi abisalgala lahkudes, jäi teenima Eesti väkke. Esines kangelasena Vabadussõja lahingutes. 1928. suvel saavutas maailmakuulsuse Nobile päästmisega, kui julge lendur.

Kindral J. Laidoner

Vägede Ülemjuhataja Eesti Vabadussõjas.

gutes harjutustel ja võistlustel välja lastud 11.035.270 lahingpadrunit ja 422.626 väikekaliibrilist pardunit. Riikline toetus ühingutele oli sel aastal 500.000 krooni. Kuna sellest summast muretseti auhindu, märkisid, anti toetust laskeplatside sisseseadeks jne., siis võidi riiklisest toetusest praeguste padrunihindade juures katta kõige rohkem $\frac{1}{5}$ laskemoona kulust. $\frac{4}{5}$ pidid katma kas vahetult laskurid ise või ühingud oma muudest rahaallikatest. Ühingute „muud rahaallikad“ koosnesid aga peaaesjalikult ka ainult aktiivliikmete liikmemaksudest, kuna toetajaid passiivliikmeid ühingutes vaid 8640 oli.

Laskurklasside järel oli tegevliikmeid:

Ettevalmistus klassis	7.416
Nekrutiklassis	18.028
1. klassis (alam 200 meetri klass)	15.681

2. klassis (kõrgem 200 mtr. klass) 40.912
 3. „ (300 m klass) 24.314

Riigimedaliid ja diplomid riigimedali peale kõrgemas 300 m klassis olid aasta jooksul omandanud 373 laskurit.

Võistlustest punktilaskmises riikliste auhindade peale võttis osa 14.585 laskurit, neil võistlustel ära lastes 441.679 lahingpadrunit. Lahinglaskmises võistlesid riikliste auhindade peale 19.762 laskurit, välja lastes 572.591 lasku.

Peab tähendama, et Rootsi laskurühingutes võrdlemisi suurt rõhku pannakse just lahingulise kiirlaskmise peale. Rekordistid on siin saavutanud kuni 15 hästatabavat lasku 45 sekundi jooksul. Ka punktilaskmine kannab tarvituseloleva märklauga*) iselaadi tõttu rohkem lahingulise kujutabamise ilmet, kui teiste maa-de „kümnesilmajaht“ normaallaudadel.

Need arvud kõnelevad ise küllalt selget keelt. Töö, mis laskurühingud ära on teinud maa kaitsevõime tõstmiseks, on igatahes väga suur. Nagu tähendatud, suudab riikline toetus selle tööga seotud kuludest katta vaevalt viiendiku. Seegi toetus on iga aastal küsimusmärgi all, sest et ta mitte korralises eelarves ei seisa, vaid erakorralise väljaminekuna igakord üldise

*) Sama, mis meil praegu tarvitusel olev „õppemärklauad“.

arutuse alla kuulub. Seda toetust saab siis ka jagada väga ettevaatlikult, ainult neile, kes toetuse on ära teeninud, s. o. juba teatavaid resultaate on saavutanud.

Laskurühingute relvastus on suurelt osalt laskurite omandus. Riiklised relvatehased müüvad ühingute liikmetele sõjaväe pintpüsse hinnaga à Kr. 55.— tükk; uue vintraua otsapaneku eest laskurühingu liikmelt võetakse Kr. 15.—. Nii ostetud ja korrashoitud pusside kohta on riigil tagasiostu õigus ja õigus nende pusside korrasolekut nõuda ning revideerida.

Paljud ühingud on sisse seadnud relvade müügi järeelmaksu peale.

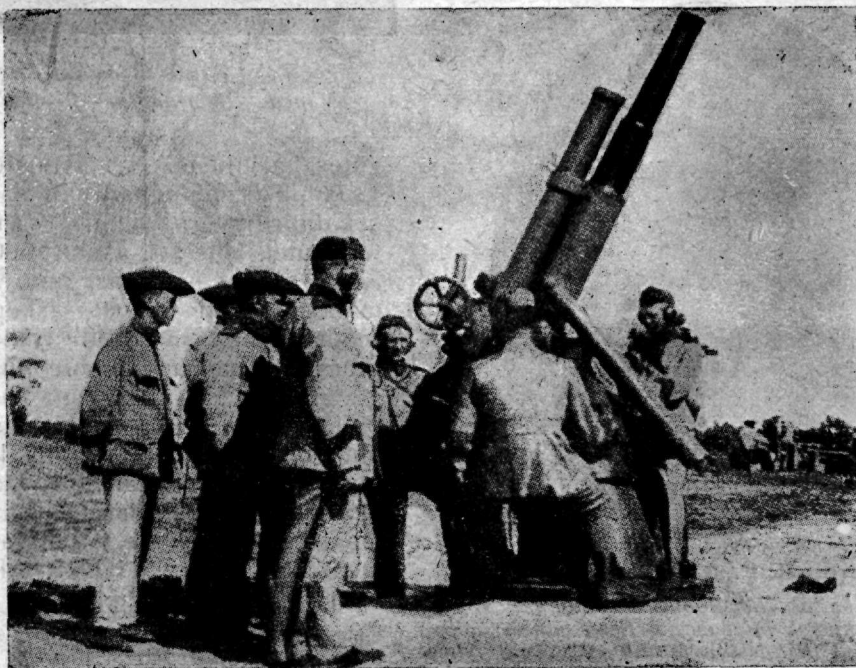
Nii siis, mitte ainult suur osa laske-moona kulust, vaid ka relvade muretsemine tervelt on ühingute liikmete oma kanda.

*

Teine suur vabatahtlik organisatsioon, mis töötab maa kaitsejõu tõstmiseks, on vabatahtlikud landstormi ühingud.

Landstormi kuulub Rootsis 8 aasta-klassi, nimelt mehed 35-aastast 42-aastani, arvu poolest umbes 200.000 meest.

Landstormi mõiste haarab harilikult neid aastakäike, mis sõja puhul sisse kutsutakse viimastena, äärmise häda korral, kui „kõik mehed majast“ lähevad. Rootsis on 1914. a. kogemuste põhjal jõutud veendumusele, et landstorm tu-

Sõjalistel õppustel õhukaitse kuulipildujaga.

leb mobiliseerida esimesena, väliväe mobilisatsiooni katteks. Selle ülesande täitmine on ka praegugi landstormi peale pantud.

Landstormi ettevalmistus ja organiseerimine sünnib aga selle juures puht vabatahtlikul teel. Riik toetab seda tööd ainult 50.000 krooniga aastas. Kõik muu peavad andma ühingute liikmemaksud ja toetajate, garantide ühing.

Nende summade eest ei ole muidugi võimalik tervele 200.000 pealisele landstormistide massile anda sõjalist õppust või pidada suuri manöövreid. Landstormi ühingute tegevusala on paratamatalt palju enam piiratud. Alad, mil ühingud praegu töötavad, on:

- 1) landstormi ohvitseride ettevalmistus;
- 2) noorsoo ettevalmistus;
- 3) mitmesuguste spetsialistide ettevalmistus;
- 4) naiskodukaitse liikumise korraldamine.

Landstormi ohvitseride ettevalmistuseks organiseerivad ühingud kursuseid. Kursuste vältus on harilikult 30—15 tööpäeva à 6 tundi, eriala järele. Osavõtt neist kursustest on võrdlemisi elav, osavõtjaid leidub igast seltskonnakihist. Professorid, suurkaupmehed jne. esinevad seal käsitöölise, juukselõikajate, kontoriametnikkude jne. kõrval.

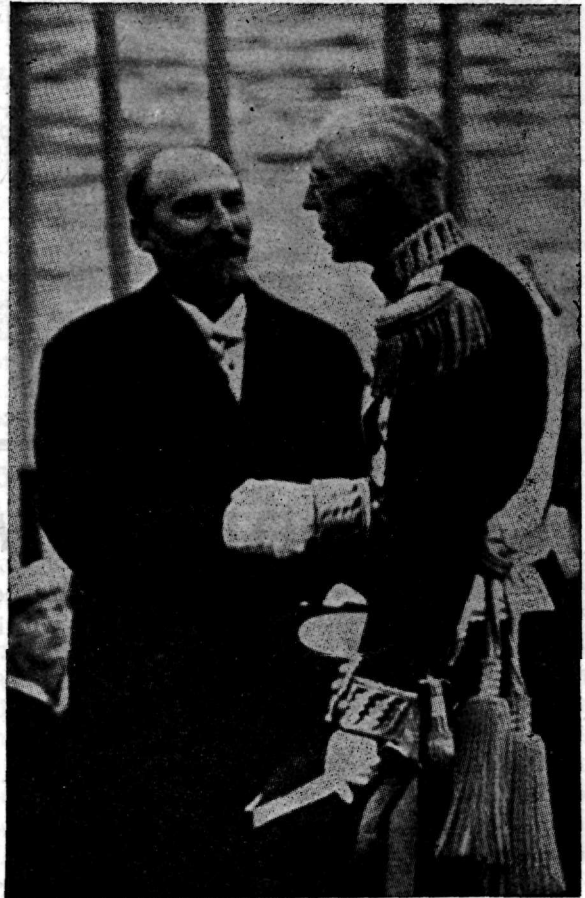
*

Suur töö tehakse noorsoo sõjalise ettevalmistuse alal. See ala on käsile võetud väga tõsiselt. Siin püütakse kasvavale noorsoole anda mitte ainult praktilisi oskusi relvadega tegutsemises, mitte ainult sõjas tarvisminevaid teadmisi. Landstormi ühingute noorsoo-osakonnad seavad omale eesmärgiks ka oma liikmete kasvatuses kindlateks, isamaatruudeks iseloomudeks. Abinõu selleks on distsipliin ja vastastikune mõjutus. Landstormi noor ei õpi mitte ainult täitma, vaid ka käskima. Nekrutikooli läbi käinud noor siirdub sõdurikooli ja sealt käsutajate kooli, kui ta selleks kõlbulikuks tunnistatakse. Oma organisatsioonis võib ta nii järk-järgult omandada rea „aukraadisid“, saada allohvitseriks, instruktoriks, veltveebliks, kornetiks. Igale aukraadile vastab kindla kursuse läbitegemine ja heakskiitmine ülespidamises ning käsutamiskõlbulikkuses. Ühingu liikmed kannavad vormi, milles käiakse õppustel ja harjutustel.

Kursused ei ole väga suured oma tundide arvu poolest. Nii vältavad tunde:

Nekrutikool — 40 praktilist tundi pühapäevadel, à 4 tundi pühapäev, peale selle 10 teoreetilist tundi.

Sõdurikool — 75 prakt. tundi (15 pühapäeva) teooriat 14 tundi.

*Eesti Riigivanema J. Tõnissoni külaskäik
Rootsi 1928. a.*

*Rootsi Kuninga „Tere tulemast“
Eesti Riigivanemale.*

Allohvitserikool — 75 praktilist ja 20 teoreetilist tundi.

Kornetikool — 90 praktilist ja 30 teoreetilist tundi.

Peale selle töötavad veel: sidekool, varustuskoool jne.

Näitlikkude õppevahendite, filmide jne. tarvitamisega suudetakse ka nende lühikeste kursuste jooksul anda võrdlemist palju teadmisi ning oskuseid.

Noorsoo organisatsioonid töötavad tihedas kontaktis laskurühingutega, scoutidega jne.

*

Landstormi ühingud valmistavad ette ka spetsialiste: kuulipildureid, sidemees-

konde jne. Viimasel ajal on nad oma peale võtnud veel kaks väga tähtsat ala: õhukaitse meeskondade ettevalmistuse ja gaasikaitse.

Maapealsete õhukaitsevahendite juures ei pruugi ju töötada liinisõjaväkke kuuluvad meeskonnad. Need vahendid seisavad oma kindlatel kohtadel, marssida ja rännata nendega vaja ei ole. Nende juures võib töötada ka vana landstormist; tähtis on, et ta kohapeal elaks ja alati saadaval oleks. Ja kuna linnade ja asulate õhukaitse Rootsis ikka enam hakkab saama omavalitsusorganite asjaks, siis on ka loomulik, et kohalikkude õhukaitsevahendite käsitlemine läheb kohaliku landstormi kätte.

Sama maksab ka asulate gaasikaitse kohta.

*

Landstormi naisühingud töötavad samas suunas, kui Soome „lotad“ ja meie naiskodukaitse.

*

Nii töötavad maal, kus reguläär sõjavägi on vähendatud ja teenistusaeg lühendatud äärmuseni, võimsad organisatsioonid vabal tahtel, et omal jõul kompenseerida reguläärse kaitse puuduseid.

Mitte teiste üle valitsemiseks, vaid oma kolde kaitseks tehakse seda tööd. Sellest tööst oleks ka meil väga palju õppida, väga palju väärt järeletegemiseks. Kahjuks tuntakse meil seda, mis meil ometigi nii lähedal on, niihästi kauguste mõttes kui ka olude poolest, veel õige vähe. Ehk aitavad käesolevad päevad selleks kaasa, et meil see lähema naabruse töö ja võimiste tundmine hoogsamalt arenema hakkab.

ROOTSI SÕJALAEVASTIK.*)

„Sõdurile“ kirjutanud Merejõudude juhataja
kontr-admiral H. Salza.

Rootsi sõjalaevastiku koosseis (laevade arv ja tüüp) on kindlaks määratud 1927. a. seadusega. See seadus, ehk õigem laevaehitusprogramm, hakkas maksma 1928/29 eelarve aastaga ja näeb ette kaks viieaastalist ehitusperioodi. Esimese viie aasta jooksul (1928—33) assigneeritakse igal aastal 9,198 miljoni krooni. Selle esimese perioodi ajal peavad eitatud saama üks lennukiteandja, 2 destroiери ja 3 allveelaeva — üks suurem ja kaks väiksemat.

Teises perioodis (1933—1938) assigneeritakse aastas 11,88 miljoni krooni. Selle rahaga kavatakse ehitada 1 rannakaitse soomuslaev, 2 destroiери ja 4 allveelaeva-miinipaniijat.

Rootsi sõjalaevastik jaotatakse kahte liiki: rannakaitse laevastik ja kohaliku kaitse laevad.

1927. aasta seadus näeb ette rannakaitse laevastiku koosseisu järgmiselt:

4 rannakaitse-soomuslaeva; 8 vahilaeva (vedettbåtor); 6 allveelaeva, tüüp B; 8 destroiери; 3 allveelaeva, tüüp A; 1 lennukite-andja.

Praegune rootsi sõjalaevastik koosneb

järgmistest laevadest. Nimede järele on klambrites tähendatud vette laskmise aeg.

1. Rannakaitse soomuslaevad: Gustav V (2. 18), Drottning-Victoria (9. 17), Sverige (5. 15).

Nende omadused on järgmised: veeväljasurve 7600 tonni, kiirus 22,5—24 sõlme, artilleeria 4—28 cm (45 kal, 8—15,2) 50 kal. 2—4 7,5 cm õhukaitse suurtükki, 2 allvee 45 cm torpedo toru, soomus vesijoonel 200—150 mm, raske artilleeria kaitse 200—150 mm, keskmise artilleeria kaitse 125 mm, komandotorn 175 mm ja tekk 40 mm, turbiinid 20.000 HP, pikkus 121 m, laius 18,6 m, süvis 6,7 m.

Sverige on ehitatud rahaga, mida saadi korjanduse teel. Sverige ja Drottning-Victoria on varustatud 1925. ja 1927. aastal moodsate tulejuhtimise seadetega. Peale selle on Rootsis veel 7 vananenud rannakaitse soomuslaeva — Oskar II (1905), Manligheten (1903), Åsan, Vasa, Tapperheten (1901), Thor (1898), Odin (1896).

Uus soomuslaev, mille ehitust kavatakse alata 1933. aastal, saab vist sama tüübiline olema nagu Sverige. Kavatakse ainult tõsta kiirust ühe sõlme võrra ja kõvendada soomust.

*) Kasutatud allikad: 1) Brasseg's naval and shipping annual 1928., 2) Weyer. Taschenbuch der Kriegsflotten 1929., 3) Marine-Rundschau. April 1929.

2. Soomusristlejad — Fylgia (1905. a.) 5000 tonni, 8 — 15,2 cm ja 10 — 5,7 cm suurtükki, kiirus 21,5 sõlme ja Clas Flemming (1912) 1800 tonni, 4 — 12 cm suurtükki, kiirus 20 sõlme.

3. Lennukitekandja Gotland on praegu ehitusel. Tema omadused saavad järgmised olema: veeväljasurve 5500 tonni, kiirus 28,5 sõlme, artilleeria 6 — 15 cm, 6 — 7,5 cm õhukaitse suurtükki, 6 — 53 cm allvee torpeedotoru, turbiinide võime 40.000 HP. Võib peale võtta 8 lennukit ja 100 tökkemiini.

4. Destroierid: Klas-Horn ja Klas-Uggla on ehitusel. Lähemad andmed puuduvad, kuid on teada, et veeväljasurve saab olema umbes 1000 tonni. Ehrensköld ja Nordenskjöld (1926) 1050 tonni, 35 sõlme, 3 — 12 cm ja 4 — 4 cm õhukaitse suurtükki, 6 — 53 cm torpeedotoru, masina võime 27.000 HP. Isiklik koosseis 120. Vachtmeister, Wrangel (1917) 560 tonni, 35 sõlme, 4 — 7,5 cm suurtükki, 6 — 45 cm torpeedotoru. Peale selle on rootslastel veel 10 destroierit, mis on ehitatud 1896. ja 1911. aastate vahel, nende suurus on 460 kuni 850 tonni ja kiirus 20—31 sõlme.

5. Torpeedo-paadid. Rootslastel on 16 I klassi torpeedopaati veeväljasurvega 120 tonni ja kiirusega 25—26 sõlme. Need paadid on ehitatud 1908.—10. aastatel; ja 14 II klassi torpeedopaati, need on ehitatud 1906.—08. aastatel veeväljasurvega 60 tonni ja kiirusega 21 sõlme. Siia hulka kuuluvad aga ka kaks Thornycroft'i C. M. B. 12-tonnilise veeväljasurvega ja 36 sõlmelise kiirusega.

6. Allveelaevu on rootslastel järgmiselt: (v. tabel.)

Sellega on rootslastel praegu 18 allveelaeva rivis ja üks ehitusel. Ehitusel olev laev kuulub A tüüpi, s. o. saab Draken'i sarnane olema. Kavatsatud B tüüpi kohta puuduvad lähemad andmed, on ainult teada, et need saavad märksa väiksemad olema kui Draken'i tüüp.

Rootsi Kuningliku mereväe esindaja

Mer.-leitn. U. C. B. Larsson

sündinud 1897, lõpetas merekooli 1918, õppis Mereväe Akadeemias 1924—1926. 1927. aastast teenib mereväe staabis.

Peale selle on rootslastel veel olemas õppelaevad, allveelaevade emalaevad, kalapüügi kaitselaev, hydrograafia laevad, hospitali laev ja vahilaevad. Viimastest on neli praegu ehitusel ja nende omadused on järgmised: 200 t. veeväljasurve, kiirus 27 sõlme á 2—7,5 cm suurtükki. Vahilaevu kavatsetakse kasutada miinitraaleritena, miinipanijatena ja tegutsemiseks allveelaevade vastu.

Tänavu suveks on navigatsiooni määratud järgmised laevad: 3 rannakaitse soomuslaeva, 4 destroierit, 15 vahilaeva, 9 allveelaeva ja mitmed abilaevad. Üldse on tänavu suvel 44 laeva navigatsioonis, kuna 62 jäävad reservi. 21. augustil saavad korraldatud manöövrid Kattegattis ja Skagerrakis.

Nimi ja aasta	Veeväljasurve		Kiirus		Artilleeria	Torpeedotoru
	Vee peal	Vee all	Vee peal	Vee all		
Ulven (ehitusel)	—	—	—	—	—	—
Draken, Gripen 1926—1928	500	650	15	9	1—7,6 cm	4—33,3 cm
Bälvern, Valrossen, Illern, Uttern, Sälen, Valen 1918—1925	500	—	15	9	1—5,7 "	4—45 "
Hajen 1917. a.	107	127	15	9	—	1—45 "
Gädden, Braxen 1915—1916	200	—	15	9	—	2—45 "
Laxen, Aborren 1914—1916	200	—	15	9	—	2—45 "
Delfinen 1914	250	370	15	8,8	—	2—45 "
Svärdfriskan, Tunlaren 1914	250	370	15	8,8	—	2—45 "
Nr. 2, 3, 4 1909. a.	180	230	15	8	—	2—45 "

ROOTSI MAJANDUSEST.

Jaan Taklaja.

Rootslased on reaalselt mõtlejad inimesed. Nende vaimusuurused ja teadlased ei upu kunagi niivõrt fantastikasse ega põhjatuimaisse teoreetilistesse arutelmadesse, nagu see väga omane mõnele muule rahvale. Rootslased moodustavad tänapäeval puhtaima põhjamaa-raassi, kelle karakteri põhivoorusteks osutub korrektsus, asjalisus, järjekindlus ning juba vikingite ja Kaarel XII ajast tuntud raudne visadus.

Need õilsad rootsi rahva karakterjooned on rikkumata säilinud sajanguid ning vajutanud tugeva pitseri kogu Skandinaavia rahvastesse. Need karakteriomadused on mõjutanud ja mõjutavad nüüdki iseäranis tunduvalt ja suundaandvalt majandusliku elu arenemist mitte üksnes Skandinaavias ja Rootsis, vaid õige suurel määral rahvusvaheliseski ulatuses.

Kui viimasel aastakümnel teoreetilises natsionaalökonoomias nii Kesk-Euroopas kui Inglismaalgi on olnud märgata teatava määranis seisakut ning peamiselt vaid nokitsemist vanade majandusteaduse klassikute tööde juures, siis sellele vastandina on just Rootsi majandusteadlased rikastanud üldmainitud teadusharu rohkesti uute mõtetega.

Tänapäeva silmapaistvamaks natsionaalökonoomiks osutub kahtlemata Stockholmi prof. Gustav Cassel, kes oma raamatutes ja uurimustöodes rahvamajanduse alal on tõusnud esikohale just oma selge, arusaadava ning põhjendatud käsitlusmeetodi tõttu. Prof. Cassel on suur uuendaja natsionaalökonoomias ja puhastanud selle teaduse ülearu- sest kõntsast, keskaegsest statistikast ning udustest teooriatest, millele asemele antud elulised probleemid.

Foto Vannas.

Rootsi kuningas Gustav V külaskäigul Tallinnas 1908. a.

Prof. Gustav Casseli puhastustöö teoreetilises natsionaalökonomias on olnud sellele teadusele suureks kasuks ning viinud nimetatud distsipliini tegelikule elule palju lähemale. Selle tõttu on ka alati arvestatud prof. Casseli, kui tunnustatud autoriteedi arvamisega rahvamajanduslikes küsimustes rahvusvahelistel majanduskonverentselgi.

Tegelikus majanduslikus elus on Rootsi avaldanud õige suurt aktiivsust just viimaseil aastail. Rootsi tööstus oma arengus on teinud hiigla edusamme ning astunud ägedasse võistlusse nii Euroopa kui Ameerika tööstusega.

Juba ammust ajast on Rootsi tähtsaks tööstusharuks osunud tuletikutööstus. Viimase kümne aasta jooksul on aga rootslased tuletikutööstuse alal teinud niivõrt suuri edusamme, et sellest tööstusest on saanud täielik rootslaste monopol kogu maailmas. Tänapäeval on veel vähe niisuguseid maid, kus pole tegev rootsi tuletiku-trust.

Kui suured on rootsi tuletiku-trusti kapitalid ja iga-aastased kasud, on täpselt võimatu kindlaks määrata, sest trusti tegevus on niivõrt laialdane ja ülemaailmik, et kontrollimiseks puuduvad lähemad andmed. Et mainitud trusti kasud on aga suured, näitab asjaolu, et rootsi tuletikutrust oma geniaalse juhi Ivar Kreuger'iga eesotsas on omandanud suuri aktsiapakke mitmesugustelt teistelt suurtelt tööstus- ja äri-ettevõtetelt.

1924. a., kui tuntud tolmuimejate ja külmutuskappide a.-s. „Elektrolux“ suurendas oma põhikapitali 6 miljonilt kroonilt 60 miljoni kroonini, oli üheks suuremaks nimetatud ettevõtte finantseerijaks just Kreuger'i kontsern. Samuti on Kreuger'i kontserni mõju eriti tugev kuullaagrite tehases, „A.-B. Svenska Kullagerfabriken“, kus töötab üle 10.000 töölise, ja omab osakonnad Ameerikas, Saksamaal, Inglismaal, Prantsusmaal ning isegi Venes. Kogu maailma kuullaagrite tarvidusest rahuldab ülalnimetatud vabrik juba üle 30 protsendi.

Teisteks tähtsamaiks rootsi eksporttööstuse-harudeks osutuvad separaatorite ja telefonide valmistamise vabrikud.

Meiereide sisseseadeid produtseeriv „A.-B. Separator“ Stockholmis on suurimaid maailmas. Selles ettevõttes töötab ligi 7000 töolist ja viimaste andmete järele rahuldavat „Separator“ vähemalt $\frac{3}{4}$ maailma nõudmistest meiereide sisse-seadetest. „A.-B. Separatori“ aktsiate

enamus on Kreuger'i kontserniga võistleja Vallenbergi-grupi käes, kelle taga seisab „Enskilda Bank“.

Foto Vannas

Rootsi kuningas Gustav V külaskäigul Tallinnas 1908. a.

Iseäranis edukalt töötab Stockholmis Ericsson'i telefonivabrikute kontserngi, kust Tallinna linn tellis endale automaat-telefoni-sisseseade. Vene turgu näib rootsi tööstusettevõtteist eriti teraselt silmas pidavat elektritarvete vabrik „Allmänna Svenska Elektriska A.-B.“, kelle käes praegu suured tööd Jaroslavis.

Kui lähemalt jälgida rootsi eksporttööstuse arenemise suurt edu ja järjekindlat paisumist ning uute turgude juurevõitmist, siis on selle esimeseks tõukejõuks olnud hea sisemine organisatsioon ning teiseks spetsialiseerumine.

Kõik ülalnimetatud suurettevõtted on esimeses järjekorras pannud piinlikku rõhku töö headusele. Niisuguse järjekindlusega on rootsi vabrikud oma ar-

tiklitele kindlustanud järjest laieneva turu ja soodsamad müügivõimalused.

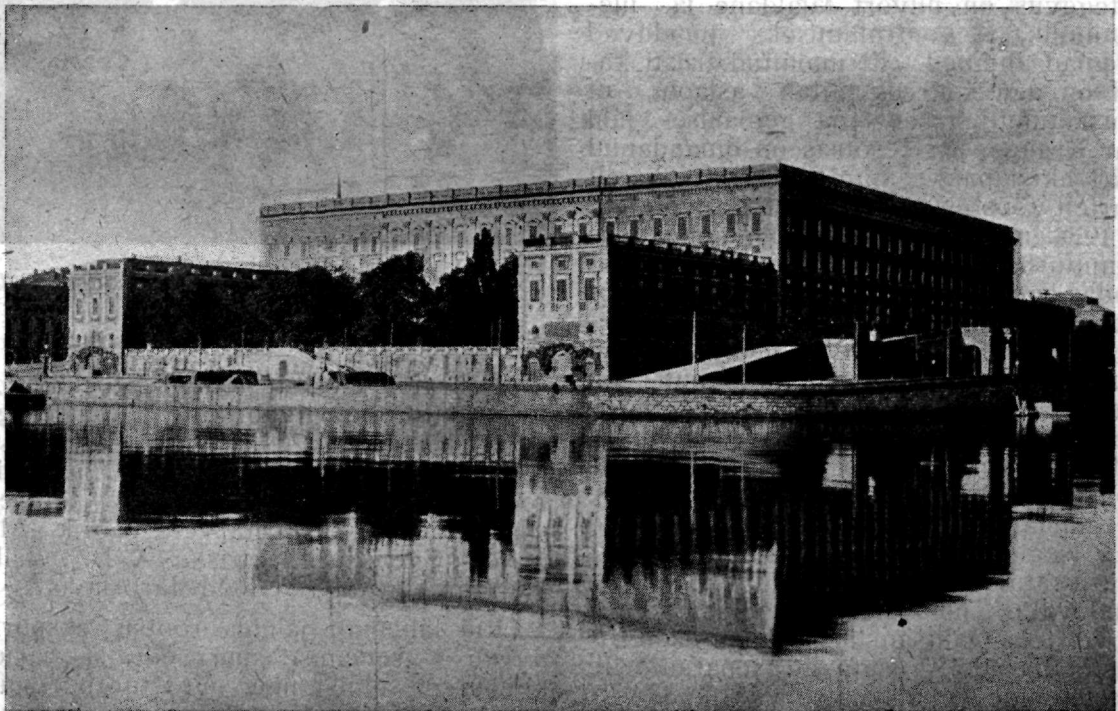
Kui harilikult tööstusettevõtete asutamisel suure ja kaaluva tähtsuse omab toorainete küsimus, siis näitab meile aga Rootsi, et kohal olev toormaterjali probleem pole lõplikult otsustava tähtsusega. Suurem osa rootsi vabrikutest impordeerib tooraineid, kuid vaatamata sellele, suudetakse siiski pidada edukat võistlust konkurentidega, kelle tehased toormaterjali suhtes paremas seisukorras. Sellest võib järeldada, et lõpliku otsuse enamail juhtumel annab ikkagi viimane instants, see — kuidas suudetakse valmistada kõige ratsionaalsemalt hea kvaliteediga artikleid.

Lõpuks omab rootsi tööstuse edus vastuvaidlemata tähtsuse veel kokkuhoiu ning koostöötamise printsiip. Kui mõni rootsi tööstusharu hakkab oma artiklitele laiendama turgu välismaile, siis tehak-

se seda koondatult ja ühisel jõul. Seda tendentsi näitab viimasel ajal just rootsi tekstiil- ja kummitööstus, kus enne võistluse astumist välisurgudel katsutakse kodus üksikud vabrikud koondada ühte kontserni, mis annab siis ka väljaspool võistlemiseks palju tugevama jõu, kui igaüks püüaks leida endale ekspordivõimalusi üksikult.

Ühes tööstuse arenemisega ja suurenemisega on rootslased tingimata huvitatud järjekindlast turu laienemisestki. Ses suhtes peame meiegi pöörama enam tähelepanu rootsi majanduslikule arengule ning jälgima sealset majanduspoliitikat hoopis terasemalt kui seni.

Kui meie majanduslik areng nõuab väliskapitali appivõtmist, siis loomulikult peame seda püüdma ainult neist riigest, kus selle kapitali taga ei seisa imperialistlikud huvid, vaid puhtmajanduslikud kaalutlused.

Rootsi kuninga loss Stokholmis.

ROOTSI-POOLA SÕDA EESTI- JA LIIVIMAAL 1601—1604.

H. Sepp.

Kui Eerik XIV astus troonile, polnud Rootsi sõjaväe võitluskõlblikkus mitte kõrgel järjel. Ta kavatses seda tõsta juba 7-aastase Põhja sõja (1563—1570) alul

odamehed ja hellebardid — kokku 272 meest, pidi varustatama raudrüüga. Sellega pidi siis enamikul olema külmad relvad ja raudrüü. Silmaspidades tolleaeg-

Rootsi Raudpea kuningas Kaarel XII.

Suu väejuht. — Suur taktik.

sellega, et püüdis fronti teha liikuvamaks ja manööverdamisvõimeliseks. Tema kavatsus oli jagada tervet Rootsi jalaväge 4 rügementi, iga ühesse pidi kuuluma 12 lippkonda à 530 meest. Lippkonna 530 mehest pidi olema 196—1 oda, 76—1 kirves, 216—1 pikad tulirelvad, 42—1 lühikesed tulirelvad ja ümmargune kilp. Kõik

sete tulirelvade vähest väärtust lahingus, oli Eeriku kavatsus täiesti otstarbekohane. Et Eeriku poolt kavatsetud muudatused Rootsi sõjaväe relvastamises jne. ei puudutanud meie maal olevaid vägesid, siis jäägu nende uuenduste lähem jälgimine siinkohal ära.

Nüüd siirdume hilisemasse aega, kus

Rootsi väe võitluskõlblikkuse tõstmine oli otse seotud Rootsi sõjategevusega Eestis ja Liivimaal, see oli Rootsi-Poola sõja ajal, mis algas 1600. a. Sõjategevus oli annud toleaegsele Rootsi tegelikule valitsejale Södermannlandi hertsog Karlile 1600. a. lõpul ja osalt ka 1601. a. esimestel kuudel võrdlemisi häid tagajärgesid. Peamiselt oli selle põhjuseks olnud see asjaolu, et maa oli peaaegu tühi Poola välivägedest, sest Georg Fahrensbachi juhatusel olev väike väesalk ei võinud mõelda tõsisemale vastupanule võrdlemisi arurikka väliväe vastu. Kõige selle tõttu tuli rootslastel teotseda kuigi arurikaste, kuid võrdlemisi väikeste garnisoni vägedega varustatud kindluste vastu, mis seda tagajärjekamaks osutus, et garnisoni väed juba osalt kirju koosseisu tõttu, — neisse kuulusid palgasõdurid mitmest rahvusest, — polnud erilisel kõrge kvaliteediga ja pealegi polnud kindlused ise kuigi heas kaitseseisukorras.

Seisukorrasse ähvardas muudatust tuua uute Poola toetus- ja välivägede ilmumine Liivimaale, mis oli poolakatele annud juba mõnesuguseid tagajärgi 1601. a. kevadel Kokenhuuseni juures.

Linnköpingi riigipäeva otsuse najal tegi Karl 1601. a. uusi pingutusi värske väeosade juurdetoomiseks; ta nõudis, et Soomest ja Rootsist pidid 9000 jalaväelast võimalikult pea minema Liivimaale. Enne kui need Liivimaale päralt jõudsid, tabas Rootsi sõjariistu Lõuna-Liivimaal suurem ebaõnnestumine: siinsete välivägede juhataja Karl Karlsson Gyllenhjelm sai lüüa juunikuus Kokenhuuseni läheduses. Hertsog lootis, et Gyllenhjelm suudab toetudes Võnnule ja Volmarile (tol ajal kindlused) poolakaid kinni pidada Koiva jõel, seni kuni uued väeosad vormeeritud ja ta ise appi jõuab. Juulikuu esimesel poolel tuli hertsog ise Pärnu, kuhu tol ajal koondati Soomest ja Rootsist tulevaid uusi mehi. Mõni päev hiljem saabus sinna ka Oranje

Moritsi sugulane ja sõjaline kaastööline Nassau krahv Johann, kes astus ajutiselt Rootsi teenistusse, saades ülesandeks õpetada Madalmaade jalaväe taktika eeskujul Rootsi väeosasid. See mulje, mis krahv sai Rootsi sõjaväest, polnud mitte kuigi hea: jalaväel oli halb riietus ja varustus, piigid peaaegu puudusid, kuid kui sõdurimaterjali leidis krahv rootslasi ja soomlasi kõlbliku olevat, sest nad olid sõnakuulelikud ja külmale ja kuumale vastu pidanud; ka see oli hea, et neil polnud naisi kaasas.

Krahvi poolt esitatud tingimuste järele pidi moodustatama vägi koostev 10.000 jala- ja 5.000 ratsaväelasest ühes 30 raskekahuriga. Sõjaväed pidid saama parema relvastuse ja mehi hoolega Madalmaade eeskujul harjutatama ja distsiplineeritama.

Oranje Morits oli vähendanud kompanii suurust 100 mehe peale, jättes käskija-personaali sama suureks kui enne. 4 või 5 kompaniid moodustasid poolrügemenid, see oli jalaväe kõige väiksem taktiline ühik. 4 või 5 poolrügemenidist koostati suurem taktiline ühik — Madalmaade brigaad, mis moodustas ühe osa lahingkorrast. Pooltel jalaväelastel olid piigid ja soomusrüü, pooltel jälle tulirelvad, muskeedid või arkebuusid (lühemad tulirelvad). Kui poolrügement korraldati võitlusvalmis, asetati piigimehed keskele ja musketäärid tiibadele, kõik reeglipärast, 10 mehe sügavusest. Suuremas ühikus — Madalmaade brigaadis — pandi poolrügemenidid kahekaupa kolmesse kohtamisesse, Madalmaade taktika pea võitlusabinõud olid tulirelvad. Ka asetuse sügavus oli tingitud tulirelvadega varustatud jalaväelaste võitlusviisist — kontramarssidest. Piigimehed pidid andma kõige pealt abi musketääridele, kui neile peale tungiti. Tulirelvadel oli aga võitluses vähe mõju ja see tegi Oranje Moritsi jalaväe taktika vähevõimeliseks pealetungil.

Jalaväe jagamine väiksematesse ühikutesse pidi võimaldama manööverimisvõimet. Selleks oli Oranje Morits läbi viinud jalaväe taktikalised harjutused. See oli tal õnnestunud seetõttu, et palk korralikult välja makseti ja ka sellega, et ta oli vähendanud jalaväelaste arvu kompaniides, saades soodsama proportsiooni ülemuse ja lihtsõdurite vahel.

Tegelikus elus osutus aga krahvi ülesanne teostamatuks. Väed, mis siis Pärnus koos: 8000 jalaväelast ja 5—6 lippu ratsaväelasi ei ulatanud arvult krahvi poolt esitatud nõudmisele.

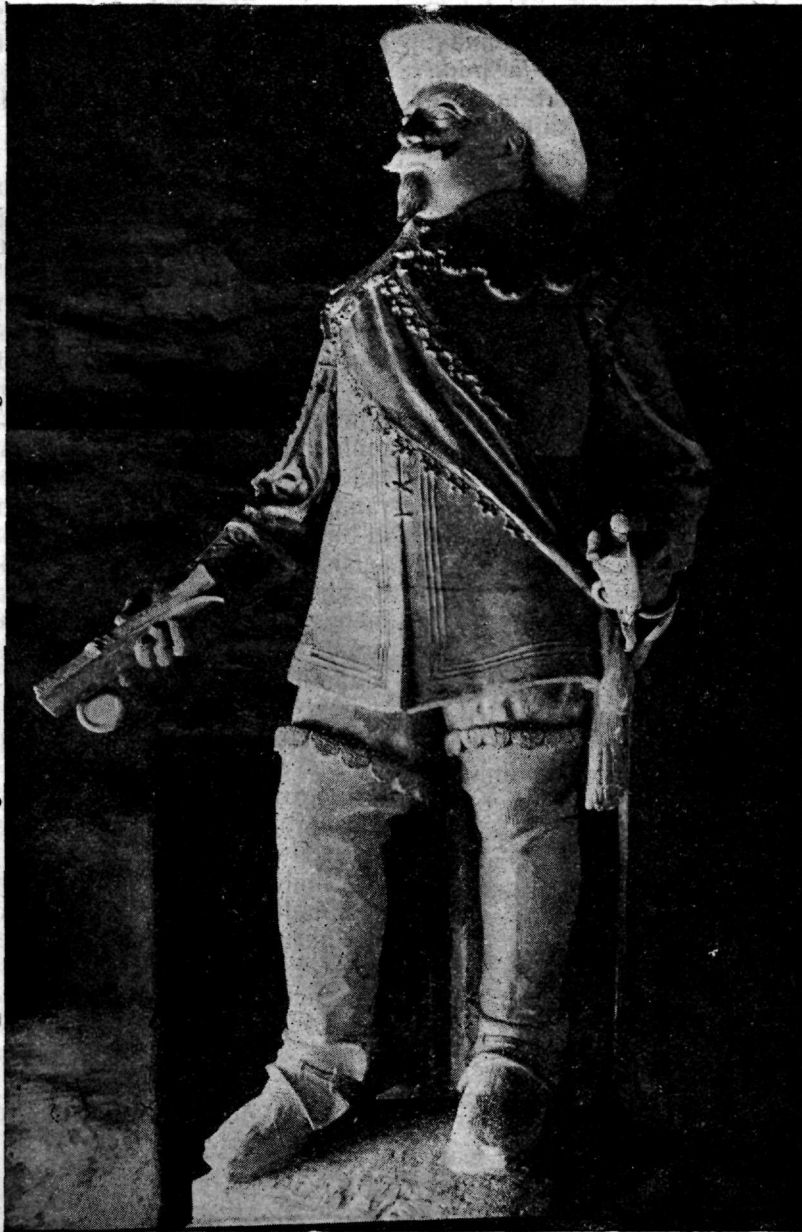

„Kõik surnud“.

Lishevi vahakuju Narva linna muuseumis.

Esimene ülesanne, mis ta läbi viis, oli, et ta jaotas uued mehed rügementidesse, pidades seejuures silmas maakonde ja isikuid ja et rügemendid poleks suuremad

nud tarvitada neid relvu, laskis krahv valmistada mõnisada käru ja varustada igaüht neist 5 piigiga. Need asetati rügemendile ette otsa. Osalt võidi nende abiga

Kuningas Gustaph Adolph.

XVII sajandi suurim väejuht, Tartu ülikooli asutaja.

kui 4—5 lippkonda, et neid oleks ka parem korra juures pidada. Peale selle hakati jalaväelasi Madalmaade eeskujul õpetama.

Relvastamises tulid aga suured takistused. Tuli puudus relvadest. Piikide ja soomusrüü nappusel võib olla, et ka seejärel, et mehed ei osanud või ei taht-

pidurdada ratsaväe pealetungi ja osalt üle nende lasta ja sellega loodeti jalaväge saavat kaitse. Et Madalmaade taktika järele piigimeeste ülesandeks oli kaitsta tuldandvaid jalaväelasi, siis rahuldus krahv selle korraldusega.

Selge on aga see, et sellega võeti

Rootsi jalaväelt eeldus pealetungiks. Enne mainitud Kokenhuuseni lahingus oli Karl Karlsson Gyllenhjelm piikide puudusel jalaväelasi umbes samal viisil varustanud. Tema ise jutustab, et jalaväelasi piikide ja muskeetide puudusel on varustatud 4 või 3 küünra pikkuste ja põletatud mõlemast otsast teravaks tehtud teivastega ja mida tarbekorral võidi pista oma ümber maasse kaitseks ratsaväe vastu. Selle kaitse taha asetati mehi ja teatud arv kahureid. See abinõu aga ei aitanud pealetungi kõlbulise Poola vägede vastu. Kui Rootsi ratsavägi oli löödud põgenema, pidasid jalaväelased umbes 2 tundi vastu, mille jooksul tagasi löödi mitu Poola ratsaväe pealetungi, kui aga Poola musketäärid peale tungisid ja kõrvaldasid teibad, ei pidanud enam Rootsi jalaväelased vastu.

Madalmaade jalaväe taktika peamiseks võitlusabinõuks oli tugev tuli, mis muskeetidega varustatud jalaväelased andsid. Seegi võitlusabinõu puudus Gyllenhjelmil, mis muidugi kaasa aitas Kokenhuuseni juures aset leidnud lahingu õnnetule lõpule.

Kõik see segas ka Nassau krahvi tema poolt kavatsetud uuenduste läbiviimisel. Vastava varustuse puudusel pidi ta loobuma Madalmaade ülesseadmisviisist, pidi tegema kõrvalekaldumisi ülemuse ja lihtsõdurite harjutamises, sest sõjasündmused takistasid seda. Järelikult sai tema poolt harjutatav vägi nõrga väljaõppe ja seisis peamiselt uuendus selles, et vägi oli ainult uue sõjakunsti nõuete kohaselt sisse jaotatud.

Poola sõjavägi Chodkiewicz'i juhatusel vallutas nõrgad kindlused peale Ronneburgi, Koiva jõest lõunapoole ja koondus viimase alla, et seda piirata. Karl sai veel teateid, et Fahrensbach Saksamaal värbitud vägedega ja Sigismund ise ühes Jan Zamoiskyga ja Poola väega läheneb Väinale. Karl andis nüüd käsu Nassau krahvile Pärnust edasiminekuks ühes sealsete vägedega, mis pea ühinesid Burtneeku juures Gyllenhjelmi juhatusel oleva väe peaosaga. Väe suurus oli 24 jala- ja 35 ratsaväe lippkonda, kokku 1200—1400 meest. Peale rootslaste ja soomlaste leidis neis liivlasi, sakslasi, madalmaalasi, inglasi ja prantslasi. Välismaalasi oli siiski vähe. — Rootsi sõjaväel oli kavatsus kiiresti tungida Riia juurde, sellega katsuti Chodkiewicz'i sundida jätma Ronneburgi piiramist. Riia pidi piiratama maa poolt ja laevastik,

mis pidi juurde tooma piiramiskahurid, lõikama Riial sideme merega. Augustikuu keskel läks Rootsi vägi Burtneeku juurest edasi, Chodkiewicz taganes Riia suunas, Rootsi vägi läheneb Riiale. Samal ajal saabus Fahrensbach 1200 Schoti ja Saksa palgasõduriga Riiga ja hakkas ehitama põhjapoolses eellinnas kantsi, mille varustas 600 sõduriga ja 15 kahuriga. Kui Rootsi vägi jõudis Riia alla, saadeti otsekohe 3 jalaväe rügementi Fahrensbachi poolt ehitatud kantsi vastu, mis kaitsitud kraaviga ja palisaadidega, kuid rindkants polnud siiski veel lõpule viidud; kui üks osa Rootsi jalaväelastest oli ümbritsenud kantsi, tungiti sellele mitmelt poolt peale ja vallutati see, kuna 500 kaitsjat langesid. Seejärel tõmbusid Rootsi sõjaväed, kes ei suutnud ette võtta pealetungi kindlustatud linna vastu, tagasi Neuer-mühlenisse, järgmisel päeval asus vägi laagrisse Mühlgrabeni juurde, mis asetseb rannale lähemal Riia ja Dünamünde vahel, et luua sidet oodatava laevastikuga. Siin seisis vägi tegevuseta 3 nädala jooksul. Saadi vahepeal teada, et Zamoisky 7000 mehega kavatseb Väina jõest enam ida poole üle minna ja et Sigismund ise mõne tuhande mehega on ainult mõne päeva marssi kaugusel. Rootsi väes oli suur surevus, toidu- ja laskemoona puudus ja väe suurus ulatas 3000 ratsa- ja 6000 jalaväelase peale. Kardeti siis tugevama ja hästi varustatud Poola väe saabumist ja taganeti 17. septembril.

Nüüd tulid lisaks veel muud asjaolud ja nimelt kõva külm ja näljahäda, mis sundis hertsogit Liivimaalt väge ära saatma. Jalaväe enamikuga lahkus ta Pärnu, jättes Nassau krahvi terve ratsaväe ja 2 rügemendi jalaväelastega Koiva jõe äärde. Jõudes Pärnu, täiendas hertsog mõne rügemendiga Tallinna, Paide, Viljandi ja Tartu kindluste garnisone, kuna järeljääva osa kaasasolevast sõjaväest saatis Rootsi ja Soome.

Nüüd võis Poola sõjavägi takistamata minna üle Väina jõe ja ühinedes Riias olevate vägedega liikus põhja suunas edasi. Alul näis tal kavatsus olevat samal ajal peale tungida Tartule ja Pärnule, kuid nähtavasti seetõttu, et võrdlemisi tugevad rootsi jõud jäid Koivajõe, muudeti plaan ja oktoobrikuu alul tõmmati Poola väed Ronneburgi, Mojahni ja Volmari ümbrusse. Enne seda oli Nassau krahv lasknud 2 jalaväe rügemendiga tugevamaks teha garnisooni Koivajõe piirkonnas asetsevates kindlustes.

Liivimaale jäetud Rootsi vägede suurus ulatas 1601. a. oktoobrikuus kuni 3564 ratsa- ja 10.963 jalaväelasele, kokku umbes 15.000 meest. — Poolakad, kes esialgu olid olnud tegevuseta, algasid novembrikuu viimastel päevadel Volmari piiramist, mida kaitsesid Karl Karlsson, Gyllenhjelm ja Jakob de la Gardie. Garnison koostus 6 lippkonnast. Gyllenhjelm oli enne piiramise algust lasknud võimalust mööda kindlust parandada, kuid õnnetuseks rootslastele oli puudus moonast. Kaitset teostati vahvasti ja õnnestus garnisonil lüüa tagasi üht tormijooksu. Vahepeal lasti müürid puruks ja Gyllenhjelm lahkus vabatahtlikult linnast, tõmmates väed lossi. Ähvardava näljahäda tõttu oli ta sunnitud siiski ka siin 8. dets. Zamoiskyle kapituuleeruma, kusjuures vägedele oli lubatud vaba äraminek, ise aga ühes Jakob de la Gardiega pidi ta vangi jääma. Peale Volmari vallutamise läks enamik Liivimaa kindlustest Zamoisky kätte, nii et 1602. a. kevadel oli rootslaste käes Liivimaal ainult Pärnu ja Tartu. Kuid ka poolakatel puudus teotsemiseks võimalus, vaatamata

sellele, et Rootsi jõud olid napid, — nälga ja katk oli ka Poola sõjaväe tugevasti detseemerinud. Peale talvesõja lõppu oli Poola sõjavägi, mis 2000 mehe peale kokku kuivanud, majutatud Põltsamaale. 1602. a. kevadel oli Nassau krahvil järele jäänud ainult 1000 ratsa- ja 1500 jalaväelast. Kui teed kevadel paranesid, jõudis Poola väele abiväe osad, nii et see võis juuni alul jälle alustada operatsioone. Selleks ajaks polnud aga Nassau krahv Rootsist ega Soomest saanud abiks mehi ega toidumoonat, mistõttu tema ka oli sunnitud esmajärjekorras tõstma kindluste garnisonide tugevust.

Karl, kes Soome kaudu Rootsi oli läinud, andis uuel aastal 1602 Soomes viibides käsu uueks väkkekutseks. Kuid ootused ei läinud täide. Vaatamata sellele, et seisukord Liivimaal oli tõsine, saadeti 1602. a. suvel siia võrdlemisi tähtsuseta abivägesid, tõenäoliselt ähvardava seisukoha tõttu Taani poolt. Hertsogi enese andmete järele olevat Rootsist saadetud kuni 3473 ratsa- ja 4309 jalaväelast. Suur osa saadetud vägedest näib siiski toidu-

Rootsi kuninga Kaarel XII leinarong Norrast Fredrikshaldi alt kodumaale.

moona puudusel jäänud olevat Soome. Kõik see otsustas Rootsi sõja pidamisviisi Liivimaal, — see pidi jääma defensiivseks. Nassau krahv, kes oli ära tüdinenud oma peale võetud ettevõttest, lahkus Liivimaalt sama aasta suvel ja maakaitse juhtimine usaldati Anders Lennartssonile ja Arvid Eriksson Staolarmile.

Poolakatel olid sel aastal võrdlemisi suured tagajärjed: vallutati Viljandi, Paide ja Rakvere. Rootsi seisukord muutus seega siin õieti hädaohhtlikuks ja seda enam, et maal valitsev näljahäda tegi võimatuks suuremate väeosade saatmise maale. Suvel pidid siiski maa raske seisukorra tõttu ka poolakad maalt lahkuma, jättes kindlustesse garnisone. Kuid sügise tulekul hakkasid nad end jälle liigutama, sulustades detsembrikuus võrdlemisi väikese väeosaga Tartu. Vaatamata hertsogi tungivatele pealekäämistele, ei suutnud siinsed väejuhhid midägi teha, et takistada linna ja kindluse minekut 1603. a. aprillikuus poolakate kätte. Ka sel suvel ei suutnud Karl Taani seisukoha tõttu ise siia tulla. Siiatuleku kavatsus oli hertsogil ka 1604. a., et kaasa tuues suuremaid vägesid alustada pealetungi. Tõeliselt jäi aga hertsogi kui ka suuremate sõjavägede ületulek ära. Suvel tuli küll siiski lisaks mõne võrra väge Rootsist ja Soomest, kuid ilma jatkuva toidu- ja laske-moonata. Ülemjuhataja Staolarm oli sunnitud peamiselt moona puuduse tõttu tegevusetusele. Kui siiski augustikuus toodi Tallinna mõnevõrra toidumoona, asus Staolarm Paide tagasivallutamisele. Temal oli umbes 6000 mehe suurune vägi. Kui Staolarm piiras Paidet, kuulis poolakate lähenemisest, otsustas ta nendega astuda lahingusse, toetudes oma jõulisele ülevõimule. 15. sept. tekkis linna müüride ees lahing, mis lõppes rootslaste suure kaotusega. Rootsi teenistuses olev Hispaania ooberst andis Rootsi väeülemustele nõu lahingkorra vormeerimisel. Mitmed Rootsi väeülemused olid seepeale vastanud, et tuleb võidelda Rootsi või Poola viisi järele, mitte aga Hispaania või Madalmaade viisi järele. See osutab sellele, et tol ajal Rootsi väes oli olemas suur segadus taktikalistes võtetes ja sõjalises mõttes üldse. Staolarmi enese aruande järele kuningale on näha, et rootslased läksid tagasi kompaktse falangi juurde. Jä-

relikult polnud siis Rootsi väejuhtidel usaldust Hollandi sõjakunsti vastu. Sel on ka oma õigustus, kui pidada seda silmas, millistes oludes tuli Rootsi vägedel võidelda Liivimaal.

Eeldused selleks puudusid seni, kuni ei suudetud anda Rootsi jala- ja ratsaväelastele paremaid relvu ja õpetada neile põhjalikumalt selle kasutamist.

Eelmisest märkame, et Nassau krahvi hertsog Karli püüded Rootsi väge Madalmaade eeskujul välja õpetada ja Madalmaade sõjakunsti nõuetekohaselt relvastada, ei annud kuni 1604. a. märgatavaid tagajärgi. Põhjuseks oli osalt Rootsi riigi tolleaegne kehvus kui ka see, et sõda ei lasknud tarvilikka uuendusi lõpulikult läbi viia. Kui järgmisel aastal Karl ise 17. septembril Kirhholmi juures astus lahingusse mitu korda väiksemaarvulise, hästi õpetatud Poola väega, kaotas ta lahingu. Sel korral oli Rootsi väerind korraldatud Madalmaade sõjakunsti nõuete kohaselt, kuid Rootsi väe vilumus osutus liiga väikseks.

Klivari kõrgustikul.

Gipsreljef Narva linna muuseumis, krahv Th. Tolstoi töö.

ROOTSI RATSAVÄE MODERNISEERIMINE.

Svenska kavalleriets modernisering.*)

G. Gyllenstierna.

Maailmasõda võttis nii mitmeski suhtes teise pöörde ja sai teise kuju kui seda võis ette arvata. Pärast teda on sõjaväelised autoriteedid ja autorid püüdnud, enam kui ühegi muu sõja järgi, mitte üksi kasutada sõja kogemusi, vaid ka selgitada, millist kuju võib omandada tulevane sõda.

Üks küsimustest, mis on äratanud kõige enam tähelepanu, on sõjaväe mehhaniseerimise ja motoriseerimise probleem. Moodsa, osalt motoriseeritud ratsaväeosa organisatsiooni ja kasutamiseviise käsitatakse rohkesti sellekohases erikirjanduses; ka on rohkesti tehtud sellekohaseid katsetusi.

Ratsaväe ülesandeks jääb ka edaspidi luure, manöövri katmine ja võitlus. Iseäranis oli viimane ülesanne pärast Maailmasõda erilise tähelepanu objektiks. Seejuures olid mõõduandvad teiste hulgas järgmised põhjused. Operatiivsed üksused, eriti aga nende juure kuuluvad jalaväeosad, on uute kaitse- ja võitlusabinõude järeldusel muutunud raskeiks ja väheliiku-

vaiks, puudus, mida veelgi suurendab sõduri väljaõppe aja lühidus. Teisest küljest on nõudmine kiirete operatsioonide järgi enim suurenenud kui vähenenud. Kõrgemale väejuhile on eeloleva operatsiooni soodsaks ettevalmistuseks tarvilikum kui kunagi varem, okupeerida rinde ees asuvat maa-ala. Selleks on vaja liikuvaid ja võrdlemisi tugevaid jõude. Mitte üksi minevikus vaid ka praegu on tähtis, et oleks käsutada väeosa, millist võiks kiirelt liikuma panna läbimurre või haaramise pareerimiseks. Tugevnenud kaitse raskendab frontaalset pealetungi; seepärast on pealetungi korral kiired ja laiad haaramised saanud veelgi tähtsamaks. Ühenduses kuulmata suurte nõuetega laskemoona ja muu varustuse juureveo alal on vooriteenistuse jäädav või osaline katkestamine seotud palju suurema hädaohuga võitlevate vägede suhtes kui kunagi varem. Vastase varustusteede vastu sihitud löök võib sageli kujuneda operatiivselt otsustavaks.

Kõik ülaltähendatud ülesanded nõuavad liikuvust, s. o. väeosa, mis on organiseeritud ja ette valmistatud äärmiselt kiire lahingtegevuse jaoks; teiste sõnadega — m o o d s a t r a t s a v ä g e.

Käesoleva kirjutise eesmärgiks on selgitada, millisel määral Rootsi ratsavägi suurenenud mehhaniseerimise ja motoriseerimise abil võiks paremini kohaneda tuleviku nõuetele. Loomulikult ei saa meie maal otsekohe kasutada teistes maades saavutatud kogemusi ja neist võrsunud vaateid. Mujal on sageli märksa paremini arendatud teevõrk, tihem asustamine, teistsugused kultuurolud ja sobivam ilmastik. Teiselt poolt tuleb arvestada meie teevõrgu arenemisvõimalustega automaksu varal, mille sissetulekud näitavad otse kuulmatut tõusu. Kuid praegu asume alles arenemise algastmel. Liikuvul sõjategevusel kiirelt läbiviidavate operatsioonidega on meie maal, silmas pidades selle suurt pindala ja armee nõrkust, palju suurem tähendus kui paljudeski teistes maa-des. Taliolud mõistagi takistavad mootor-

*) Kungl Krigsvetenskaps — Akademiens Handligar och Tidskrift, April — Mai 1929.

vedu, eriti Norrlandi põhjapoolses osas. Aga isegi siin võib kindlasti tulevikus oodata olulisi muutusi ja paranemisi teede otstarbekohase korrashoiu läbi auto liikumise hõlbustamiseks. See aeg, kus motoriseeritud lumesahad hakkavad lumest puhastama mitte üksi tähtsamaid magistraalteid vaid ka suurema osa vähema tähtsusega teedest, ei lase end enam kaua oodata. On ju ühenduste areng alati olnud suuremaks kultuurteguriks.

Pärast ratsaväe katastrofaalset vähenemist 1925. aasta kaitseseaduse põhjal oleme sunnitud seda vähest, mis järgi jäänud, kasutama peaaesjalikult luureteenistuse alal. Kuid meie ratsaväe praegune tulejõud pole kaugeltki küllaldane luure- ja tökketeenistuse jaoks, rääkimata lahingnõudeist.

Seepärast on tarvilikud teatavad organisatoorilised parandused kuulipilduja-, laskur- ja soomusosade alal; neid võiks teostada üsna väheste kuludega. Sel alal on juba astutud esimesed sammud laskureskadronide asutamise näol. Need laskureskadronid aga on praegu veel alles improviseeritud väeosa, sest nad õpetatakse välja alles tagavaraväelaste kordamisõppustel. Laskurväeosa võib üksi siis teovõimeline olla, kui tema väljaõpe sünnib sõdurite aktiivteenistuse ajal. Selleks on aga vaja aktiivteenistusse kutsutavate nekrutite arvu hädapärast tõsta. Tuleb rõhutada, vastandiks mõnel pool avaldatud arvamistele, et ratsaväe juhuslik kõvendamine transporteeritava jalaväega ei saavuta kunagi soovitavaid tagajärgi. Rahu ajal, seda enam aga sõja ajal, saavutatakse tagajärgi üksi siis, kui on loodud alaline organisatsioon, mis kindlustab mõlema väeliigi kavakindlat koostööd. Mootortranspordi alal kogenud motoriseeritud laskureskadron, mis on õpetatud ja varustatud liikuvaks võitluseks ja luureks, erineb sootumaks harilikust autodele asetatud jalaväe kompaniist. Laskurväeosade organiseerimisel rahu ajal võimaldub ka sõdurite vahetus nende väeosade ja ratsakeskadronide vahel; ei kõlba, näit., sõdur ratsakeskadroni, on igal ajal võimalik teda laskuri kohale määrata.

Laskurväeosa liikumist võib korraldada jalgrattail (talvel suuskadel), hobustest veetavail vankreil, mootorrattastel ja autodel. Meil on seni leidnud kasutamist ainult esimene neist veoabinõudest. Oleks aga tulusam transporteerida edaspidi vähemalt üht osa laskurväeosadest veoauto-

del, kuna jalgrattaid võib halbadel teedel kasutada üksi siis, kui on soodus ilmastik. Ilma põhjaliku väljaõppeta kannatab pikematel jalgrattasõitudel väga tunduvalt väeosade võime. Lahingu korral, igal juhtumisel aga pealetungilahingus, peab osa meestest jätama jalgrataste juure, mis loomulikult vähendab võitlejate arvu. Vedu veoautodel sellevastu ei mõju väsitavalt ja kogu meeskonda, autojuht välja arvatud, võib kasutada võitluseks. Peale selle võib veoautot kergesti hädaohu piirkonnast eemaldada ja pärast sama kiirelt laskurite juure toimetada.

Jalgrattaväeosal on samuti märksa suurem rännaksügavus kui veoautodele asetatud väeosal; suuremate jõudude juures tuleb selle puudusega väga tõsiselt arvestada. Ratsaväe inspektori poolt ongi juba määratud katse laskurväeosa paigutamiseks veoautodele.

Teine abinõu ratsaväe nõrga tulejõu tõstmiseks on kuulipildujate arvu suurendamine. Et ratsaväe praegune kuulipildujate arv on võimatu madal, selle vastu ei või vist keegi midagi öelda; vähemalt ei kannata see arv ühtegi võrdlust kuulipildujate arvuga välisriikide ratsaväeosades. Igal eskadronil peaks olema kuulipildurite rühm; peale selle peaks olema vähemalt üks rühm kuulipildujaid rügemendi ülema käsutuses. Laskureskadron, mis sageli peab teotsema lahus muust rügemendist, peab ka saama teatava arvu kuulipildujaid, milliseid peab transporteerima samal viisil nagu eskadronigi. Ratsaväe inspektor on määranud katseid ka veoautodel veetavate kuulipildujatega.

Nüüd tekib küsimus, mida oleks mõeldav praegusel ajal läbi viia Rootsi ratsaväe kõvendamise otstarbel? Ei paista sugugi võimatu olevat juba rahu ajal organiseerida iga ratsarügemendi juure üks hobusteta eskadron. See eskadron oleks tüveks laskureskadronile. Temasse kuuluks nõuetav kaader, ja noorsõdurite teenistusse astumise päevast ka teatav arv aktiivteenistusse võetud noorsõdureid ja abiteenistuseks rügemendi juure kutsutuid tagavaraväelasi (n. n. abiteenistusväed = handräckningstruppen). Eskadronile antakse kõik rügemendi veoautod ühes siseteenistusele, soomusautodele ja sideteenistusse määratud meeskonnaga. Nii peaks „5. eskadron“ kujunema kombineeritud laskurite, abiteenistuse, side ja soomusautode eskadroniks.

On avaldatud arvamist, et 1925. aasta kaitseseaduses ettenähtud soomusauto-

sid tuleb liita tankväeosadega. See mõte paistab minule väga õnnetu olevat. Kõik autoriteedid Prantsus- ja Inglismaal kinnitavad ühel häälel, et soomusautod peavad kuuluma ratsaväele; soomusauto osi õpetatakse nüüd ratsaväes välja. Juhuslik liitumine, olgu see rahu või sõja ajal, on siin samal põhjusel ebasoovitav, kui mootorsõidukitel veetava jalaväe liitumine ratsaväega. Soomusautod ei või kuuluda ka ratsaväe tehnilisse eskadroni, mille ülem on küllalt kibedasti ametis kuulipildujate ja signaalmeeskonna väljaõpetamisega. Peab ära märkima, et ratsarügementidel on käsutada küllalt suur arv mootorsõidukeid (veoautod, motoriseeritud väljaköögid, mootorrattad jne.) soomusauto-osade ratsionaalseks väljaõpetamiseks mootorteenistuse alal heade instruktorite poolt.

Kuidas oleks võimalik Rootsi oludes vooriteenistuse alal hobuvooridelt mootorvooridele üle minna, on väga huvitav, kuid ühtlasi ka raske küsimus. On tõenäolik, et tulevikus, kus meie teevõrk, nagu juba tähendatud, paraneb ja täieneb, avaneb võimalus palju suurejoonelisemalt mootoriseerimisele üle minna, kui praegu üldiselt arvatakse.

Ei näi sugugi võimatu olevat vähemalt suve ajaks motoriseerida toiduainete voori ja osalt varustusvoori. Et suurendada ratsaväe liikuvust, oleks soovitatav kergendada hobuste rakmeid sel teel, et üks osa koormast asetatakse hobuse seljast veoautole.

Lühike ülevaade küsimuse arenemisest mõnes välisriigis tohiks siinkohal huvi pakkuda.

Inglismaal tehti 1927./28. aastatel katseid ratsaväe motoriseerimisega. Neid katseid jätkatakse käesoleval aastal, osalt küll teistel alustel.

Eelmisel aastal parlamendis vastuvõetud otsuse järgi pidi kaks ratsarügementi, nimelt 11. husaari- ja 12. piigirügement, loobuma oma hobustest ja organiseeruma soomusautorügementideks (armoured car cavalry regiments). Seda uuendust teostati eesmärgiga vabastada osa R. T. C.-st (Royal Tank Corps), mis varemalt oli moodustanud soomusauto osasid, ja seeläbi suurendada tankväeosade koosseisu. Ühenduses sellega kavatakse vormeerida Indias mitu soomusauto rügementi. Valitsuse poolt tehti parlamendis teatavaks, et mõlemad ümberorganiseeritavad rügementid hoiavad alles omad nimed, omad eesõigused ja traditsioonid. Põhimõtteli-

selt on nüüd juba kindlaks määratud kogu ratsaväe tulevane organisatsioon. Rahu ajal jaguneb ratsavägi brigaadidesse. Iga ratsaväe brigaad koosneb kolmest ratsarügementist ja ühest ratsasuurtükiväe brigaadist, (mis vastab ühele rootsi divisjonile kahe suurtüki- ja ühe haubitsapatareiga). Iga kahe ratsabrigaadi juure kuulub üks soomusrügement. Üks ratsarügement koosneb kahest ratsaeskadronist, ühest kuulipildujaeskadronist, millel on rahu ajal kaheksa ja sõja ajal 16 kuulipildujat, ja mootoriseeritud voorist. Sõja ajal paisuvad ratsabrigaadid ratsadiviisideks. Need koosnevad kahest ratsabrigaadist, ühest soomusautorügementist, ratsasuurtükiväe brigaadist, signaalosadest ja täiesti mootoriseeritud voorist. Soomusauto rügement koosneb staabist ja kolmest eskadronist ja temasse kuulub Army, Navy and Air Force Gazette järgi 473 meest, neist 22 ohvitseri. Rügementil on 34 soomusautot ja 18 veoautot ning 46 mootorrattast.

Ratsarügementide ümberorganiseerimise sihina nimetatakse ratsaväe liikuvuse suurendamist ja tulejõu kõvendamist. Liikuvuse suurendamist tahetakse muuseas saavutada ka hobusrakmete osalise asetami-

Moanamuretseja XVIII sajandil.

sega veoautodele. Edespidi kergeneb iga ratsahobuse koorem sõjas kahe stone'i (umbes 13 kg) võrra. Kuulipildujate ja sõjamoona veoks määratud veoautod on 6 rattaga ja võivad liikuda kerges maastikus ka väljaspool teid. Et sõjaväel oleks võimalik mobiliseerimise puhul saada tarvilikul arvul seda standardiseeritud auto tüüpi, kiitis parlament heaks seaduseelnõu, mille järgi autoomanikkudele, kes ostavad seda tüüpi veoautod, maksetakse valitsuse poolt kolme aasta kestusel kuni 720 krooni aastas. Käesoleval ajal saavad seda toetust umbes 1000 autoomanikku. Üheski riigis pole ratsaväe mehhaniseerimist ja mootoriseerimist viidud nii kaugele kui Inglismaal. Peab ju see maa, nagu tähendas minule keegi Inglise ohvitser, valmis olema võitlusteks igasugustes maastiku oludes, nii Egiptuse ja Palestiina kõrbetes, India jäisetel mäeharjadel, Kesk-Euroopa lagendikkudel, kogu maailmas, peale — lisas kõneleja naeratavalt juure — Inglismaa.

Eriti tuleb tähele panna seda asjaolu, et ratsaväeosadele ei kavatseta juure lisada veoautodel veetavaid jalaväeosi. Suhe relvastuse ja arvulise koosseisu vahel pole aga mitte nii hästi kaalutud ja on üks organisatsiooni nõrkustest.

Prantsusmaal katsetati mootoriseeritud väeosadega Reinimail peetud manöövritel, millistest võttis osa moodne ratsadiviis. See koosnes 2 ratsabrigaadist (peale selle võttis osa üks Briti ratsarügement), ühest hobusteta ratsarügemendist veoautodel, 2 ratsasuurtükiväe divisjonist, ühest 10 cm suurtükkide divisjonist veoautodel ja ühest soomusautopataljonist ühes signaalmeeskonnaga. See koostis leiti väga kasuliku olevat; organisatsioon osutus täiesti otstarbekohaseks. Kurioosumina võib mainida, et isegi osalt hobuseid veeti veoautodes. 16. oktoobri 1928. a. määruse põhjal kuulub iga ratsadiviisi juure üks pataljon

hobusteta ratsaväge veoautodel (bataillon de dragons portés). Pataljon koosneb 20 ohvitserist, 55 allohvitserist ja 445 sõdurist.

Prantsusmaal on küsimust lahendatud teistsugusel ja minu arvates õnnelikumal viisil kui Inglismaal. Ratsadiviisile on antud lisaks tugev laskurväeosa veoautodel. Varemalt toimetati neid laskureid edasi osalt autodel, osalt jalgratastel; vahepeal jõuti aga selgusele, et ühtlust võib saavutada ainult siis, kui kõik laskurid veetakse veoautodel. On huvitav ära märkida, et on avaldatud arvamist isegi granaadipildujate lisamise otstarbekuse kohta ratsaväeosadele; see on mõte, millisele ka meil tuleks tähelepanu pühendada.

Saksamaal peeti 1928. a. manöövreid Sileesias. Ka seal esines ratsa- ja mootorväeosadest koosnev ratsadiviis. Need manöövrid olid täienduseks katsetustele, milliseid Saksamaal on korduvalt tehtud mootoriseeritud väeosadega. Ratsadiviisi kuulus m. s. üks ratsapataljon jalgrattail, üks jalaväepataljon veoautodel, üks mootorrattakompanii, mis koosnes staabist ja kolmest rühmast (igas rühmas 40 mootor-ratast ja 2 kuulipildujat järelveetavatel vankritel), üks traktorpatari, üks tankkompanii ja üks soomusautorühm. Harjutustel olla saavutatud väga rahuldavaid tulemusi. Muuseas teostati harjutuse mõttes mitu pikemat öörännakut. Ainus probleem, mille lahendust veel polla leitud, on moodsasse ratsaväkke kuuluvate mitmesuguste osade koostamine rännakkorras.

Peab lootma, et kuninga heakskiitmisel ratsaväeinspektori poolt määratud katsed, mis peetakse sel suvel 1. korpuse juures, toovad selgust meie ratsaväe mootoriseerimise tähtsasse küsimusse, nii et see leiaks Rootsi sõjalise jõu kõvendamise huvides õnneliku lahenduse.

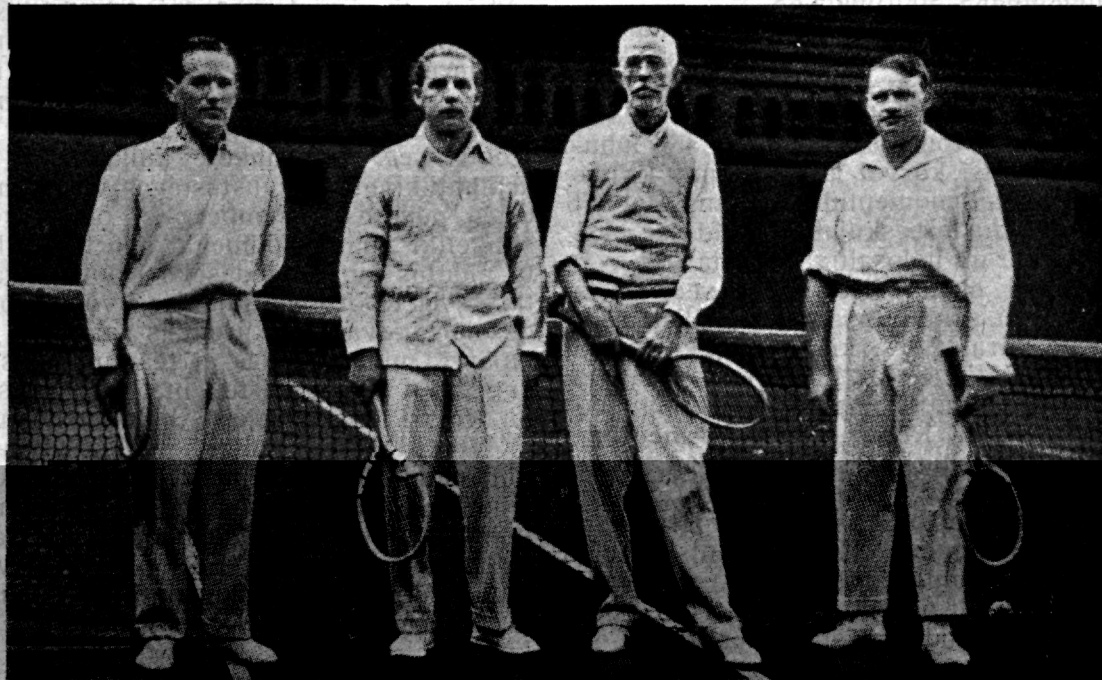

Rootsi spordist.

Rootsi on suurim spordimaa põhjariikide hulgas. Seda mitte oma üksikute sporditähtede õul (kelledest tal ka küll puudu ei ole), vaid sügava ja mehise spordikultuuri kaudu. Soome ja Norra on suutnud näit. kohati N u r m i, T h u n b e r g i, M a t h i s e n i või Thorleif Haugi abil hiilgada maailma väljapaistvamatenä, kuid

Rootsi sportlaskonnaga on alati meeldiv pidada ühendust. Võid olla kindel täielikule gentlemanlikkusele, sa kohtad võistlejat ja sõpra, kes tahab võita, kuid üle võidukire hindab ikka enese ja teise inimväärtust ja kultuuritraditsioone, ega lasku kunagi sihitu auahnuse kütiks.

Seetõttu ei ole Rootsi kasvatanud mitte

Rootsi kuningas (paremalt teine) tennismängijana.

ikka ja alati on jäänud Rootsi kogu põhjamaade sporti juhtivaks ja hingestavaks keskkohaks. Seda juba aastakümneid, või isegi sajandit, mil Lingi võimlemise imetegev mõju lõi renessansi põhjala elusuhtumises.

Sellest ajast peale oleme kõik laenanud Rootsist, kas otsekohele või kaudselt. Ja kui prantsuse modern-humanist Pierre de Coubertin äratas ellu antiikaja olümpia-mängud, oli Rootsi üks neist, kes hõikas erksamalt vastu sportliku ehitustöö üleskutsetele. Stockholm on pesa, kust kantakse laiali spordiliikumise idud kogu ümbrusse.

Stokholmis 1912. aastal korraldatud olümpia-mängud olid organisatsioonilt kui ka võistlusvaimult hiilgesaavutus, mida ei ole suudetud ületada, kuigi nende võistluste tehnilised tagajärjed on ammu kokku varisenud ja kümnekordselt ületatud.

niipalju rekordsportlasi kui just suuri sportlasi — indiviide, kes on kohased mitte ainult spordijuhtideks, vaid ka juhtideks riigi- ja seltskonnatöös. Rootsi on selles suhtes väga õnnelikus seisukorras. Ta spordiliikumine ei seis kunagi seltskonna ja riigi alahindamise all, vaid püsib selle viimistletud tipuna. Rootsi riigijuhid on ka spordiliikumise juhid ja ümberpöörult. Rootsi kroonprints on kauaaegne spordiliidu esimees ja Rootsi kuningas on täisverd spordimees, kes alaline spordivõistluste külaline ja väljapaistvam figuur tennisväljadel. Hoolimata oma kõrgeast vanadusest, on kuningas — populaarimega mr. G. — kardetavaim vastane igale reketiga varustatud mehele.

Ka kunsti ja teaduseilmaga on Rootsi sport kasvanud tihedalt kokku. Rootsi ajaloolised ülikoolid on kindlamad spordiliikumise kantsid ja kunstnikkond pakub

nii sõnas kui värvis võimsat toetust sportlikule vaimuelule. Rootsi spordis võime meie leida seetõttu väga peent ja tunde- list suhtumist põhi- ja päevaprobleemidele, mis omavad suurriikide pooltki ületamatu impressiivsuse. Rootsi spordilehed ei ole tühine saavutustelugemise puru ja sõnakõlksud, vaid Rootsi rahva hinge avastavad dokumendid, kui iga teinegi kunstitöö. Mitte asjata ei ole nimetatud „Idrottsbladet“ maailma parimaks või vaimukamaks spordileheks.

Sel põhjal on arusaadav, et kui ka mõned Rootsi naaberrahvad rühivad üksikute alade puhttehnilise viimistlemise või füüsilise ürgjõuga Rootsist mööda, tunduvad nad ometigi tõusiklikkudena ja täispuhututena Rootsi kõrval ja on valmis ka ise avameelsetel momentidel seadma Rootsit oma pingutuste eeskujuks. Kuid see eeskuju ei ole nii hõlpsalt saavutatav.

Rootsil ei tarvitse kellegi ees lasta pead norgu, samuti oma puhttehniliste saavutuste pärast. Ka külmalt kalkuleeriva sekundimõõtja ja sentimeetri ees peab ta oma mõõdu välja. Amsterdamis olümpiamängudel oli Rootsi neljas Ameerika, Saksa ja Soome järel 46 punktiga, (Soomel 48, Saksal 59, Ameerikal 118). Soomlaste kartus ei ole asjatu, et järgmistel olümpiamängudel läheb Rootsi neist mööda. Soomlased omavad momendil veel füüsiliselt parema inimmaterjali, kuid nad on sunnitud tunnistama, et Rootsi organiseerimisvõime on märksa ulatavam. See võib viia ka nigelamad mehed suuremale täiusele. Meie näemegi, et aasta-aastalt kasvab Rootsis üljõudsate sammudega spordivägi, kes nihkub aegamööda, kuid sihikindlalt kõigil aladel maailma esimeste hulka.

Arne Borg (ujumine), Edvin Vide (jooks), Carl Vestergren (maadlus), Rudolf Svensson (maadlus), Hedlund (suusatus), Gillis Grafström (iluuisutus), Lundgvist (odaviske) ja rida teisi on nimed, kes alaliselt figureerivad maailma kõige suuremate võistluste võitjate hulgas. Mõnda neist, nagu Arne Borgi ja Gillis Grafströmi peetakse momendil isegi absoluutselt võitmatuteks.

Väga suur on Rootsis ühetasaste võimetega sportlaste arv, nii et võitlused kujunevad seal alati väga pinevateks ja kõitvateks. Terve rida traditsiooniliselt korduvaid sündmusi, nagu Vasa suusamaraton, teatejooks ja teateujumine läbi Stokholmi, jalgpalli seeria-võistlused, arvukad poksimatechid ja mitmesugused maavõist-

lused on loonud haruldaselt suurearvulise pealtvaatajaskonna. Rootsi hiilgav majanduslik seisukord, rahva jõukus ja kõrge valuuta võimaldavad suurematesse keskustesse kutsuda alati maailma väljapaistvamaid sportlasi üksikult ja meeskondadena, mis teeb Rootsi spordivõistluste ka rikkalikuks ja arendavaks nii Rootsi publikule kui sportlaskonnale.

Eesti sportlaskond on ihaldanud alati sidemeid Rootsiga ja tal on läinud korda pääseda temaga ka võrdlemisi tihedasse vahekorda. Oieti on algatajaks olnud seejuures Rootsi. Terava pilguga on üle mere jälgitud meie arenemist ja kui meil midagi tähelepanuväärivat on tõusnud, on Rootsi see, kes lahkete küllakutsete ja heatahtlikkude arvustustega virgutanud edasi püüdma. Klumberg ei olnud veel kaugelki maailmanimega sportlane, kui ta muutus juba sagedaseks Rootsi külastajaks ja Rootsi eeskujulistes võistlusoludes ja tugevas konkurentsis saavutas tagajärgi, millest kodus ei teadnud unistadagi. Ka kõigil teistel meie sportlastel on Rootsi külastamisest häid mälestusi. Göteborgi näituse puhul korraldatud spordimängud olid Eesti meeskonnale suureks triumfiiks, kus Eesti omandas rea esimesi kohti ja platseerus otsekohe Rootsi, Saksa ja Soome järele. See oleks vaevalt olnud võimalik ilma sümpaatia ja soojusega, millega koheldi Rootsis Eesti meeskonda.

Viimasel ajal on tihedamat läbikäimist Rootsiga pidanud meie maadlejad ja jalgpallimehed. Maadlejad omavad meil maailmakuulsuse ja nende küllakutsumine on mõistetav vast ka Rootsi huvides, kuid läbikäimist jalgpallimeestega tuleb hinnata ainuüksi kui Rootsi ergutust meie liikumisele. Rootsi kutsub meid võistlema, ei sea aga meile mitte vastu oma tugevamat garnituuri, et ilmingimata meid võita ja häbistatult koju saata, vaid paneb meile vastu meeskonna, mille arvab olevat jõukohase, et siis lasta areneda tasavägist heitlust — kaldugu võit kellele tahes. See on meeldiv joon rootslaste juures, mis väärib olla aluseks tõsisele sõprusele.

Ka muidu on püüdnud Rootsi tõmmata Eestit koostöösse põhja riikidega ja algatanud mõtte Eesti vastuvõtmiseks Põhja liitu, mis võiks olla meile arvamatu tähtis. Aasta-aastalt seovad meid Rootsiga tugevamad sidemed ja see võib olla ainult kasuks meie arenemisele. **H. T.**

ROOTSI KIRJANDUSEST. *)

Rootsi kirjandus astub ajalukku hili-nemise-ga — kõigest 1200 aasta ümber. Kindlasti oli rootslastel ka enne seda kirjandus — muistne kirjandus, — kuid selle varad on tänapäevale suuremalt kadumas, sest vähene osa tollest oli väljendatud kirjamärkidega. Kirjutamist on Rootsis tuntud juba muiste, mida tõendavad runakirjas**) leiused, millede iga ulatub 3-dasse sajandisse enne Kristust. Praegu maksva arvami-se põhjal olevat runa-tähestik Gothide sünnitus, kes elasid muiste praeguse Venemaa lõunapoolses osas, kust tähestiku tarvitamine, levinedes põhja, jõudis ka Rootsi. Runa tähestikku alguses tarvitati mitmesuguste maagiliste reeglite väljenduseks, kuid aegade jooksul ta võeti kasutamisele laiemates ringides, mida tõendavad leitud fragmendid selle tähestiku abil kirjutatud poemidest. Võib oletada, et oli koguni rikkalik muistne kirjandus, mis meie aja jaoks on läinud kaduma, seda lasevad jälle oletada mitmesugused endisaja väljendused raiutud kivvi. Arheoloogilised leiud näitavad, et rootslastel on olnud eepseid, mis sarnased Islandi sagadele; koguni kangelaste nimedes ja tegudes on palju ühist. Umbes tuhandel aastal peale Kr. tungis ristiusk Rootsi, leides ees visa ja kestva vastupanu. Ristiusu suurimaid vaenlasi oli muistsetele kangelastele pühendatud saga'd (laulud). Loomulikult astus ristiusk selle literatuuri vastu ja võitis. Tolleaegne (X sajand peale Kr.) ristiusk erines vähe tolleaegsest paganismist, siiski ta aitas kaasa Euroopa kultuurilisele nivelleerimisele. Võib tõendada, et Rootsi kultuur aastal 1250 ümber p. Kr. oli üld-euroopa kultuuriga ühe kõrgusel. Rootsi üliõpilased omandasid teadmisi Pariisis ja alates 1350 ka Saksamaal. Rootsi literatuuri kandvam osa oli redigeeritud ladina keeles, mis oli tollajal kirikule rahvusvaheliseks keeleks. Rootsikeelse literatuuri järele tunti siis vähe tarvitud: ainult naiskloostrid nõudsid rootsikeelset vaimulikku kirjandust, mispä-

rast ka nende kulul tõlgiti (eriti müstiliselt väljendatud teoseid) rootsi keelde teatud teosed, mis hiljem levinesid ka rahva keskele. Rootsi keeles kirjutatud tolleaegsetest autoritest on tähtsam Püha Brigitte, kelle teoseid tunti kogu Euroopas. Püha Brigitte teostest leia-ma müstitsismi, luulet, rikkalikku fantaasiat ja head stiili. Püha Brigittel on eriline koht naiste kultuuris keskajal. Wadstena klooster, mille asutas Püha Brigitte, oli tolleaaja Rootsi tsivilisatsiooni tsentrume.

Ilmalik kirjandus, mis ilmus tollajal, oli peamiselt ajalooline ja riimitud rootsikeelne kroonika. Keskajast on säilunud ilmalikke eepilisi teoseid, nagu Ivan Lejonriddaren, Namnlös et Valentin ja teisi. Peale eepiliste teoste õitsesid keskajal ballaad ja ring-mängu-laulud jne.

Usu reformatsioon, mis algas Rootsis juba 1527. aastast, tõi kaasa tsivilisatsiooni tõusu. Katoliikline Upsala ülikool, mis asutatud juba 1477. a., oli tardunud omas töös usuõpetuse koolina, ja ärkas hoogsale tööle vaid siis, kui

Rootsi neiud rahvariides.

*) Rootsi Akadeemia liikmete professorite — Henrik Schuck'i ja Fredrik Book'i artikli „La Literature Suédoise“ („La Revue Belge'i“ Rootsi erinumbrist veebr. 1929) andmetel.

**) Gothi keeles runa tähendab peidetud asja.

protestandi usk tõrjus välja sealt jesuitide mõju. Esimene reformaator Olavus Petri, Luteruse õpilasi, oli suur kirjanduslik talent. Tema vaimuliku sisuga teosed ja Rootsi kroonika on populaarsed ja stiililt meisterteosteks veel tänapäev. Tema (Olavus Petri) järeltulijad ei olnud huvitatud muust kui usu-dooomadest ja vaidlesid nende suhtes vahel labasuseni, seega vähe kaasa aidates Rootsi literatuuri arengule.

See on kuningas Gustaph-Adolph, kellele Rootsi võlgneb oma tsivilisatsiooni uuestsüüdi. Tänu Gustaph-Adolphile Upsala ülikool muudeti usuõpetuse koolist ülikooliks selle sõna tõsisel mõttes. Riigis asutati uusi gümnaasiume, kirjanduse arendamiseks anti riigilt rahalist toetust. Nimetatud epohhil Georg Stiernhielmi juhatusel tõukas Rootsis literatuur puht-esteetilise iseloomuga. See autor kirjutas 1648. a. heksameetris poemi Hercules, mis pidi rootsi keeles saama väärseks teoseks antiikaja sarnasesisulistele teostele. Hiljem kordusid niisugused katsed ka Prantsus- ja Saksamaal.

18. sajandi algul Rootsi kirjandus sat- tus Prantsuse klassikalise voolu mõju alla. Ajajärk, mida nimetatakse „Ere de liberté“ (Vabaduse ajajärk 1718 kuni 1772) oli ka Rootsi kirjandusele ja teadusele tõusu ajaks. Sellest ajajärgust on maailmakuulsusega Rootsi teaduse- mehed nagu keemik Bergman, füüsik Klingenshierna, bioloog Linné, müstik Swedenborg, keeleteadlane Ihre (Gothi keele uurija) ja teisi. Kir- janduse arengus eesotsas tuleb mainida Olof Dalin'i kui kirjanikku ja ajakir- janikku, kes andis välja nädalalehe „Ar- guse“.

XVIII sajandi keskpaiku proua Nor- denflycht Rousseau mõjul käsitas kõrgeid vabaduse ja inimsuse probleeme, poeet Gyllenborg levitas stoiit- sismi õpetust, kuna poeet Greutz, suur rococo stiilmeister, ülistas omas luules maitsemist.

Vabaduse ajajärgu lõpul tõusis Rootsi kirjanduse ilmas esikohale lüürik Bell- man.

„Gustaph'i epohhil“ (1772—1809) on Rootsi kirjanduses otsimiste aeg. See periood on andnud siiski väljapaist- vaid nimsid Rootsi kirjanduses, nagu Thorild, Lidner („õrnade tunnete laulik“), Leopold, Wallin ja teisi. Romantilises ajajärgus (umbes 1809 kuni

1830) mõjutas Rootsi kirjandust Saksa kirjandus, mis oli üldse tooniandev XIX sajandi algul kogu Euroopas. Geijer ja Tegner on kaks nime, mis sellel epohhil on jätnud tähelepanu väärivad jäljed Rootsi kirjandusse — esimene kui ajalooliste teemide käsitaja ja teine kui väljapaistvaim luuletaja. Tegneri „Frithjofisaga“ on tõlgitud pea kõi- gisse Euroopa keeltesse.

Neoromantikud (1830—1880 roman- tismile järgnev epohh) andusid liberaal- sete ideede käsitlemisele, mis ujutasid Eu- roopa 1830 aastatest alates. Rootsis see vool omas „Skandinavismi“ nimetu- se ja taotles põhjariikide — Rootsi, Nor- ra, Taani liitumist. „Skandinavismi“ täht- samaid esindajaid kirjanduses on: Stur- zen-Becker, Strandberg. Kuid väljaspool „Skandinavismi“ tuleb nime- tada Rootsi kirjanduses nimetatud epoh- hil neli tähtsat nime: Almqvist, Ru- neberg, Rydberg ja Snoilsky. Kui poeet omas suure kuulsuse Soome päritoluga Runeberg „Lipnik Stahli jutustusega“ sõjast Vene vastu XIX sajandi algul. Victor Ryd- berg oli sügavate mõtete ja kõrgete ideedega romanist. Snoilsky on kuulus oma värvi- ja meeoleurikka poeesiaga.

August Strindbergi (1880. a. üm- ber) kirjanduse väljale ilmudes omas Rootsi kirjandus uue ilme. Strindberg il- mus revolutsionäärina maksva filosoofia ja maksvate ideaalide suhtes, ning kajas- tas omaaja akadeemilise noorsoo ilma- vaadet. Strindbergi maailma kirjanduses kuulsuse omanud teostest võiks nimetada — draama „Õpetaja Olof“, milles väljendub autori revolutsionäärne mõtle- misviis kiriku, abielu, perekonna ja kogu maksvate ideede absoluutsuse suhtes. Romaan „Punane maja“ on esimesi sotsiaalsisuga romaane. „Hullumeel- se pihitus“ on arvustav kirjutis su- gude vahekorras. 1890. aastate ümber Strindberg loobus demokraatlistest idee- dest ja andus loodusteadusele. Tema vii- mased teosed — „Inferno“, „Legendid“, „Kõrgema seaduse ees“ ja teisi olid lähe- dal müstika ja usu küsimustele.

1880. aastates tuleb Rootsi kirjanduse alal teotsevatest nimetada kaht naist — Anna Charlotte Leffler ja Victoria Be- nedictsson. Esimene võitis suure tä- helepanu oma novelli „Elulehekül- giga“, mis erapooletult ja puhtalt kä- sitab naist kui ema ja ühiskonna liiget.

Victoria Benedictsson võitles naiste üheõigusluse eest ja võitis kuulsuse oma romaani „Proua Mariane'ga“, milles kirjeldatakse õnnelikku ja harmoonilist abielu.

1890. aastal tõusis esile tugev reaktsioon seni kirjanduses valitseva naturalismi vastu. Uus, sümbolistide kool eitas naturalismi, jäi üldiselt vabaks Nietzsche, Renan'i, Oskar Wilde mõjust ja avaldas tugevat rahvuslikku omapära. Selles ajajärgus Werner von Heidenstam on nimekamaid kirjanikke, kes tegi läbi kindla arengu ja otsingute tee, jõudes välja terveni patriotismini ja demokratismini, mis eriti avaldus ta 1897—98 ilmunud teoses „Carolin'id“ — „Mälestusi Karl XII“ ja poemide tsükli „Üks rahvas“. Teostes „Püha Brigitte palverännak“ ja „Folkungari dünastia“ (1905—1907) Heidenstam käsitas keskaja motiive: mõlemad teosed kannab kõrge idealism ja jumaliku otsimine inimeses.

Oskar Levertin (1862—1906) oli romanist ja lüürik — („Legendid ja laulud“). Kogus „Uued poemid“ (1894) tundub Nietzsche ja Renani mõjuti, kes otsisid ülinimest, aristokraatlist indiviidi.

O. Levertiniga ühel ajal Tor Hedberg elustas kirjanduses realismi.

Ellen Key (1849—1926) radikaal mõttelt ja stiililt; käsitas ühiskonna reorganiseerimise probleemi ja suurte isikute kultust („Inimesed“ 1899, „Ideed“ 1898, „Elu sihtjooned“ 1930—1906 jne.).

Gustaph Fröding (1860—1911); 1891. aastal ilmus esimene tema koguteos

luuletusi, millistes käsitas „Warmland'i“ motiive, olles hiilgav stiililt, täis hoogu ja mureta nalja. Teoses „Uued luuletused“ (1894) tundub juba autori mõtteilmale Nietzsche mõju.

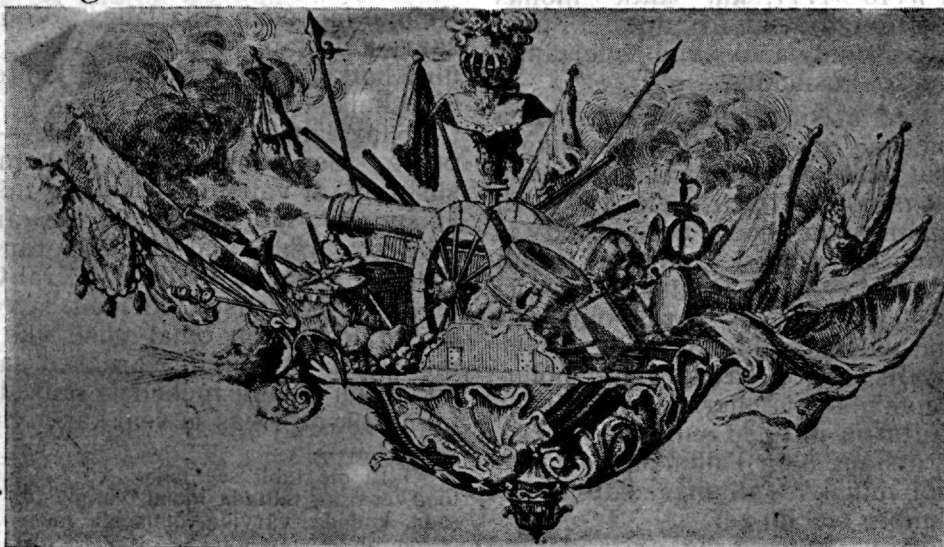
Selma Lagerlöfi (sündinud 1858) „Legend Gösta Berlingist“ ilmus 1891. aastal ja võeti Rootsis vastu suure entusiasmiga. Autor näitas selle teosega, et temale ei ole väärset ettekujutuse võimes ja jutustamise oskuses kogu Rootsi kirjanduses. Teoses „Jerusalem“ Lagerlöf kirjeldab erilise sügavusega usutundeid ja talupoja võitlust loodusega.

Erik Axel Karlfeldt (sündis 1864) avaldas esimese kogu luuletusi 1895. aastal pealkirja all — „Armastuse ja metsiku looduse laulud“. Luuletustekogu „Fridolinilaulud“ (1901) andsid temale suure populariteedi. Kodumaa annab Karlfeldt'i luulele sügaivamat ja ilusaimat inspiratsiooni.

Rootsi kirjanikkude noorema põlve (XX sajandi algul) teoste põhjal on veel raske äramäärata ühist kooli, suuna. Nimekamad neist lüürikas on — B. Bergman (sünd. 1869), Wilhelm Ekelund (sünd. 1880), Andres Osterling (sündinud 1884).

Proosa kirjanikkudena on nimekamad Sven Lidman (sünd. 1882), Sigfrid Siwertz (sünd. 1882), Hjalmar Bergman (sünd. 1883) ja Elin Wägener (sündinud 1882).

E —

Rootslased Eestis.

Eesti saartel, Vormsis, Osmusaarel, Pakri saartel, Naissaarel, Ruhnusaarel, Noarootsi poolsaarel ja põhja-lääne rannal Rikholdis ja Vihterpalus-Kurksis elavad rootslased — umbes 8000 hinge.

Need rootsi asundused on oma alguse saanud kaua enne Rootsi valitsuse algust siin maal, ja võib olla, põlvneuvad juba rahvarändamise ajast.

Rootslased on siin asunud, nende arv on kahanenud ja kasvanud, ilma et keegi oleks võinud kindlaks teha, millal ja kust nad siia asusid.

Üks vana jutt kõneleb, et kord vanal ajal olevat Rootsi võimukandjad saatnud siia osa oma rahvast kaitsma Rootsi kaubalaevu sõitudel võõrale maale. See olevat sündinud peale seda, kui eestlased ja liivlased Sigtuna linna aastal 1187 hävitasid. Siia asunuile tuli aegamööda kodumaalt lisa juurde.

Ajalooliselt on kindel, et rootslased juba 12. sajandil siin asusid.

Rahva kombed ja viisid, keel, riietus, jne., on ammu mitmetele uurijaile põhjust tõendada, et Ruhnu ja Pakri saarlased on tulnud Kesk-Rootsi saarestikust, Vihterpalu ja Kurksi rootslased Upsala ümbrusest, Wormsi saarlased Gottlandist ja Soomest ning Noarootslased Dalarne maakonnast.

Rootslaste arv siin on enim palju suurem olnud, sest mitmel pool, kus ajaloo andmete või koha nimede järel otsustades rootslased varem elanud, on nad nüüd kadunud.

Aastal 1710—1711, kui katk möllas Baltimaadel, on rootslased mitmel pool täiesti väljasurnud ja üksikud ülejäänud eestlastega kokkusulanud.

Rootslased elasid kauemat aega vaba kodanikkudena, aga sattusid 16. sajangul aadli võimu alla, kes neile maksusid peale pani ja aegamööda teoorjusele viis. Ei aidanud enam palju need eesõigused ja kindlustused, mis Rootsi valitsuse poolt omal ajal antud. Ainult Ruhnu, Vormsi ja Osmusaare elanikel läks korda oma vabadust kuni uuema ajani alal hoida.

Eesti rootslased elatavad endid põllutööst, kalapüügist ja merisõidust. Tööpuuduse tõttu on mitmed sunnitud väljaspoolt tööd otsima, olgu Tallinnas, Soomes, Rootsis või mujal. Tallinnas elab eesti-rootslasi umbes 600 hinge.

Eluvõitlus on teinud eesti-rootslase mitmekülgseks. Ei ole mees see, kes oma tarvis ei või valmistada mööblit, vankreid, paate, võrke, jne.)*

Ajajärgul, mil Eesti kuulus Venemaale, 1710—1917, seisis rahva üldharidus väga madalal järjel. Neis rahvakoolides, mis olid, pidi õpetus sündima vene keeles, mida rahvas ei osanud.

Eesti vabastamisega Venemaast 1918. aastal on haridustöö saanud hoopis teise pöörde ja uue vaba vormi.

Põhiseaduse järgi sünnib õpetamine koolides emakeeles. Käesoleval ajal on rootslastel 19 rahvakooli. Õpeasutis noorsoole on Pürksi rahvaülikool ühes alampõllutöö- ja majapidamiskooliga, ühine kõikide Eesti rootslaste jaoks. Kool töötab aastast 1920 suure eduga.

Rootslased ja eestlased on aastasadadel töötanud käsi-käes, ja vahekord on alati olnud kõige parem. Eesti Vabariigi asutamisest saadik on rootslased tegelikult politikast osavõtnud ja neil on olnud oma esitaja Eesti Maapäeval, Asutavas Kogus, Riigikogus, jne.

Umbes 95% rootslastest on ev. lutheri usku ja üldkiriku liikmed. Rootsi kogudused, arvult 4, moodustavad oma praostkonna.

Rootslased püüavad alal hoida oma rahvuslisi traditsioone ja emakeelt, ning kaasa aidata sidemete loomiseks Eesti ja Rootsi vahel. Nad on alati olnud truid ja ustavad kodanikud maal, kus nad juba ajalooliselt kodukolde õiguse saavutanud.

Kõige iseäralikum rootsi saartest on Ruhnu, mis asub Riia lahes. Võõrale, kes saart külastab, näib, nagu võiks kõik elu ühel hetkel saada ärauhutud laintesse, mis alati kallast uhtuvad.

Saar läheneb mannermaale — läänepoole. See sünnib väga pikkamisi, kuid siiski nii, et vanemad elanikud mäletavad, et suured osad idarannast on ärauhutud laintest. Ühel ajal on läänerrannal maa tõusnud. Saare looduse ja rahva vahel on omad iseäralised sidemed, ja võiks öelda, et Ruhnu on omal viisil üks rahvusmuuseum. Vikingite sarnased saledad ja pikad on Ruhnu mehed ja naised. Saare taimestik on rikas ja seal kasvavad lopsa-

*) Ei ole tubli see naine, kes ei tunne põllutööd, ei oska talitada loomi, valmistada toitu, ketrada, kududa, värvida, õmmelda jne.

NARVA VÕIDUKILP.

Narva võidukilbi nimetust kannab paks malmtahvel, mille N. Vertogradski 1906. a. leidis ühest Narva lihapoest ja mis praegu hoitakse alal Narva linnamuuseumis. Kilbi suurus on 66 × 85 cm ja raskus üle 80 kg.

A. Tõnuristi raamatus „Narva vanad mälestused“ on võidukilbi kohta toodud järgmine selletus:

„Võidukilp ei ole midagi muud, kui arheoloogiline pamflet venelaste lüüasaamise kohta Narva juures 19. novembril 1700.

kalt suured saared ja kuused ja teised meie kodumaa puud.

Elanikud, umbes 300 hinge, elavad 27 talus, ühes külas, mille vanamoodi ehitusi ümbritsevad lopsakalt kasvavad puud.

Keel, Ruhnu murrak, kuulub osalt keskaja keelde, ja pakub uurijale rikkaliku materjali.

Mehed kannavad halle riideid ja hülge nahast pastlaid. Naised kannavad värvirikkaid, meeldivaid rahvusriideid. Ruhnulased elatavad endid põllutööst, ning kala- ja hülgepüügist.

Ruhnu mehed on tugevad ja karastatud. Nad on osavad merimehed, kes püüavad hülge Eesti ja Kuramaa randadel. Hülgepüük talvel on väga raske, sagedasti isegi elukardetav. Et roomates jää,

Ülemine pilt käsitleb teemi „Kaarel võitja“. Oma teemi läbiviimiseks kunstnik tarvitab legendi Pühast Jürist, kes kõrbes võitleb hirmsa maoga. Jüri on kujutatud Kaarlina; seda tunnistavad sulgedega ehitud raudkübar, rootsi mõök ja hobuseehded. Lendav madu on Vene sõjavägi.

Kolme lehega kroon naisterahva peas kujutab Narva linna, sest samasugune kroon leidub Narva vanaaegsel vapil.

Torn pildil on kahtlemata Narva raekoja torn, mille otsas on Rootsi lipp. (1650. a. piik lipuga). Pidutsevat ja hõiskavat Narvat on kujutatud lambatallena.

Alumise pildi teemiks on „Peeter võidetud ja põgeneb“.

Nagu muinasjutuline Akteon vaatles Peeter Suur suplevat Dianat (kindlust), kes ühes näkiga ujumas, ja muudeti trahviks selle eest põdraks, keda omad koerad taga kihutavad. Diana (naisterahvas jahimehele lähemal) on Narva ja tema sõbranna — Ivangorod: kaks kindlust, mis just kui suplevad kiirejooksulises Narva jões.

Koerad on Peetri väejuhid. Rist Akteoni (jahimehe-Peetri) kaelas on märkus hertsog De-la-Croix — Vene vägede ülemjuhataja kohta.

Sarv, mis Akteonil paela otsas, tähendab Narva komendanti Horn'i.

Kalju pukk, kes jonnakalt ja ootavas poosis Akteoni hukkumist pealt vaatab, on Rootsi väeülem Steinbock, kellele Vene ülemjuhataja De-la-Croix alla andis.

Lind (varblane), kes kaugele ette lennanud, on krahv Sperling, kes 19. novembri lahingu pealetungi alustas.

Jänese na on kujutatud teejuht eestlane Tehvan Rabe, kes juhtis rootsi väge „jäneste teid“ mööda läbi soode ja rabade vene väele seljataha.

Asjatundjate silmas on Narva võidukilbil kõrge väärtus.“

H. V.

lohistada oma paati, et seda öösel kattena tarvitada, et nädalateviisi jääväljadel elada, ei kasvata helitatuud mehi. Suvel, selle vastu, on meeste elu kergem ja suurima osa põllutööst toimetavad naised.

Ruhnulane armastab oma kirikut ja on ustav usule; kes ühel pühapäeva hommikul näeb ruhnurahvast oma värvirikastes rahvariides minemas hulgana kirikusse, saab unustamata mulje. Mehed istuvad paremal, naised pahemal pool. Rahvas armastab laulu, ja kiriku laul kõlab kau-nilt ja viisirikkalt.

20. juulil 1912. a. oli saarel ajaloolik päev — siis õnnistati sisse saarlastele uus kaunis kirik. Endine kirik, mis kuninganna Kristina ajal ehitatud, seisab saarel ajaloolise mälestusmärgina.

H. P.

Jooni Tallinna kindlustest Rootsi ajal.

O. Vares.

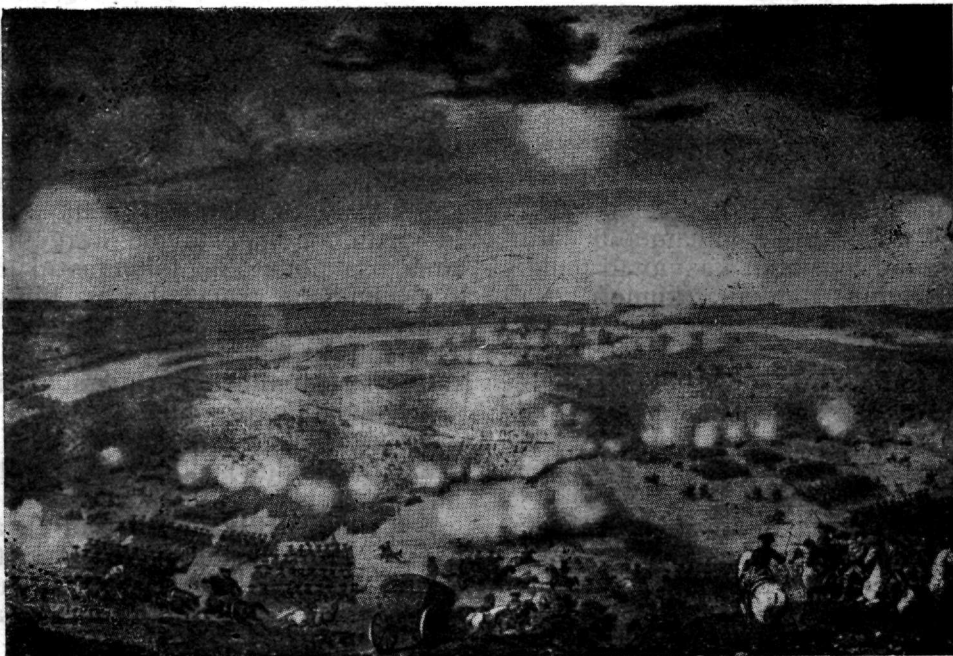
Iga esmakordselt Tallinna tulija tähelepanu tõmbavad oma peale võrdlemisi hästi säilunud vanad, tumehallid linnamüürid. Need möödunud aegade sõjalised mälestusmärgid sunnivad vaatlejat tahes-tahtmata mõtlema linna ajaloost ja müüride, tornide osast selles. Ükski teine meie kodumaa linn ei või uhkustada nii hästi säilunud ja rikkalikkude kindlusmüüridega, kui vana Tallinn. Neil on oma kindel seisukoht relvanduse ja üldse sõjaasjanduse ajaloos, sest võis ju nende võitmatu olla impulsiivseks tõukejõuks nüüdisaja tehniliselt viimistletud relvade arenemisredelil, mille tõttu nad tohiksid meie tähelepanu äratada. Ehk meil küll senini on sellelaadilised uurimised teostamata, on seda teinud teised rahvad, kelledega meil oli lähedaid ajaloolisi ja kultuurilisi sidemeid. Eriti rootslaste huvi, ehk küll obligatoorne, on alati elav olnud meie pealinna omaaegsete kindluste vastu, mille tõttu ka tarviline uurimismaterjali suurem osa

leidub Rootsi teaduslistes arutustes.¹⁾ Käesoleva kirjutuse ülesandeks on vaid püüe anda ülevaatlisku pilti meie pealinna kindlustustest Rootsi valitsuse ajal, mille juures autor on teadlik olnud sellest, et mitte kaugeltki kõike meil kättesaadavat materjali pole võimalik olnud kasutada mõneleheküljelises artiklis.

Selgema pildi saamiseks rootsiaegseist kindlustustest, on kohane peatuda lühida kirjeldusega Tallinna kindlustustest enne Rootsi valitsuse algust, et näha, millises seisukorras asusid linna kindlused linna ja maa kõrgemate juhtide vahetamisel.

Tallinna kindlustamisele on juba kauget keskajas erilist rõhku pandud; aastakümnete ja -sadade jooksul on neile

¹⁾ Olgu tähendatud siinkohal, et 1928. a. suvel anti Rootsi sõjaarhiivi poolt edasi Tallinna arhiivile terve rida Tallinna rootsiaegsete kindlusplaanide fotostaatisid, mis näitab üldist kindlustamise, ehitamise arenemist Tallinnas.

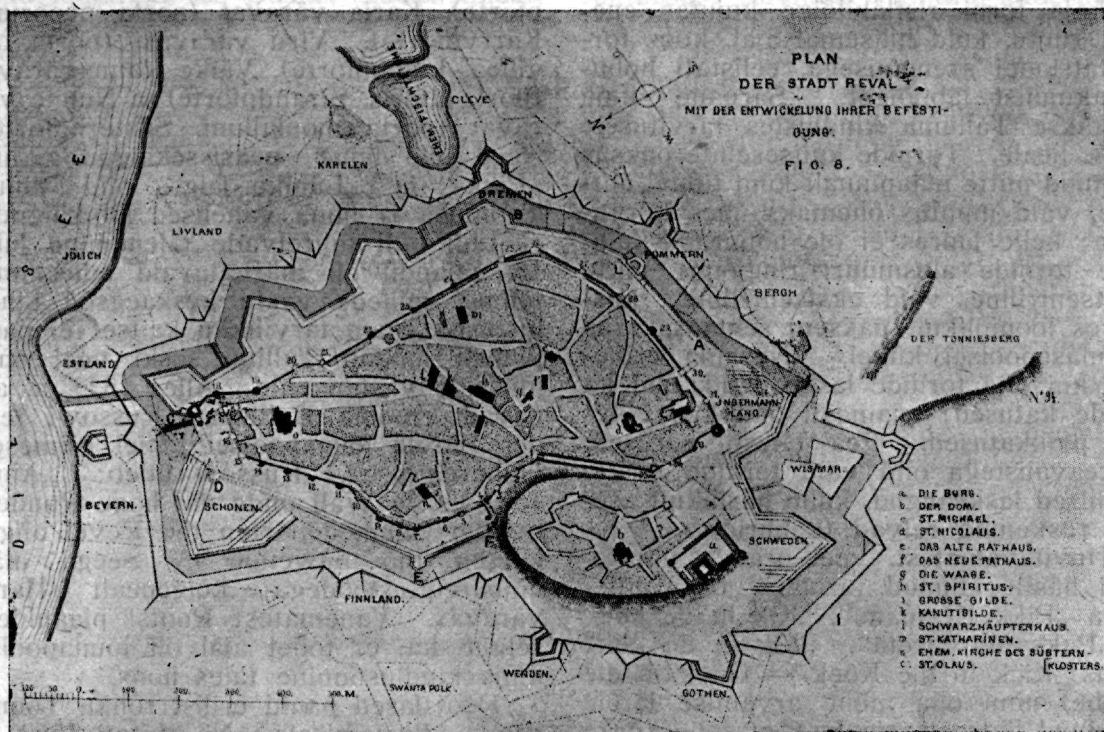

Lahing Narva all 19. novembril 1700.

Peetri muuseum, Narvas.

ümberehitusi, juurdeehitusi, parandusi tehtud ja koguni uusi müüriosi ja tornisid ehitatud. Kui vaadelda kõigepealt tornide arvu kasvamist, siis selgub, et sajandite möödudes on kindlustornide arv pidevalt tõusnud. Nii on 1354. a. säilunud linnatornide loetelus juba 11 torni; järgmises nimestikus, 1360 a. pärit, leidub 14 torni. Kolmandas nimestikus, pärit 1410. a., mille koostajaks on

mis tolaegse elanikkonna majanduslise jõukuse kohta küllalt tähelepanuäratav arv on. On loomulik, et küllalt suur osa ehituskuludest oli linna kodanikkude kanda, mille suuruse kohta meil küll andmed puuduvad. Eriti Rootsi valitsuse ajal olid linnaraad ja maa kõrgemad võimud ülekülvatud kodanikkude palve- ja kaebekirjadega, mis puudutavad liiga kõrgeid kindlustusmaksusid.

Väljavõte Nottbeck-Neumann-Geschichte u. Kunstdenkmäler der Stadt Reval. Reval, 1910.

olnud Tallinna linnasekretär Johann Blumen, on tornide arv juba 27 peale tõusnud. Selles nimestikus aga puudub veel Nunne-värava läheduses asuv torn, mille mainimine leiab aset alles neljandas tornide loetelus 1525. a. Nagu eelnimetatud loeteludest nähtub, oli kuni 1354. a. Tallinna kindlustusteks ehitatud üldse 5 torni, väljaarvatud väravate tornid. 1354 kuni 1360 püstitati veel 3 torni ja a.a. 1360—1410 kasvas juurdeehitatud tornide arv 13 peale, millistele a.a. 1410 kuni 1525 lisanesid veel 5 torni. Seega oli Tallinnal XVI sajandi keskel 26 kindlustorni ja 8 väravat.¹⁾ Umbes 50 a. jooksul oli ehitatud 26 suurt kindlustorni,

Linnamüüride, tornide ja väravate ehitusmaterjaliks tarvitati kohapealset paekivi, kusjuures väga hea sideaine — lubi, erilist nimetamist väärib. Müüride kõrgus kõigub 10,5 ja 15 meetri vahel, paksus varieerub 2,2—2,4 meetri vahel. Laskeaugude kaugus müürides üksteisest 2,75—3 meetrit, mille juures harilikult suured laskeaugud vahelduvad väiksematega. Avause konstrueerimisel on silmas peetud asjaolu, et see hästi kait-

¹⁾ Nottbeck, Dr. Eugen von und Neumann, Dr. Wilh. — Geschichte und kunstdenkmäler der Stadt Reval. Reval, 1904, lhk. 13 j. j.

seks laskjat ja ühtlasi ei takistaks kuidagi pealetungiva vaenlase tulistamist, Tornil lähedal, müüris asuvate väga väikeste aukude otstarbet ei ole suudetud lõplikult selgitada, kuid on üldine arvamine maad võtnud, et need võisid olla vaateaugud komanderile, kes sealt jälgis vaenlase liikumist ja tegevust. Kaitsetornide vaheline distants oli ebareeglipärane. Ida- ja lõunapoolsel küljel oli see 95—100 m, kuna seevastu lääne ja põhja suunas 37—55 meetrit. Tornide kõrgus kõikus 20—23 m vahel. Varem keskaja torni ristlâbilõige kujutas enesest ruutu, kuid hilisemal ajal, koos fortifikatsiooni arenemisega, eelistati hoburauakujulist lâbilõiget. Sarnane kuju võetakse Tallinna kindlustes tarvitusele 14. s. peale. Tornide kaitseseinete paksus ei olnud mitte maapinnalt kuni tipuni ühtlane, vaid muutus õhemaks ühes kõrgusega; kelle juures ei ole hoburaua-kujuliste tornide alusmüüri ringjoon mitte kontsentriiline, vaid ekstsentriline, kusjuures loomulikult paksem seinosa asus vaenlasepoolsel küljel. Niisama erinevad kui olid tornide laskeaugud, olid ka nende katused; enamasti olid kas võlv- või palkkatused. Pea täiesti võrdsete laskeavaustega olid vaid tornide kõigeülemised laskeaugud, kuhu harilikult asetati raskemad relvad (kahurid).

Huvitavamatest, veel praegu võrdlemisi hästi säilinud tornidest on kahtlemata „Pikk Hermann“, „Kik in de kök“ ja „Paks Margareta“. „Kik in de kök“ (alias: Kick in die Koek — Guck in die Küche) nimi olla mõne arvamise järele tekkinud lihtsast asjaolust, et selle kõrge torni ülemistelt kordadelt on võidud näha kodanikkude söögilauda — kööki, ta läheduses asuvas majades. Ta kõrgus on 35,56 m (Rüütli tän. pinnalt) ja on ehitatud 1533. aastal Szegetorni asemele. Kroonik Balthasar Russow tähendab uhkusega, et teist sarnast torni ei leiduvat kogu Baltimere maadel. Torniruumikas allosas on hoitud arvatavasti laske- ja sõjavarustust, kuna ülemises osas kahuritele vastavad ruumid ehitati. 1577. a. piiramise ajal tekkis torni müüri sisse umbes 1 jala suurune auk, venelaste pommitamise tagajärjel, mis pea jälle parandati. Pärast piiramise möödumist lasti venelaste kivi ja raud kahurkuulid müürida mälestuseks torni müüri sisse, kus nad veel praegu asuvad.¹⁾ „Pikk Hermann“ oli tavaline vahitorn ja ta nimi, mis praegu veel esineb Narvas ja

kord ka Paides leidus, on ajaloolase Gotthard von Hanseni arvamise järele tuletatud jumala nimest Irvin.²⁾ „Paks Margareta“ on tüübiline Saksamaal tihti esinev nimi „Dicke Grete“. Ta ehitusega alati juba 1518. aastal taanlaste retke kartusel.

Väravad (porta) moodustasid kesk-aegsete linnade kaitsemüüristikus kõrgema osa, mille tõttu neid erilise hoolega pidi kindlustama. Tallinna suurematel linnavärvavatest võiks nimetada Harju väravat (porta fabricorum, Schmiedepforte), Karja väravat (porta pecorum, Karrypforte), Viru väravat (porta orgillea, Lehmporte), Väike Rannaväravat (porta litoris, Strandpforte) ja Nunne väravat (porta monialium, Süsternpforte). Need olid linna peasissekäigud, kuna „Pikk-“ ja „Lühike jalg“ olid ainult Toompea ja linna vahelised lâbikäigud.

Ehk küll tulirelvade täienemine juba 15. sajandil oli märgatavaid edusamme teinud, millede vastu keskaegsed kindlustused enam tarvilikku kaitset ei pakkunud, loodab Tallinn siiski veel oma müüride vastupanule. Alles 1532. a. algavad kroonik Balthasar Russowi teadete järele lõunapoolsel küljel esimesed ümberehitused. Russow ütleb: „Anno 1532 ys de Wall onde dat hoge Runderel by der Schmedeporten tho Revel angefangen tho buwende“³⁾. Seega alati ümberehitustöödega kõigepealt Harju väravas. Vanematest Rootsi plaanidest selgub ka, et tõlled ajal oli lõunapoolse külje kindlustamine täies hoos.

Rootslased panid erilist rõhku Toompea kindlustamisele. Nii ehitati 1562. a. Eerik XIV käsul Toompeale mitmed vall-ehitused ja 31. mail 1569. a. annab kuningas uued instruksioonid Tallinna kommandandile, milles öeldakse, et „Meie soovime eriti Toompea ja linna vahelise maa-ala kindlustamist, sest et see on suure tähtsusega. Sellepärast oleme Meie ka Erich Hâkensonnile Meie tahtmist teada annud, et juhul, kui Toompea ja loss mitte kindlustatud ei ole, kõik kulud ja maksud asjata on olnud“⁴⁾. Siit selgub, et rootslastel oli eriti Toompea ja linna vahelise maa-ala kindlustamine väga akuutselt päevakorral. 17. sajandi keskelt päritoleval Rootsi plaanil, mis

¹⁾ Hansen, Gotthard von. — Miscellancen aus dem Revaler Stadtarchiv. Reval, 1894. lhk. 61.

²⁾ Hansen, Gotthard v. — Miscellancen, lhk. 55.

³⁾ Nottbeck-Neumann, lhk. 26 j. i.

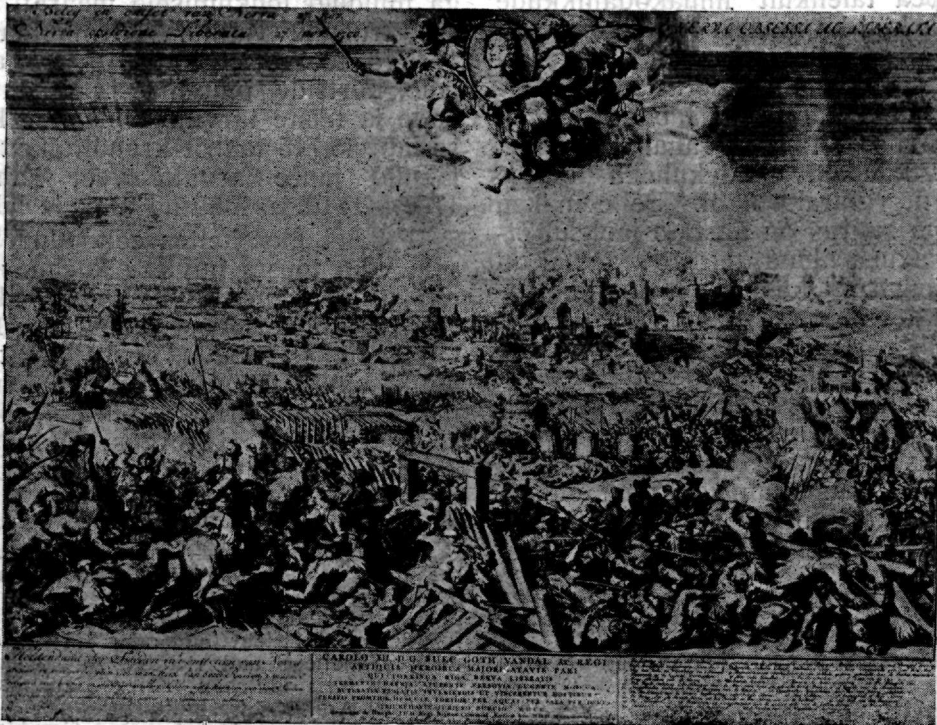
⁴⁾ Nottbeck-Neumann, lhk. 27 j. i.

kannab Johann von Rodenborghi nime, leidub ka eelnimetatud maa-ala raveliin.

Fortifikatsioonikunst püüdis pidevalt moodsamaid vahendeid ja abinõusid leida, et vaenlase ründamisrelvade, kahurite jne. hävitavat tulistamist nõrgendada, paraliseerida. Aegunud keskaegne kaitsemüüride ja -tornide süsteem ei olnud enam aja kõrgusel tähelepandavalt arenenud relvade vastu. Niisama ka sirgjooneline valliehitus, vallikraavi ees, ei olnud tormijooksul küllalt otstarbekohane. Selle nähtusega arvestades, asub linnaraad ise Gustav Adolfi kindlal nõudel linnakindlustuste ümberehituste juhtimise etteotsa, kuid sellegipärast ei edene tööd tarviliku kiirusega. Mõõduid kümned aastad, enne kui kavatsatud projektidest mõnd osa suudeti täita. Alles 1650. a. jõuti nii kaugele, et Rannavärava ette ehitati n.n. Horni bastioon (osa veel praegu säilinud „Paksu Margareeta“ ees asuv kolmenurgeline muldkeha). Horni bastiooni ja Viru värava vaheline distant oli kavatsatud Saksa-Hollandi kindlustussüsteemi järele varustada kahe bastiooniga. Neile bastioonidele on tekkinudki praegune Uus tänav, kust juba 1653. a. linnarae poolt ehitusplatsid välja anti. Sellega põlnud kindlustamine veel sugugi lõppenud.

Lääne-Euroopas levib toll ajal kiirelt kuulsa Prantsuse marsalli ja fortifikatsiooni-inseneri Sebastian de Vauban'i (1633—1707) poolt tarvitusele võetud uus kindluste-ehitamise süsteem. See n.n. Vaubani süsteem leiab varsti enesele tunnustamist ka Tallinnas, mida on selgelt näha ühest Rootsi plaanist 1687. a. Teisel plaanil, mis meil kahjuks kättesaadav pole ja mida Eestimaa kindral-kuberner Axel Julius de la Gardie 27. mail 1697 kuningale saatis ja viimase poolt edasi saadeti Rootsi kindluste direktorile, Liivimaa kindral-kubernerile Eerik Dahlbergile, ilmneb täpselt palju projektidest tegelikult täita suudeti. Vastuvõetud projekti järele oli plaanitud ovaalselt ümber linna ringvalli ehitada 11 bastiooni. Nende nimed oleksid: Rootsi (praegune Lindamägi), Gooti, Vendeni, Soome, Skoone, (praegune Rannavärava mägi), Eesti, Liivi, Karjala, Bremeni, Pommeri ja Ingeri (praegune Harjuvärava mägi). Nagu nimedest selgub, olid need kõik osalt Rootsis asuvate, osalt rootslaste poolt vallutatud territooriumide — maakohtade nimed.

Sellest suurejoonelisest projektist suudeti ainult tegelikult osa täita. Aratoodud plaanidest selgub, et linn oli end

Kaarel XII võit venelaste üle Narva all 1700.

Peetri muuseum, Narvas.

suutnud varustada mõnede bastioonidega kapitulatsiooni ajaks 1710. a., mis on eriti üksikasjalikult nimetatud n.n. „Marsova Kniiga's“¹⁾ äratoodud Tallinna kindluste plaanil sellel kujul, nagu nad Vene vägede kätte langesid. Need oleksid järgmised: Rootsi (Lindamägi), Ingeri (Harjumägi), Suur Viruvärava, Uus Viruvärava, Väike Rannavärava, Suur Rannavärava ja Skoone bastioon. Gooti bastioon oli ainult osaliselt valminud. Jõuti veel valmis Vismari raveliiniga Rootsi ja Ingeri bastioonide vahel, (määratav veel osaliselt praeguses Linda- ja Harjumäe vahelises orus), Tõnismäe kaitseks ehitatud de la Gardie reduutiga ja Suur Rannavärava kaitse Stuarტი reduutiga. Siinkohal olgu juhitud tähelepanu asjaolule, et „Marsova Kniiga's“ toodud plaanil on reduutide nimed ära vahetatud. Peasissekäikude, väravate arv oli endiseks jäänud, nimelt Toompea, Harju-, Karja-, Viru-, Väike- ja Suur Rannavärav ja Nunne värav.

Sarnane oli linna kindluste seisukord, millele Tallinn oli sunnitud end toetuma 1710. a. piiramisel. Vahest oleks ehk linna ja ühtlasi maa saatav teisiti kujunenud, kui oleks kindlustamisprojekti otsustavaks silmapilguks teostada suudetud.

Kindlustamise mitte väikesed kulud langesid pea täielikult linnakodanikkude kanda, ehk küll ka maa ja rüütelkond selleks eriliselt maksustati. Rootsi kroonu poolt tuli vähe rahalist toetust, ainult Ingeri bastiooni ehitamiseks lubas Karl XI 1692. a. riiklisest fondist rahalist toetust. Kodanikud kandsid neid kulusid erilise maksu n. n. valliraha näol. Selle maksu kogusumma suurus on aastate jooksul õige mitmesugune olnud, nii 1704. aastal oli ta 1300 taalrit. Üldist kindlustuste peale kulutatud kogusummat on vaevalt võimalik teada saada, kuid igatahes ei ole need summad mitte väikesed olnud²⁾. Valliraha nõudsid sisse erilised n. n. vallihärrad, selleks palgatud abiliste kaudu, kellele kodanikud erilise vallimärgi (wallzeichen) ettenäitamisel raha andsid. Vallimärki kujutas enesest umbes 30 mm diameetrist ümar-paksu, jämeda äär-

joonega tinamärki, mille keskel oli linnavapi ja selle peal oleva krooni kujutis. Vapil pahemal pool oli kujutatud täht C, paremal arv XII — Carl XII lühendatud nime märgid. Vapi ümber kiri „Reval. Wal. Zeichen. A. O. 1705.“

Iga aastane valliraha suurus kõikus kodanikkude kinnisvara suuruse järele, mille keskmiseks suuruseks oli 3, 5, 8, 10 kuni 30 taalrit³⁾. Varemalt tarvitati osalt kulude katteks ka trahvirahasid, kuna lõpuks 1629. a. peale ehituste suurenemisega Rootsi kroonu poolt rahalist toetust määrati.

Ehitustööde instruktoriks Vaubani süsteemi järele, oli Tallinnas kuni 1672. aastani insener-oberstleitnant Paul von Essen, kelle järele sai tegelikkude tööde üldjuhiks Tallinna gümnaasiumi matemaatika õpetaja Gebhard Himsel (Himselius)²⁾, kes oli ühtlasi ka linna füüsikuks. Et tema tegevusega täiesti rahul poldud, lahkus ta 8 a. pärast enese palvel sellelt kohalt. Tema kohale järgnes 1680. a. kuningliku käsukirja põhjal sama gümnaasiumi matemaatika õpejõud Heinrich Julius Woltemate, kelle surma järele 1690. a. samale kohale asub Peter Seebeck.

Linn sai üldiselt tuntuvat kahju, sest varem ulatasid aleвите majad linnamüüride lähedale, mis kindlusvallide ehitamisega muidugi lõhkumisele määrati. Linna- aruanne Tallinna ülemkomandandile 1725. a. teatab, et linn 1707. a. alates majade, kõrtside, puuvilja- ja keeduvilja aedade ja teiste tarviliste platside kaotamise läbi 45.715 taalrit krundirahast ilma on jäänud juure arvata veel kahju, mis 1707.—1710. a. lõhutud majade läbi saadi.

Pilku tagasi heites eeltoodud kirjeldusele võib tõusta huvitav küsimus, nimelt, millist osa etendasid Tallinna kindlustused linna kapituleerimisel venelastele 1710. a.? On ju üldiselt teada, et Tallinnat ei suudetud vallutada mitte tormijooksuga, see tähendab, et venelaste piiramisabinõud ei seisnud küllalt ajakõrgusel Voubani süsteemi järele ehitatud kindluste vallutamise

¹⁾ Inland. 1838. lhk. 86—87.

²⁾ Gebhard Himsel, sünd. 1603 Magdeburis, sai 1632. a. Tallinna gümnaasiumi matemaatika õpetajaks, suri 7. jaanuaril 1676. Ta avaldas fortifikatsiooni alal järgmised tööd: 1) Florilegium fortificatorium tripartitum oder kurtze, jedoch gründliche und richtige Anweisung zu der jetzigen Zeit üblichen Kriegs-Baukunst. Reval 1647. 2) Architectura militaris.

³⁾ Hansen, Gotthard von. Geschichtsblätter des revalschen Gouvernements-Gymnasiums zu dessen 250-Jährigen Jubiläum. Reval 1881.

¹⁾ Книга Марсова или воинскихъ дѣлъ отъ войскъ Царскаго Величества Россійскихъ Во взятіи преславныхъ фортификацій и на разныхъ мѣстахъ храбрыхъ баталіи учиненныхъ. Надъ воиски Его Королевскаго Величества Свѣйскаго. Санктъ пѣтербурхъ 1713.

²⁾ Greiffenhagen, W. Die Belagerung und Kapitulation Revels im Jahre 1710. Reval 1910. lhk. 22.

seks, vaid linn kapituleerus seesmiste raskete olude, katku, toidu tagavarade vähesuse ja vähearvulise kaitseväe tõttu. Leidus ju piiramise ajal linnas ainult 4500 sõdurit, milline arv varsti katku järelduksel 400 peale langes ja laskeriistadest oli olemas 40 kahurit, 10 mortiiri ja 4 haubitsat. On huvitav näha, lehitsedes kapitulatsioonikirjeldusi, kuidas piiramise eel- ja ajalatel ja isegi piiramise algpäevadel linn koos sõjaväeliste võimudega püüab igapidi täiendada, parandada vähemaid kindlustusi ja viimaste kõrgemaid osi. Püütakse hoolega kindlustada kõige hädatarvilikumad kohad. See näitab ainult seda, et Tallinna sõjaväevõimud arvestasid venelaste tormijooksuga ja selle kohaselt linna kaitse seisukorda kindlustasid. Juba 1710. a. jaanuarikuu esimestel päevadel otsustati linnarae poolt kodanikkudele käsk anda, et nad enestele püssid, kuulid ja püssirohtu muretseksid ja öö riides olles mööda saadaksid. Nii kindlalt arvestati venelaste tormijooksuga, olgugi, et oli ilmunud tegelikult vaid vähearvuline venelaste luuresalk. Vaatamata sellele, et reidil asuva sõjalaeva kapten lubab kahurtulega takistada vaenlase sissetungimist Väikse ja Suure Rannaväravast, otsustab kindralkuberner Väike ja Suure Rannavärava lasta kas hoopis kinnimüürida või mõnel muul teel sulgeda. Pooleli olevad müüritööd võetakse suure jõuga jälle käsi- le; mõned vallikraavides olevad kaitsevärvid tulevad ümberehitada ehk suuremaks teha, sest et neis kahurite takistamatuks tegevuseks küllalt ruumi ei olnud. Varsti tehakse lossi kutsutud rae- ja gildede liikmetele teatavaks asjaolu, et Nunnvärava kindlustused ei olevat küllalt tugevad, millepärast olevat tarvis võimalikult kiirelt sinna üks kaitsevall ehitada, vastasel korral ei võivat mõjuvast vastupanekust juttugi olla. Linn püüab vastuseista, seletades, et kindral-korterteister Palmquist neile tõendanud, nagu ei olevat uusi kindlustusi enam tarvis. Siiski annab linn lõpuks järele ja asutakse hoogsalt kindlustuse ehitamisele.

Päevad läbi töötavad 200 töölist — sõdurid ja kodanikud vallitööde juures. Haberstist raiutakse 80.000 puud maha ja palgid veetakse kindlustuse juurde¹⁾.

Igatahes näib, et linna kindluste tugevuse ja vastupanu suhtes oldi mõlemil pool lahkarvamisel. Ühelt poolt, võib pea

¹⁾ Greiffenhagen, W. Die Belagerung und Kapitulation Revels im Jahre 1710. Reval 1910, lhk. 28—29, 34—35.

Brønne lahing.

Gipsrelief Narva linna muuseumis, krahu Th. Tolstoi töö.

kindlasti arvata, hindasid venelased liiga kõrgelt Voubani süsteemi kindluse vastupanu, sest oli ju neil nähtavasti kavatsus asuda pikaajalisele piiramisele ja linna ilma rünnakvallutamiseta — nälja ja veandmise takistusega kapitulatsioonile sundida. Teiselt poolt jälle näib, et Rootsi sõjaväevõimudel oli liiga suur kartus lõpule viimata jäänud kindlustuste kaitsevõime suhtes, mida tõendab alatine hoogne kindluste täiendamine ja reparatuur. Kumba poole seisukoht õigustatud oli, on raske, pea võimata öelda, sest selleks on tarvis spetsiaaluurimust kapitulatsioonist, mis ei kuulu mitte käesoleva kirjutise piiridesse.

Vene valitsuse esimestel aastakümnetel võeti ette mõningaid ümberehitusi Viru- ja Harjuvärava vahelisel alal, ühtlasi kaevati Toompea lääneküljele n. n. Patkuli kraav. Aastal 1758 võis linn end 1316-rublalise aastamaksuga kindlusehitud kohustest lahti osta ja 1857. a. on Tallinn üldse maakindluste nimestikust kustutatud. Vallid muudeti promenaadideks. Ingeri, Rootsi ja Skoone bastioonid muudeti avalikkudeks jalutuspaikadeks, mis koos endiste ringmüüri osade ja paljude terveni säilinud kaitsetornidega meie pealinnale teistest linnadest erineva, omapärase ilme annavad.

„Orphei Drängari“ juht hra H. Alfvén pärja pannes.

„ORPHEI DRÄNGAR“i“ pärjapanek Vabadussõjas langenute hauale.

Upsala ülikooli üliõpilaskoor „Orphei Drängar“, viibides kontsertreisul Eestis, aetas 7. 6. 1929. pärja Vabadussõjas langenute kangelaste mälestus-ehisele Tallinnas.

Kell 1300 linna komendant Kol. O. Raudvere, kaitseväe üksuste esindajate, aukompanii ja kaitseväe staabi orkestriga tervitas pärjaga kohale jõudnud „Orphei Drängari“ liikmeid, keda saatsid meie üli-

õpilasorganisatsioonide esindajad. Jõudes mälestusehise ette „Orphei Drängar“ilt“ hra H. Alfvén'i juhatusel kanti ette kaulis laul. Koorijuhi abi Dr. Courth aetas pärja mälestus-ehisele lühikese kõnega, mille sisu oli umbes:

„Paar sajandit tagasi võitlesid rootslased ja eestlased siin maal koos ühise vaenlase vastu. Too võitluse ilõp-

Laul enne pärja panekut.

penud meie ühise võiduga. Täna-
nast umbes 10 aastat tagasi
Eestirahvas astus mehiselt sa-
ma vaenlase vastu. Paljud ei
tulnud küll vaenuväljalt taga-
si, kuid nende vere hinnal saa-
vutati võit.

Langenute auks ja mälestu-

seks, asetavad Rootsi üliõpi-
lased-lauljad selle kangelas-
te haualeelavast lillist pärja."

Kõnele järgnes kaitseväge orkestrilt
„Ligemal, Jumal, sul“ ja vaimulik laul
„Orphei Drängar'ilt“. Pärjapanekul vii-
bis Rootsi konsul hra Reuterskiöld.

E.—

Saabumine.

Esimeses reas konsul hra Reuterskiöld, Tallinna komandant kol. O. Raudvere, Rootsi mereväe esindaja mere-leitn. U. C. B. Larsson.

Märkmeid Greenwich'i Mereväe Kollidž'i organisatsioonist ja torpedo-klassi õppetegevusest.

Royal Naval College, lühidalt R. N. C., s. o. Kuninglik Mereväe Kollidž, asub Greenwichis, Londoni idapoolses osas, otse Thames'i jõe lõunapoolsel kaldal, umbes 10 miili selle 10-miljonilise suurlinna tsentris asuvaist tuntumast linnajagudest, nagu Westminster, Picadilly, Leicester Square ja teised.

Praegused R. N. C. hooned on ehitatud 16. sajangu keskpaigast alates ja nad moodustasid tol ajal kuninga residentsi. Pärastpoole asus aga kuningas teisale elama ja nendes hoonetes asutati n. n. Greenwich Hospital, kus ulualust leidsid peamiselt vanad meremehed, invaliidid ja pensionärid.

Endine kuninga residents koosneb tervest reast hoonest, igaüks erilise nimega, nagu: Queen Mary, King

George, King William jne., ning nende ehitamine kestis mitu inimpõlve.

R. N. C. üldvaade Greenwich'i pargist observatooriumi juurest.

Viimaks asusid sinna ka R. N. C. ja peale selle Jungide Kool, nimega Boy's

Training School H. M. S. Arethusa; osa hooneid on praegu veel haigemaja all, nimega Seamen's Dreadnought Hospital. Endised pensionärid ja meremehed-invaliidid on kõik evakueeritud mujale.

Ühes hoones on mitu suurt ja avarat saali kasutada Mereväe muuseumi jaoks.

Endistest ruumidest on pea muutumatult alalhoitud n. n. Painted Hall (maalitud saal) ja kabel.

Kõik need hooned ühes nende vahel

red maalid, peamiselt kuningate, admiralide j. t. portreed.

Räägitakse, et selle lae maalimine on ühe kunstniku elutöö.

Samas saalis on väga huvitavad ka admiral Nelsoni reliikviad ja nimelt tema riided, mis temal surmatunnil lahingus seljas olid.

Surmav kuul on läbistanud kuulsama admiralil õlaku.

Peale selle asub seal veel ühe polaar-ekspeditsiooni ühishaud, mitmed kujud, lipud jne.

Maalitud saal R. N. C. juures.

asuvate muru-, mängu- ning boy'de riivõpete platsidega katavad ligi kolmveerand ruutkilomeetrilise pindala Thamesi jõe ja Greenwichi pargi vahel.

R. N. C ja jungide kool H. M. S. Arethusa on üksteisest eraldatud laia peatänavaga, Trafalgar Road, abil, mille kaudu sünnib peamiselt liikumine Londoni kesklinna ja kuulsale Woolwichi arsenaali ning teiste idapool Greenwichi asuvate linnaosade vahel.

Enne kui asume R. N. C kirjeldusele, tahaksin lühidalt nimetada tähtsamaid üksikasju eelpoolloetletud hoonetest ja asutustest.

Painted Hall on seestpoolt üleni maalitud. Tema lagi on praegugi rohkearvuliste külastajate imetluse keskpunktiks, kuna ta kujutab ühtainust suurepärasest maali. Ka seinad on maalitud, kuid on juba osaliselt ajahamba all kannatanud ning vist selle tõttu kaetud lihtsa riidega. Sinna on kinnitatud suu-

Muuseumis on rohkearvuliste Briti laevastiku laevade mudelite kõrval huvitavamaid Cook'i polaarekspeditsiooni riistad ning üks väga suurepärase Trafalgari lahingu miniatüür.

Nimelt on paigutatud ligi 15-ruutmeetrilisele gipsiga kaetud „lainetavale merepinnale“ täiesti loomutruult kõikide Trafalgari lahingust osavõtnud laevade mudelid, täpselt selles asendis ja seisukorras, nagu nad kujutletud momendil lahingus olid.

Kabelis peetakse igal pühapäeval järjekindlalt jumalateenistust, millest osa võtab, peale soovijate R. N. C. ohvitseride, Jungide kool H. M. S. Arethusa terve koosseisus. Selleks tulevad jungid rivis, orkestriga eesotsas, igakord kell 11 hommikul üle eelpoolnimetatud uulitsa kabelisse, kus pingid nende kasvule vastavalt päris lasteaeda või kooliklassi meele tuletavad. Nagu koolides, on ka siin pinkidel jäljed noorte kunstnikkude

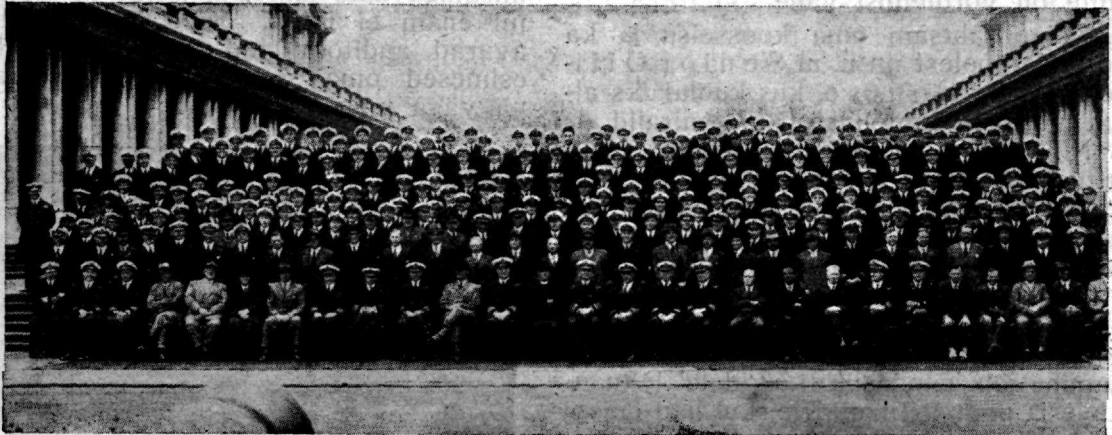
esimestest katsetest nikerduses, õigem puulõikes, peamiselt nimetähtede näol. Leidub aga ka südameid nooltega j. p. m.

Täpselt kell 12 lõpeb teenistus kabelis, ning selleks ajaks on kabeli lähedusse uulitsale harilikult kogunenud kaunike hulk uudishimulisi. Ja on tõesti huvitav, kuidas need 10—17-aastased väikesed madruste vormi rietatud mehed rivistuvad ja „oma“ muusika, s. o. samadest jungidest koosneva orkestri, helide saatel oma ruumidesse marsivad.

tatakse Greenwichis mõnel alal täielikult, teistel aladel ainult teoreetilist osa, praktiline osa läbistatakse sel puhul teistes mereväe õppeasutustes, nagu H. M. S. Vernon, miini-torpeedo ja elektri alad, H. M. S. Excellent, artilleeria ala jne. jne.

R. N. C. eesotsas seisab President, admiralid aukraadis ja n. n. Staif, s. o. administratsioon ja õppejõud.

Presidendil on kaks abi: dean — õppealal (umbes dekaan) ja captain — rivialal.

Greenwich'i Mereväe Kolledži 1928. aasta lend.

Õpilaste hulgas on Eesti mereväe ohvitserid: mer.-leitn. Joh. Sandbank ja vennad Kurt ja Bruno Linneberg'id.

Erilist tähelepanu väärib n. n. bandmajor, s. o. orkestrijuh. Eriti nähtavasti valitud väiksekasvuline mees on rietatud musta vormi, mille kittel õlakutega ja kullaga ilustatud. Peas on tal umbes poole meetri kõrgune karunahast müts ja käes valged nahkkindad ning inglise bandmajoritele omane kõrge hõbenupuga kepp. Selle keppiga juhib see väike mees surmtõsise näoga orkestri ees samudes vahvasti niihästi muusikat kui ka orkestri liikumist.

Boy's Training Schoolis õpivad ligi 1000 poissi, peamiselt vaeslapsed ja meremeeste pojad. Nad elavad terve õppeaja kestel koolis, saavad täieliku riietuse, söögi jne. riigi poolt ja võivad peale kooli lõpetamise astuda kas sõja- või kaubalaevastikku. Kool on väga lugupeetud ning otsitud asutus ja sinna sissepääs ei olevat sugugi nii kerge soovijate rohkuse tõttu.

Kuid läheme nüüd R. N. C. juure tagasi. Tema ülesanne on mereväe ohvitseridele üldmereväelise ja spetsiaalhariduse andmine. Spetsiaalalasi õpe-

Kolledži kapteni abiks on commander — kelle peatulesandeks on sport ja meelelahutus ning sisekorra eest hoolitsemine. Järgneb adjutant, kes korraldab kirjavahetust (kursuslaste), vahiteenistust jne., ning on samuti tegev spordi alal.

R. N. C. töötab väikeste vaheaegadega läbi aasta, ning iga üksik Briti mereväe ohvitser käib oma teenistuse kestvusel Greenwichis vähemalt korra kas ühel või teisel kursusel.

Kõigepealt käivad Briti ohvitserid nii Royal Navy kui ka Royal Marines noorem leitnantidena R. N. C. lühiajalistel kursustel, siis tulevad nad sinna leitnantidena spetsialiseeruma (qualifying) igal erialal. Seal läbistatakse nendega kursuste teoreetiline osa vilunud professorite ja kogunud lektorite juhatusel. Praktiline kursuse osa läbistatakse mõnel alal samal ajal, milleks olemas laboratooriumid ning töökojad ja instruktorid. Teistel aladel jällegi tehakse seda pärast ja mujal, nagu juba eelpool nimetasin.

Samade ohvitseride hulgas tulevad

R. N. C. tagasi 3—4 aasta pärast parimad spetsialistid ja kuuluvad siis n. n. dagger-course omal erialal. Harilikult on daggerid, nagu neid kursuslasi nimetatakse, juba vanem-leitnandid ja need läbistavad siis juba iga eriala quint-essentsi.

Tihti peale on R. N. C. käimas veel erikursused inseneridele, navigatsioonile ja signalisatsioonile alal konstruktoritele (laevaehtus) jne. Viimane kursus kestab 3½ aastat ainult Greenwichis ja kursante on võrdlemisi vähe.

Kõige tähtsam oma koosseisu ja ka ülesande poolest on n. n. Senior Officers War Course, kus kuulajaiks ainult mereväe kaptenid ja ka admiralid.

Nii näeme, et isegi admiralina võib sattuda R. N. C. praegu nimetatud „Vanem-ohvitseride Sõjakursusele“, kuigi viimane asjaolu midagi kohutavat ei sisalda: nendelt härradelt eksameid ei nõuta.

Kokku oli minu sealviibimise ajal R. N. C.'is umbes 300 ohvitseri-üliõpilast, kes pea kõik seal ka elasid. Kolledžis elamine on sunduslik kõikidele leitnantidele ja noor-leitnantidele, kui nad poissmehed on. Igahel on omaette tuba, cabin, vanem-ohvitseridel—kui nad soovivad R. N. C.'is elada—väga suured ja mugavad, või isegi kaks tuba, ning pea kõigil garaaž oma auto jaoks. Auto on ju Briti mereväe ohvitseril iseenesest mõistetavaks tarbeasjaks, ilma milleta ta teeneda ei saa.

Peale nimetatud cabin'ite on olemas veel terve rida vannitube, mitmed võimlemissaalid, kaks lugemistuba ühes raa-

Bar R. N. C.-is.

Klaas cocktail'i enne „maaleminekut“.

matukoguga, ühine suur suitsetamistuba (smoking-room), suur söögisaal ja sama suur piljardi saal 8 lauaga. Viimase juures asub ka väga lugupeetud asutus—bar.

Bar on veidi omapärane, nimelt on seal kaks külge: üks on vastu piljardi-saali vanemate härrade jaoks, ning teine tema vastas noorem-leitnantide tarvis. Viimastele on piiratud müüdav jookide hulk.

Võiks ehk arvata, et sarnaste elamismugavuste juures klasside jaoks ruumi enam ei jätke. Kuid ka klassid ja avarad auditooriumid on olemas, kuigi esimesed oma sisseseade poolest kõik nii väga mugavad ei ole.

I-klass „stand easy“ ajal.

Samuti on olemas laboratooriumid, töökojad ja igal professoril oma kabinett ning lektoritel oma ühised toad.

Ainukesteks puudusteks võib nimetada, et ohvitseride toad, cabinid, on külmad, s. t. talvel, kuna neis mingit kütmise abinõu ei ole, nagu Inglismaal üldse sellest küljest palju kannatada tuleb.

Klassides ja ühisruumides on aga olemas keskküte, peale kaminat, mis ka mitmes kohas veel jäänud. Teiseks ei jätke kõigile garaaže autode jaoks, nii et mõned seisavad 45° nurga all vastu Queen Mary hoonet lageda taeva all, kui omanik mujal linnas garaaži ei üüri.

Sarnane „autode parkimise kord“ on R. N. C. kodukorras täpselt ette nähtud, samuti nende liikumise suund ja kiirus R. N. C. piirides.

Linna ja weekendi (laupäev ja pühapäev) puhkusele minekuks erilist luba ei vajata, kuid porteri juures tuleb end registreerida ühes aadressi ülestähendamisega, kui kaugemale sõidetakse.

Loengute ajal võib R. N. C. lahkuda ainult kapteni loal, kui selleks tungiv põhjus.

R. N. C. hoonete vahel asuvad 12 murutõnise platsi, kus, vastavalt aastaajale ja ilmale, tosinate kaupa mängitakse murutõnist. Ohvitserid harrastavad muidugi ka teist sporti, näiteks sõidetakse golfi ja cricketi mängima. Greenwichi pargis on eraldatud suur maa-ala just R. N. C. jaoks, kus Rugby ja Hockey mängu korraldatakse ning võistlused kergejõustikus peetakse.

Nendest mängudest ja võistlustest võetakse väga elavalt osa ning paljud on siin huvitavat. Kuid sellest teisel rohkem.

Tutvustame lugejaid järgmiseks R. N. C. õppetööga, päevakorruga jne.

Nagu juba eespool nimetasin, kestab õppetöö R. N. C. läbi aasta, väikeste vaheaegadega muidugi.

Loengud algavad hommikul kell 9 ja lõpevad iga päev, peale kesknädala ja laupäeva, kell 1/25 peale lõunat. Eranäina teistest mereväe õppeasutustest Inglismaal tehakse Greenwichis ka laupäevadel enne lõunat tööd ja selle asemel on vaba kesknädalate pealelõunane aeg, eriliselt spordi harrastamiseks ja meelelahutuseks.

Iga loeng kestab 1 tund 10 minutit, millele järgneb normaalselt 10-minutiline vaheaeg, n. n. „stand easy“. Need jäävad aga tihti pidamata või surutakse kokku 3—5 minutini järgmistel põhjustel: kursuste programm on laialdane, aega aga vähe, ning lektor püüab seda kasutada, kuna pealegi R. N. C. kodukorra põhjal vaheaja andmine täiesti lektorist oleneb. Harilikult muidugi soovib ka lektor veidi puhata ja suitsetada. Kuid ohvitserid peavad järgmiseks loenguks koguma juba teise klassi, mis tihti asub hoopis teises hoones. Sellepärast käivad kõik kursused väikeste tšumandanidega, kuhu mahutatud kõik päevane „varustus“, raamatute, kirjutusvahendite jne. näol.

Sarnaseid loenguid on hommikul 3, s. t. nad kestavad ühes vaheaegadega kella 1250-ni. Kell 1—2 on eine, lunch, mis kõigile ühine suures söögisaalis. Siin on ette nähtud kaks vahetust, kuna kõiki korruga ära mahutada võimatu.

Pärast lunchi on kaks loengut, mis kestavad 1630-ni. Selleks ajaks on suitsetamise toas kaetud teelaud. Kell 1830 on kerge varajane õhtusöök ja kell 2000 lõuna.

Igal neljapäeval on võimalik lõuna-

söögiks külalisi kutsuda ning nendega ka terve öhtu veeta.

Söögi eest hoolitseb täiesti eraalgatusel ökonoom, kellega arved õiendatakse iga kuu lõpul.

Spetsialist-ohvitseride kursused, n. n. qualifying courses, on õige mitmekesise kestvusega, alates 3 kuust ja lõppedes 3 aastaga. Torpeedo-ohvitseride kursus, millel kavatsen lähemalt peatuda, on hiljuti lühendatud 9-kuulisest — 6 kuuni. Sellejuures on aga programm jäänud paratamatult pea sama suureks ja vaeused lektorid on tõesti hädas aine ettekandmisega. Üksikute kursuse osade läbistamine on tihtigi õige kiiretempoline, kuid tuleb ka meeles pidada, et Greenwichi kursus on mõnikord ainult teatud periood Briti mereväe ohvitseri õpetamises.

Torpeedo ala spetsialist-ohvitseride programm koosneb järgmistest õppeainetest:

Matemaatika	4 loeng. näd.
Praktiline mehaanika (kinemaatika, dünaamika, hüdrostaatika ja -dünaamika jne.)	7 „ „
Füüsika	2 „ „
Prakt. füüsika laboratooriumis	2 „ „
Elektrotehnika ja raadio	4 „ „
Keemia	2 „ „
Lõhkeained	1 „ „
Metallurgia	1 „ „
Vabad tunnid	4 „ „

Viimased on torpeedoklassi eriõigus ja traditsiooniliselt ametlikus töökavas ette nähtud. Neid kasutatakse kordamisteks ja töödeks laboratooriumis või töökodades ning ülesannete lahendamiseks, kuid tingimata lektori juhatusel. Tegelikult kujunevad need 4 tundi 40 min. samasugusteks loenguteks nagu teisedki, kuigi nimetus „vabad tunnid“ teistes klassides kadedust äratav.

Ülalnimetatud õppeainete kohta tähendaksin veel, et inglaste omase arusaamise (võib olla, isegi ilmavaate) põhjal võetakse igast aimest läbi ainult niipalju, kui võrt see tegelikus teenistuses praktiliselt vajalik. Pearõhku pannakse ülesannete praktiliselt kiirele ja lihtsale lahendamisele.

Üks väga tähtis ja tihti toonitatud põhimõtteline väide on järgmine: Tarvis selgusele jõuda, millest tekivad ülesande lahendamisel kõige suuremad eba-

täpsused ja kõrvalekaldumised, ja seda viga parandada, siis alles püüda kõrvaldada ka väiksemad ebatäpsused. Arvutamine miljondikikudega on tihtipeale täiesti asjatu aja raiskamine.

Matemaatikas, näiteks, läbistatakse allveepommi (depth charge) süüteseadise tegevusmomendi väljaarvestamine. Selleks antakse valmis valem ja teatud praktilised tabelid eeskujuks, lahendatakse paar ülesannet või näidet, ja see on kõik. Ning igaühel jäetakse vaba voli tarviduse korral vastavalt kohalike kudele oludele ja tingimustele pärastpoole kas või paar tosinat mitmesuguseid tabelleid valmistada.

Väga tähtsad on juhtnöörid igasuguste arvestusmasinate ehitamiseks ehk mõiste nende töötamisest. Nimelt soovitatakse iga arvestamine, mis praktikas tihti kordub, võimalikult mehhaniliseks teha mitmesuguste „Rechenschieberite“ (slide rule), differentsiaal- ehk hammasrataste abil.

Hariliku Faberi (ka meil tuntud) Rechenschieberi tundmine ja laialdane tarvitamine on Briti laevastikus iseenesest- arusaadav ja möödapääsematu.

Kõige keerulisem ja võib olla praegu ka täielikum arvestamismasinate alal on n. n. „Dreyer table“, mille algtüübile sarnane ka meie laevastiku artilleristide „automaat“ teatud piirini. Kahjuks on see „laud“ muidugi salajane ja kättesaamata väljamaalaste jaoks.

Matemaatika üldnime all läbistatakse ka igasuguste sihingute põhimõtted, helgiheitjate valgustusvõime, traalide ja paravanide pukseertrossi kuju pukseerimise ajal (paravani asukoha kindlakstegemiseks laeva suhtes, ja sellega tihedalt seotud miini sügavus veepinnast tõusu ja mõõna läbi tekitatud voolu tõttu j.p.m.

Kõige huvitavamalt ja laialisemalt läbistati n. n. praktiline mehaanika (applied mechanics), mille peale ju ka 7 loengut nädalas ette nähtud.

Siin tutvustatakse nii öelda torpeedo elulooga ja kirjeldatakse igasugused staatilised, kinemaatilised ja hüdro- ning termodünaamilised seiklused sel alal, tuues arvutult paralleele teistelt aladelt.

Algades tarviliste üldteadmistega mitmel alal, tutvustatakse kuulajaid torpeedo materjali omadustega — tugevuse, painduvuse ja elastitsiteediga; järgnevad torpeedo liikumise ja juhtimise vahendid, nende rippumatus ja koostöö; torpeedo stabiilsust ja ujuvust; takistus, hõõ-

rumine ja tarviline jõud nende ületamiseks; lõpuks gyroskoop (Obri). Siis võetakse vaatlusele õhu, vee ja õlide üldomadused ja nende tegevus torpeedos; torpeedo jooks ja selleks tarviline energia tagavara ja lõpuks selle energia tagavara suurendamine soojuse lisamisega (petrol) ning sellest tekkivad termodünaamilised efektid. Kõik muidugi jälle neis piirides, kuivõrt see teenistuses oma erialal praktiliselt tarvilik võib olla.

Füüsikas algab kursus otsekohe elektroonide teooriaga, elektroonide omadused, tekitamine ja kasutamine. Siia kuulub raadiolampide emissioon ja X-kiired (Röntgeni kiired) ning kõikide omadused ja kasutamine. Järgneb radio-aktiivsus, raadiumi ja sarnaste ainete omadused ja kasutamine. Siis tulevad lained, algades häälte-, mere-, eetri- ja lõppedes valguselainetega. Eetrilainete pika vöö hulgas on muidugi ka raadiolained ning see see väikene osa, mida püüab silm — s.o. spektrum. Järgneb illuminatsioon ja reflektorid (helgiheitja).

Elektrotehnikale pühendatakse võrdlemisi palju aega, on ju teatavasti Briti laevastikus elektri- ja torpeedo-ala ühine.

Kursustel läbistatakse peamiselt kõrge pinge ja sageduse, vahelduvad, mitmefaasilised ja induktsioon-voolud. kuna kuulajail tarvilised teadmised alalise ja madala-pinge vooludest juba enne ja mujal ammutatud. Kursusel tutvustatakse kursante ka raadiotehnikaga.

Keemias läbistatakse muidugi lõhkeained, kuid suurt rõhku pannakse ka akkumulaatorite tundmisele ning käsitatakse veel termoelektrilisi nähtusi. Lõpuks tuleb metallurgia, kus tutvuneb peamiselt terase omadustega ja valamisega ning torpeedo reservuaaride, suurtüki torude ning soomusplaatide valmistamisviisidega.

Kursuse kestel tehtakse palju praktilisi töid ja katseid töökodades ja laboratooriumites ning korraldatakse ekskursioone tehastesse.

Kursuse lõpul on igas aines kirjalikud eksamid, mõnes aines isegi kaks. Eksamil antakse igale kursandile kätte trükitud paber, kus harilikult 8—10 ülesannet, millest 6—8 lahendada tuleb teatud aja jooksul, mis kõigub 2—3 tunni vahel. Ülesanded on kokkuseatud nii, et nende õige lahendamine määratud aja jooksul

Kolonel Erich Rosenberg 50-aastane.

Kolonel E. Rosenberg.

5. juunil Pärnus garnisoni ohvitseride, nende perekondade ja kohalikkude seltskonnategelaste sõbralikus ringis 6. üksiku jalaväepataljoni ülem kolonel Rosenberg pühitses oma 50-aastast sünnipäeva. Juubilarile anti üle mälestuseks väärtuslikke asju ohvitseride- ja allohvitseride-kogudelt ja Pärnu seltskonnalt. Peale selle saabus hulk õnnesoove kirjades ja telegrammides. Kinnitati head vahekorda ja suurt lugupi-

tugevat jõupingutust ja täit tähelepanu nõuab. Selle juures võib abiks võtta ainult juba nimetatud Rechenschieber'i ja R.N.C. poolt väljaostatud logaritmide tabelid, kus lisana leidub veel mõned teised. Kõik tarvilised andmed, koefitsiendid jne. leidub ülesandes.

Töö hinnatakse õpeaine lektori poolt numbriga ehk % ning näiteks on torpeedo alal võimalik parimal juhusel saavutada 1000 punkti ehk muidugi 100%. Seda on muidugi raske teha, kuid hea

damist, mida on kolonel Rosenberg saavutanud kõigiga, kellega on tulnud kokku puutuda. Sügav kohusetunne igapäevasel töö ja heasüdamlik vastutulelikkus igal sammul, need jooned on sellel hallipäisel sõduril olnud alati omased.

Sündinud 5. juunil 1879. Lihulas. Üldhariduse saanud Kuresaare gümnaasiumis, sõjaväelise — Peterburi junkrute koolis, mille lõpetanud I järgus noor.-leitnandina 1. sept. 1901. Teeninud 116. Malojaroslavi polgus. Osa võtnud 1904.—1905. a. Vene-Jaapani sõjast. Maailmasõjas viibides 1914.—1917., eesliinil võtnud osa lugematuist lahingutest, kus saanud 6 korda haavata. 8. sept. 1916. ülendatud kolonelli, 10. jaan. 1917. määratud 116. Malojaroslavi polgu ülemaks. 10. okt. 1917. määratud 29. jal. diviisi ülemaks. 1917. a. lõpul diviisi ümberpaigutamisel rindelt Soomemaale pandi kol. Rosenbergi peale ka Sveaborgi kindluse ülema kohused. 1918. a. algul lahkunud sõjaväest. 1919.—1920. osa võtnud Denikini sõjakäikudest, kust läinud Jugoslaaviasse.

Jõudis kodumaale pärast raskeid ülemamisi 1. juunil 1922. ja määrati III div. käskudefäitjaks ohvitseriks. 12. dets. 1922. — 1. okt. 1928. oli 6. jal. rügemendi ülemaks, ja 1. okt. 1928. — tänini on 6. üksiku jal. pataljoni ülemaks. 12. dets. 1922. saadik on ka Pärnu garnisoni ülemaks.

Omab järgmised lahing-aumärgid mõõkadega: Stanislause 2. ja 3. järk, P. Anna 2., 3. ja 4. järk, P. Vladimiri 3. ja 4. järk, P. Jüri rist 4. järk ja Serbia täheorden 3. järk.

tagajärgedega lõpetanud ohvitseril on lootus 3—4 aasta pärast jällegi R.N.C. tagasi tulla eelpoolnimetatud „dagger“-kursusele.

Kõik aga lähevad pärast eksame enne puhkusele ning siis 8 kuuks H.M.S. „Vernon'ile“ praktilisele kursusele. Kui see ka lõpetatud, siis lisatakse tema aukraadile üks T (torpeedo) juure ja ta on sellest momendist täisõigusline spetsialist-torpeedo-ohvitser.

K. L. I.

Latvija sõjaväe komplekteerimisest.

Kindral J. Francis
Latvija peastaabi ülem.

Latvija peastaabi ülem kindral J. Francis „Latvijas Kareivise“ esindajale viimase noorte sõjaväe teenistusse kutsumise kohta on avaldanud järgmist:

Sõjaväe komplekteerimist Latvijas teostatakse võimalikult territoriaal-süsteemi nõuete kohaselt, sest kõik sõjaväeosad, välja arvates tehnilised väeosad, vahetuskoosseise (noorsõdureid) saavad igal aastal ühest ja samast sõjaväeringkonnast. Ka latgallasi, keda jala- ja suurtükiväe rügementidesse arvatakse umbes 40% üldisest

arvust, nendes väeosades täiendatakse igal aastal samadest ringkondadest.

Tehnilistesse väeosadesse võetakse noorimehi, kes omavad erilise ettevalmistuse. Peale selle osa neist enne teenistusse astumist vaadatakse eriliselt läbi, kas sõjaväeosades või era-psühhotehnilistes asutistes. Meriväkke peamiselt arvatakse merimehi, keda Latvijas, kui mereäärses riigis, on küllaldaselt olemas. Meriväe tehnilise personali komplekteerimisel omab suure tähtsuse teenistusse kutsutavate eraluse omandatud eriteadmised.

Viimaste, käesoleva aasta veebruarikuul teenistusse kutsutute kohta lühikese ülevaate annavad statistilised andmed, mis toodud allpool.

Teistest rahvustest teenistusse kutsutavaid oli õige vähe. Näiteks on vastu võetud 110 leedulast ja 40 eestlast.

Toodud ülevaatest on näha, et suurima % reservi ja maakaitseväkke arvatutest on annud juudid. Samuti sõjaväeteenistuseks kõlbmatute juutide % on suurem, kui lätlastel, sakslastel ja venelastel.

Käesoleva aasta teenistusse kutsutute seas on suur arv keskkooli õpilasi ja üliõpilasi, kelledest suurem osa saab ettevalmistatud ohvitseride asetäitjateks. Teenistusse kutsumine on sündinud kõigiti korraldult.

Sõjaväeteenistusse võtmist korraldatakse igal aastal 1.—15. veebruarini maakondade rahvaväe komisjonide poolt, kes peavad täitma järgmisi ülesandeid: 1) kont-

R a h v u s:

	Lätlased.	Venel.	Saksl.	Juudid.	Poolakad.
1) Ilmunud kogumiskohta	98%	96%	95%	94%	96%
2) Arvatud kõlblikkudeks	73%	70%	58%	39%	66%
3) Arvatud reservi (30—40 a. vanad)	1%	2,20%	4%	11,65%	4%
4) Arvatud maakaitseväkke tervislistel põhjustel	5,20%	6%	6,85%	9%	5%
5) Arvatud maakaitseväkke (üle 40 a. v.)	1,10%	4%	5%	12%	3%
6) Vabastatud kui vaimulikud	0,40%	0,20%	0,15%	0,15%	1,10%
7) Vabastatud karistuse ja eeluurimise all olemise tõttu	0,20%	0,60%	—	0,20%	0,90%
8) Antud ajapikendust õppimise jätkamiseks	8,10%	3%	12%	11%	5%
9) Antud ajapikendust haiguse tõttu	3%	3%	3%	4%	3%
10) Sõjaväe teenistusse kõlbmatud	4%	4%	4%	5%	5%
11) Antud ajapikendust majanduslistel ja perekondlistel põhjustel	2%	3%	2%	2%	3%
12) Teenistuse kutsumisest kõrvale hoidunud	2%	4%	5%	6%	4%

rollima sissekutsutavate nimekirju, 2) määrama kindlaks sissekutsumise päeva, 3) kontrollima sõjaväeteenistusse kutsutavate kodanikkude õigusi sundajateenistuse suhtes; 4) arstliselt järele vaatama sissekutsutavaid kodanikke ja määrama kindlaks nende kõlblikkuse sõjaväeteenistuse kandmiseks, 5) vastu võtma sõjaväeteenistusse peale 15. veebruari isikuid, kes pole õigel ajal ilmunud kogumiskohtadesse, või kes ennast kõrvale hoidnud, või kellel on pikendusaeg täis saanud, 6) arvama reservi kodanikke sõjaväeteenistusseaduse alusel ja 7) otsustama, kas mitteilmumine arstlisele järele vaatamisele on olnud seaduslik või mitteseaduslik. Seaduslikeks mitteilmumise põhjuseks tulevad arvata seaduslikes korras tõestatud enese või mõne perekonnaliikme raske või kardetav haigus, vangistus ja muud ülesaatavad takistused.

Välismaail asuvate kodanikkude arstitunnistused peavad Latvija saadiku või konsuli poolt kinnitatud olema. Tegevväe teenistusse võetakse vastu ainult neid kodanikke, kes tervislikult suudavad täita sõjaväeteenistuse kohuseid. Isikud, kes haiguse või füüsilise puuduse tõttu ei ole võimalised sõjaväeteenistuse kandmiseks, saavad vabastatud sundajateenistusest, mille tõttu iga teenistusse kutsutava kodaniku tervisline seisukord saab täpselt kindlaks määratud rahvaväekomisjonis kahe arsti juuresolekul, kelledest üks, võimaluse korral, peab olema sõjaväe arst.

Üldiselt nähtub, et on tarvitusele võetud kõik abinõud, et sõjaväkke saaks vastu võetud teenistuskohuste täitmiseks tervislikult täiesti vastavad kodanikud, eesmärgiga, et riiki kaitseks terve sõjavägi. T.

Suvised sõjalised õppused koolides 1928/1929.

Õpuste viimane päev Tallinnas, 15. juunil 1929.

Käesoleval õppeaastal koolide suvised sõjalised õppused kestsid 7.—15. VI-ni, ühe puhkepäeva väljaarvates. Õpuste üldjuhatajaks oli Kaitseväge staabi VI osakonna ülem kol.-leitn. A. K a s e k a m p, abilisteks — Riigi põhjapoolses osas majar V. K ü l a o t s, lõunas — major O. J a n s o n. Üldine arvamine on, et möödunud õpuste tulemused näitavad suurt edu.

15. juunil, suviste sõjalise õpuste lõpu puhul, korraldati koolide-vahelisi võistlusi laskespordis, mängudes jne. üle riigi. Tallinnas koondusid sel puhul õpustest osavõtjad Kaitseväe Ühendatud Õppeasutistesse. Peale edukate võistluste lõpu, rivistati kell 1300 üle 1000 noore Sõjakooli spordi platsile. Noori esitati kaitseväge staabi ülemale Kindral J. T õ r v a n d i l e. Kaitseväe muusika helediga võeti vastu haridus-sotsiaalminister L. J o h a n s o n'i. Härra minister vaatas üle sirged noorte read. Tema tervitusele kõlas vastuseks noorte tuhandesuiselt perelt mürisev: „Tervist, härra Minister!“

Haridus-sotsiaalminister pöördus selle järele noorte poole kõnega, mille sisu kokkuvõetult:

„Eesti rahvas on elujõuline rahvas. Rasketes võitlustes saavutas ta enesele riikliku iseseisvuse. Iseseisvust kätte võita on raskem, kui seda kaitseda. Meil on põhjust tänuga meelde tuletada neid, kes end ohverdasid Eesti vabaduse võitluses. Kuid ka meie peame alati valmis olema oma riigi kaitseks. Teile on antud siin selleks ettevalmistust. Et Teie tarviduse puhul sama hästi täidate teile pandavad riigikaitse ülesanded, nagu Teie olete täitnud oma koollitöö ülesandeid, selles ei ole kahtlust.“

Soovin, et Teie hoolsasti teeniks oma rahvast ja püüaks kindlustada ta tulevikku.“

Lõpuks tänas hra minister õpetajaid-sõjaväelasi ja õpilasi hästi korda läinud sõjaliste õpuste eest.

Kindral J. Tõrvand kaitseministri ülesandel andis edasi ministri õnnesõnvid noortele suviste sõjaliste õpuste lõpu puhul ja pöördus noorte poole kõnega:

„Kümmekond aastaid tagasi kasutades soodsat ajaloolist silmapilku, kuulutas Eesti rahvas kogu maailmale, et tahab ise end valitseda, tahab edaspidi iseseisvana riigina elada kultuur-rahvaste peres. Kuid need, kes aastasadasiid meie kodumaa üle valitsenud, ei suutnud austada vaba rahva tahtväljendust ning punastena parvedena valgusid meie piiridesse, tuues kaasa hävinemist ja surma.“

Teie olite sel ajal üsna väikesed; tänased abiturendid vast 8—10-aastased poisid, teised

— veel nooremad. Teie tol ajal võisite vaid kuulda ja näha, kuid teie isad ja vanemad vennad haarasid relvad, et välja kihutada vaenlast.

Nii kümnekond aastaid tagasi käis kangelaslik võitlus elu ja surma peale.

Võitis Eesti meeste vaprus, visadus ning suur isamaa armastus. Võitlejate ridades oli palju noori, kes suures vaimustuses esimestena tormasid lahingutesse. Teie teate, neist paljud langesid...

Noored tormasid lahingutesse pea ilma mingisuguse sõjaoskuslise ettevalmistuseta. Nii mõnigi noor elu oleks tänapäev koos meiega võinud maitseada võitluse vilja, kui sõjaoskusline ettevalmistus vaimustusele oma avitava käe oleks sirutanud. Pidage meeles noored, et sõja-tegevus on praktiline tegevus, kus ka kõige mehise müda vajab teritatud vaimu ja karastatud keha, vajab praktilisi oskusi kasutada oma relvu ja kogu olukorda.

Teie olete kasvamas teadlikkudeks vabariigi kodanikkudeks, — rahuarmastaja väikeriigi kodanikkudeks. Teie kuulete alatasa, et tänapäeva inimkond tõsiselt otsib võimalusi, kuid kaotada sõda. Teie võite küsida, miks siis veel kõneleme sõjast, miks veel õpime tarvitama relvu?

Meie kõneleme sõjast sellepärast, et sõda on sama vana kui inimsugu. Ajalugu tõendab, et nõrgemaid on teiste alla paenutatud, vägivallaga võetud nende vabadus ja varandus. Eriti käib see Eesti rahva kohta. Meid on palju tõugatud, müksatud, aastasadasi pimeduses hoitud. Ja vabadussõda näitab, et Eestile tuldi kallale ka siis, kui ta ainult omas kodus ise peremees tahtis olla, hoopis kaugel olles iga-sugusest lautamisest naabrite arvel.

Siis oli vaja end kaitsta. Oli vaja sõdida, sest sõjaga tuldi meile kallale. Ja ainult võidurikas sõda võimaldas meile riigi loomise.

Oleks kergemeelsus, kui meie tänapäev arvaks, et sõdasi enam ei tule. Puhta südamega võime aga kõikjal kogu maailmale kuulutada, et Eesti rahvas on tõsine rahusõber. Eesti ialgi ei haara relva, enne kui kallale ei tulda või kui suured riigid ei taha teha meie kodumaad sõjatallermaaks.

Hoidku saatus selle eest. Kui aga meid ähvardaks sarnane oht, siis ei tohiks meie või meile järgnevad põlvned kartlikult küüru tõmbuda ja kätega silmad kattes hoopis oodata. Meie peame suutma end kaitsta. Meie tahame, et iga Eesti mees raskel katsetunnil oleks lahingväljal teadlikuna võitlejana, olles kasulik kodumaale ka surmas.

Et olla tubliks kodukaitsjaks, selleks peab ammutama teadmisi ja oskusi ka õppiv noorsugu, sest temast sirguvad edaspidi mitte ainult reamehed — võitlejad, vaid ka juhid. Juhilt aga nõutakse lahingus väga palju.

Teie tänavuaastane töö sõjaliste teadmiste ja oskuste omamiseks on lõpule jõudnud. See töö ei ole aga asjata olnud. Ta annab Teile ettevalmistuse, et kergem oleks täita edaspidi kaitsevæe teenistust. Aga peaasi — ta annab Teile uhke äratundmise, et kui homme kodumaa kutsub, siis vanemad teist juba mehise võivad vastata — tulen ja suudan sind kaitsta. Töö edus on palju kaasa aidanud Tallinna koolivalitsus ning kõik koolide juhatajad. Selle eest neile südamlilik tänu.

Soovides Teile noored, hra kaitseministri nimel tehtud töö tulemuste puhul õnne, usun, et Teie püüate alles hoida oma teadmisi ja oskusi,

võttes osa kaitseliidu tööst, mida paljud teist olete juba nii kui nii teinud.

Meie tahame, et meil oleks osav käsi, terav silm ja mehine meel. Meie tahame, et tormid ja tuuled ei murraks enam ühtki puud Taara tammikus, sest — „Eestimaa, su mehe meel pole mitte kustund veel“. Kõlaga see truuduse töötus laulus, sest meie kaunis kodumaa on kõrgem väärtus, mida vaja kaitsta viimse vere-tilgani.“

Tallinna linnapealt ja koolivalitsuselt tõi noortele tervitusi hra K a n a. Ta avaldas sügavat rõõmu, et Tallinna koolide õpilased ka sõjalistel õppustel uute õpetajate juhtimisel on hästi õppinud ja kasvanud.

Kõnede lõppedes minister hra L. Johanson jagas välja auhinnad võistluses esikohtadele tulnuile õpilastele. Auhindu said:

L a s k m i s e s: 1) õpilane Tuur — Riigi tehn. gümn. 111 silma; 2) õpil. Asu — Realgümn. 111 s.; 3) õpil. Ignatjev — Doomkool 110 s.; 4) õpil. Vahe — Humanit. gümn. 108 s.; 5) õpil. Alun — Humanit. gümn. 105 s.; 6) õpil. Vaino — Riigi kunst-

Momente koolide suvisest sõjalisest õppusest
7. VI—15. VI 1929. Tallinnas.

tööstus k. 103 s.; 7) õpil. Moor — Realgüm. 103 s.; 8) õpil. Mietens — Doomkool 102 s.

1) Oma paremale laskurile Vestholmi güm. — Lepikson 101 s. — teeklaas; 2) oma paremale laskurile T. L. P. Humanitaar güm. — Vahe 108 s. — väike kuju; 3) oma paremale laskurile T. P. Realgümnaasium — Asu 111 s. — suur kuju.

Kaitseväe staabi VI osak. ränd-auhinna Tallinna kesk- ja kutsekoolidele väikesel kal. püssi omandas esimest korda — Riigi tehnika gümnaasium.

Spordivõistlustel.

Võrkpallis: 1) Realgümnaasiumi meeskond — diplom; 2) Vestholmi gümnaasiumi meeskond — diplom.

Korvpallis: 1) vene gümnaasiumi

meeskond — diplom; 2) Humanitaar gümnaasiumi meeskond — diplom.

Orienteerjooksus: 1) Seminari meeskond aeg 16 m. 15 sek.; 2) Riigi tehn. güm. meeskond aeg 16 m. 29 s.; 3) Riigi tööstus kooli meeskond aeg 17 m. 57 s.

Teatejooksus 10×80 m.: 1) T. L. P. Realgüm. meeskond aeg 1 m. 39 sek.; 2) Doomkooli meeskond aeg 1 m. 42,3 s.; 3) Saksa realgüm. meeskond aeg 1 m. 42,8 sek.

Aktuse ametlik osa lõppes noorte paraadimarsiga, mille võttis vastu minister hra L. Johanson.

Seltskonna daamidelt (Tallinna naiskodukaitse) oli õpilastele ja kõigile aktusest osavõtjatele korraldatud Sõjakooli ruumikas söögisaalis rikkalik teelaud.

E.—

Ausammas Lydia Koidula'le Pärnus.

Pärnu 9. juunil elas helge rahvusliku vaimustuse tähe all: avati ausammas meie „ärkamisaja“ suurimale lüürikule ja seniületamata isamaalikule Eesti naispoeedile Lydia Koidulale.

Kui Eesti rahvas Vabadussõjas kodukaitseks relva kätte haarates väljendas vaimustust, isamaa-armastust, siis L. Koidula omal luulekandel oli süüdanud meeste südames isamaaliku vaimustustulukese,

Lydia Koidula ausammas Pärnus. — Avatud 9. juunil 1929.

Lydia Koidula kurb luuletaja-saatus, tema okkiline elutee köidab iga eestlase südame. Seda tõestas rahvamurd, mis ümbritses „Lydia Koidula platsi“ kella 12-ks, mil teostus ausamba avamine, ja rahvatung „Endlasse“ kella 16-ks vastavale aktusele.

mis ei kustu, vaid andub edasi põlvelt-põlvele. L. Koidula vaim elab meie keskel, tal on aupaik meie südames. „Eesti muld ja Eesti süda — kes neid suudaks lahuta!“ seda L. Koidula testamenti eriti mehiselt tõestati Vabadussõjas...

Aktusel Soome-Eesti kirjaniku, proua

Aino Kalda südamlikud sõnad iseäranis tungisid kuulajate südamesse, kui tema näitas, kuidas L. Koidula oli see sümboolne isik, kelles „ärkamisajal“ Eesti rahvas nägi oma ideaalide kehastust. Särava tähena püha on meile L. Koidula luulelik isik. Elavalt kerkis kõigi ette ülekohus L. Koidula testamendi täitmise vastu lugupeetud kirjaniku meeletuletusel, et L. Koidula peab veel ka pärast surma asuma maapaos: tema põrm puhkab tänini võõras mullas, Kroonlinnas. Paradoksaalne nähe: tunneme, et L. Koidula on pühendanud oma elutöö meile, oleme õnnelikud selle võrratu päranduse üle, teame, et L. Koidula palavaim soov oli puhata kodumaa mullas, aga tänini ei ole leidnud teed tema põrmule kodumaa mulda.

Kirjanik Fr. Tuglas pikemas kõnes andis kirjanduslooliku ülevaate L. Koidula

loomingust. Kaitsevält töi tervitusi brigadiülema kolonel V. Marder.

L. Koidula mälestuse välise jäädvustamise mõtte Pärnus algatas dr. J. Kukku, 1923. a. Tema juhatusel töötas vastav komitee, kes asetas 1924. a. suvel ka Jannseni majale marmorist mälestistahvli pealkirjaga: „Selles majas elas Joh. Vold. Jannsen 1851.—1863. Siin kasvas tema tütar Lydia Koidula“. L. Koidula ausammas on ehitatud prof. A. Adamsoni kavandi järelle, selleks eriti korraldatud avarale puiestik-platsile kesklinnas. Pronksist kuju graniit alusel kujutab Koidulat seismas kaljul, vasak käsi raamatuga rinnal ja paremaga toetudes kandlele, julge, kaugussetungiva vaatega. Graniitaluse esiküljel pealkiri: „Lydia Koidula 1843.—1886.“ Ausammas ühes tema ette ehitatud iluplatsiga kokku jätavad tervikliselt harmoneeriva mulje. H. T—la.

Stahlhelm. (Teraskiiver.)

Käesoleva aasta möödunud kuu lõpul Saksamaal peeti „Stahlhelmi“ suurskongressi, millest osa võttis selle organisatsiooni umbes 100.000 liiget. Sellel kongressil esinesid endiseid printse kui kõrged aukandjad, kellele korraldati ja kes võtsid vastu paraade. Toome Stahlhelmi kohta mõningaid andmeid autoriteetliku allika põhjal.

Jaanuaris 1919. a. Magdeburgi vabrikant res.-leitnant F. Seidt kutsus ellu esimese Maailmäsõjast osavõtnute Ühingu „Stahlhelmbund der Frontsoldaten“ (Rindesõdurite Teraskiiverliit). See Ühing laiendas oma tegevust kogu Saksamaa territooriumil ja juba sama aasta septembris lisas oma nimetusele „Reichsbund“.

Uus organisatsioon seadis ülesandeks koondada oma ridadesse kõiki neid endisi sõjaväelasi, kellelele kallid keisriaegse Saksa armee ideaalid ja traditsioonid ning kellelele on vähe vastuvõetav demokraatlik Saksamaa.

„Stahlhelmi“ peamised poliitilised loosungid selgitavad seda kõige paremini:

1) Sõda meelelangusele, usk Saksamaa jõusse, hukkamõistmine nõusolekule Saksa rel-

vastatud jõudude vähendamiseks.

2) Versailles'i rahulepingu mittetunnustamine; arvult piiramata sõjavägi; Saksamaa idapiiride ümberkorraldamine (revideerimine).

3) Lehvigu endine must-valge-punane lipp!

4) Aidata kaasa sakslaste koloniseerimisele nendes maades, mis tulevikus võib liita Saksamaa külge.

5) Tõsta presidendi võimu; päästa riik parlamendi omavolist.

6) Valimiseseaduse muutmise.

„Stahlhelmi“ eesmärkide konkreetseid piirid on näha ta põhikirjast. Toome sellest mõningad väljavõtted.

Välispolitika, sõjavägi, politsei, kohus, haridus olgu koondatud täiesti riigi keskjuhatuse kätte, teisi alasid juhivad omavalitsused. Parlamendi otsustada jäägu ainult riigi majanduselu küsimused; ta istangud olgu lühidaajalised. Parlamendi liikmete arvu tulevat vähendada kuni 1/3 olevaist ja nendestki peaks olema vähemalt 75% endiste rindesõjaväelaste esindajaist. Riigi täidesaatvavõimu volitusi

tuleb suurendada; riigiametnikkudele ja sõjaväelastele anda eesõigusi teiste riigi kodanikkude suhtes. Sõjaväkke võtta inimisi erilise valiku järele; rahvamass annab vaid tööliste-armee sõjaväe teenimiseks.

„Stahlhelmi“ liikmed jagunevad vastavalt eluaastatele ja teenetele: a) „Stahlhelmi südamik“, millesse võetakse neid, kes olid Maailmasõjas rindel vähemalt 6 kuud ja teisi saksasoost mehi alates 23. eluaastast, kui neil on „Stahlhelmi“ ideoloogiale vastav ilmavaade; b) „Stahlhelmi landsturm“ — liikmeks võivad olla isikud, kes ilmavaatelt pooldavad „Stahlhelmi“ põhikirja, kuid kes ei kõlba sõjaväelase kutseks; d) „Stahlhelmi noorus“ (Jungstahlhelm), noored 17—21-aastani, kellel Stahlhelmi ideoloogia ja „Scharnhorstbund deutschen Jungmannen“ (mitte segada organisatsiooniga „Jugendbund Scharnhorst“ —sk.) — poisid 13—16-aastani.

Territoriaalselt „Stahlhelmi“ ja „Jungstahlhelm“ jagunevad 23 ringkonda (14 — Baden Bayer jne. moodustavad n. n. „Landesverbandi“ ja 9 — Nordhausen, Harz jne. „Gan'i“), iga ringkond jaguneb gruppideks, grupp jaguneb 3 või 4 „blokiks“, blokk jaguneb „Sõpruskondadeks“ („Kameradschaft“).

„Sõpruskond“ on organisatsiooni algrakukeseks.

„Jungstahlhelmi“ iga liige, jõudes 21. eluaastasse, võib paluda, et ta saaks võetud vastu „Stahlhelmi“. Seega „Stahlhelm“ komplekteerib end kasvava noorusega. Propaganda abil (ajakirjandus, teater, kool) astub „Stahlhelm'i“ liikmeteks ka isikuid väljaspoolt noorsoo organisatsioone. „Stahlhelmi“ sõjalise väljaõppe kava on kokku seatud sarnaselt, et ta liikmed sõja puhul võivad olla „Reichsheeri“ reserviks ja täita otsekohe mõningaid sõjalise iseloomuga ülesandeid. „Stahlhelmi“ organisatsioon ja sisekord on sarnane sõjaväelisele. Ülem käseb, mitte koosolek ei otsusta. Kasutamise kõrgemaks instantsiks on „Bundeshörer“. „Stahlhelmi“ põhikiri nõuab oma ülematelt, et nad oleks energilised, leidlikud, tugeva vaimuga ja valmid end ohverdama kui seda nõuab organisatsiooni eesmärkide taotlemine.

Stahlhelmi astujatelt nõutakse

vandetootust, sõjaväeliseist õppetööst osavõttu ja ülemate sõnakuulmist.

Nagu eelpool mainitud, on „Stahlhelmi“ suurimaid poliitilisi eesmärke Versailles' rahulepingu tühistamine ja Saksamaa idapiiri revideerimine. Jõudude koondamise mõttes tähendatud eesmärgi teostamisel on „Stahlhelm“ astunud liitu mitmete idapiiril asuvate ühingutega, nagu „Arbeitsamt der Artamanen“, „Freiwilliger ländlicher Arbeitsdienst in Steckenhagen bei Kolberg“ jne.

„Stahlhelmi“ rahalised sissetulekud on kaunis suured ja moodunevad: liikmemaksudest (mis 1925. a. andsid kuni 3.000.000 krooni (Eesti) kuus); rikaste töösturite annetustest (kuus kuni 1.500.000 kr.); peale selle toetus Reichsheerilt ja Ameerika sakslastelt.

1924. a. „Stahlhelmi“ väljaaminekutest leiame ka sarnaseid:

... Kommunistlikeks propagandaks Prantsusmaal — 11.000.000 Smk.; relvade ja sõjalise varustuse ostuks — 13.000.000 Smk.; sisemine administratsioon ja propaganda — 3.500.000 Smk., jne jne.

„Stahlhelmi“ jõukusest kõnelevad selgesti need uhked ehitused, mida organisatsioon enesele püstitab paljudes Saksamaa linnades.

„Stahlhelmi“ osakonnad on avatud terve maailmas ja iga tema välismaa osakond teotseb Saksamaa teatud ringkonna allüksusena. Nii, näiteks, Poola, Danzigi, Leedu, Läti ja Eesti osakonnad kuuluvad „Ostpreussen'i“ ringkonda; Rootsi ja Soome osakonnad „Ostsee“ ringkonda jne.

„Stahlhelm'il“ on lähedad sidemed teistes riikides teotsevate parempoolsete organisatsioonidega, nagu Ungari „Move“, Prantsuse „Action Francaise“, Itaalia fascistide organisatsiooniga, Belgias mõne flaamlaste organisatsiooniga jne.

„Stahlhelmi“ relvad hoitakse alal ladudes ja on välja antud liikmetele tarvitamiseks. (Saksamaa uus relvade kandmise seadus 1928. aastast lubab hoida tulerelvu ühe isiku käes kuni 5 tükki ühest mudelist).

„Stahlhelmi“ liikmete arvu loetakse 1.200.000 ümber, kes on väljaõpetatud tegevuseks ainult jalaväes. Jalaväelist ettevalmistust nõuavad Stahlhelmilt püstitatud põhimõtted. —sk.

Läti soomusrongide rügemendi 10. aastapäev

9. juunil 1929. aastal.

Pulkvedis Lavenieks
Läti soomusrongide rüg. ülem.

Eesti-Läti sõjaliidu lepingul on meie riikide iseseisvuse kindlustamisel kaaluv koht. Läti-Eesti saatused on tihedalt seotud ajalooliselt, kuid eriti veel geograafilise asendi tõttu. Meie oleme kohustatud looma ühise rinde ühiste vaenlaste vastu. Kuid nüüdsel demokraatlikkude riikide ajajärgul omavad sõlmitud lepingud alles siis täie väärtuse, kui lepinguosaliste poolte rahvad lepingu vajadusest täiel määral aru saavad. Veelgi enam — see arusaamine peab olema istutatud rahvaste südamesse.

Suurimat vastastikkust mõistmist, lugupidamist ja südamlikku vahekorda läheb aga tarvis sõjaliitlaste kaitsevähedele, et vajaduse korral olla valmis üksteise eest isegi oma elu kaalule panema.

Vabadussõjas seda arusaamist näitasid üles Eesti-Läti kaitsevæed, nende hulgas ka soomusrongid, abistades üksteist jõudumööda. Lahingutesse mindi suure ennast-salgavusega, et aga ühiselt võideldes võita ühine vaenlane. Liiduleping loodi lahinguväljal käsikäes võideldes — see kirjutati Eesti-Läti vapramate poegade verega. Näiteks, üksi Eesti soomusrongide diviisi

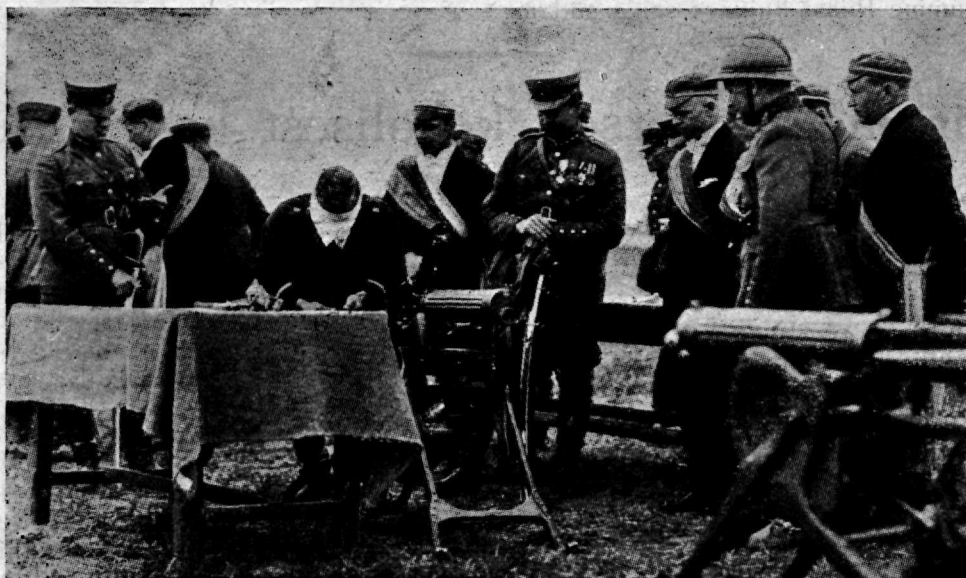
koosseisust langes Vabadussõjas Läti pinnal võideldes 138 soomusronglast (nendest 11 ohvitseri). Sellega 24% langenute üldarvust soomusrongidel (vaata soomusr. div. koosseisus langenute nimekiri „Sõdur“ nr. 48/49. 28 a.). Mitmevõrdselt suurem oli haavatute arv. Võitlesid ju meie soomusr. div. osad 1919. a. veebruarikuu esimestest päevadest kuni Vabadussõja lõpuni praegusel Läti pinnal nii enamlaste, landeswehri kui Bermonditi vägede vastu koos Läti sõjavägedega. Kapten A. Irv langes Lätimaal Egle juures soomusrongide divisjoniülema kõrgel kohal, võideldes esirinnas. Oleks täiesti lubamatut, kui need ideed, millede eest valatud nii palju meie rahva paremate poegade verd, ei leiaks süvendamist ja alleshoidmist vanades ja edasikandmist nooremasse põlve.

Rõõmustava nähtusena võime siiski märkida, et Eesti-Läti kaitsevähedevaheline läbikäimine ei ole mitte mõõna, vaid tõusu teel, mis eriti väljendub väeliikide- ja väeosadevahelises sõbralikus läbikäimises. Tutvunetakse üksteisega hariliku töö juures ja võetakse osa pidulikkudest sündmustest.

Allpool püüan lühidalt kirjeldada Läti soomusrongide rügemendi 10. aastapäeva juubeli-pidustust 8., 9. ja 10. juunil Riias.

Eesti soomusronglaste esindajatena jõudsimel Riiga 8. juunil kell 0710. Vastuvõtmas olid Läti soomusrongide rügemendi ülem polkovnik Lavenieks ohvitseridega ja Läti üliõpilas-korporatsioonide esindajad. Samal päeval kell 1530 oli jumalateenistus Maras kirikus, kus ühtlasi mälestati Vabadussõjas langenuid Läti soomusronglasti, keda arvult kaksteist, nendest neli ohvitseri. Kirikust mindi rongikäigus Metsa surnuaiale langenud sõdurite vennashauale. See surnuaed, mis alles pooleli ehitamisel, jätab juba nüüd sügava mulje. Kolonel Kurask asetaski Eesti soomusronglaste nimel pärja vennashauale. Järgmisel päeval oli paraad rügemendi spordiplatsil, Latvija üliõpilas-organisatsioonide poolt lindi kinnitamine rügemendi lipule, sõjaväe sportlised ettekanded, ühisloona rügemendi kasarmutes ja rautarmee keskkogu klubis. Latvija üliõpilas-organisatsioonide keskselts on Läti soomusrongide

**Sportlise sisuga võistlusi Läti soomusrongide rügemendis
10. aastapäeval, 9. juunil 1929.**

Kuulipilduja ja kuulipilduja luku lahtivõtmine ja kinnipanemine seotud silmadega.

gide rügemendi šefiks, millega seletatavgi rügemendi elust üliõpilaste nii soe osavõtt. Ilmunud oli 16. organisatsiooni esindus, kellede poolt oli spordi- ja laskevõistlusteks välja pandud rügemendi iga viie sõduri kohta üks auhind. Paremate auhindadena muuseas oli kulduure, hõbebokaale jne. Auhinnad jagas välja sõjaminister Osols. Sportlised ettekanded möödusid hoogsalt.

Tervituskõnede ütlemine ja kinkide üleandmine oli ettenähtud ühislõuna kestel.

Kolonel E. Kursk (2 soomusr. rügul) ja kapt. P. Villemi (1-se soomusr. rügu li ja ohvitseridekogu esindaja) ütlesid muuseas järgmist: „On täiesti selge Eesti-Läti Kaitsevõjude kõige tihedama koostöö vajadus. Selleks koostööks tuleb luua aga eeldusi juba rahuajal, mida kõige tagajärjekamalt saavutatakse juhtide isikliku läbikäimisega. Tänapäev kindlasti tihendab sõprusdemeid Eesti-Läti soomusronglaste vahel. Soomusronglased Eestis tunnevad südamest kaasa oma relvendadele Lätis Teie juubelpäeva puhul ja soovivad Teile edu ja õnne Teie igapäevases töös“.

Eesti soomusrongide üleajateenijatekogu esindajad, kui sõdurite lähemad kasvatajad ja õpetajad, lubasid kasvatada omi alluvaid Eesti-Läti sõprusliidu vaimus, süvendades sellega kogu Eesti rahvas sümpaatiatunnet Läti vastu.

Eesti soomusrongide iga eelpoolnimetatud esindaja andis üle kingi, mis vastu võeti suurte kiiduavaldustega.

Läti soomusrongide ülem polkovnik Laveneeks oma kõnes kriipsutas alla järgmist:

„Läti 1-ne soomusrong asutati Eestis vormeeritud 1-se Volmari polgu (nüüdne 4. Volmari polk) poolt. Ka soomusrongi esimene 18-nl. suurtükk saadi eestlastelt — viiendast patareist“.

Peale lõunasööki Läti soomusrongide ülema lahel näitamisel üksikasjalikult vaatasime oma sõjaliitlase soomusronge ja meeskonna ruume, mis olid dekoreeritud Läti-Eesti lipukestega. Rongide meeskond esines väga energilisena.

Raut õhtul armee keskkogu klubis oli meeldiv ja meeleolurikas.

10. juunil korraldati üliõpilasorganisatsioonide poolt väljasõit laevaga Majori (Majorenhof) ilusasse suvitusranda. Sama päeva õhtul oli kontsert-ball sõjaväelastele. Sõdurite suure laulukoori poolt kanti ette esimesena Läti hümnus. Sellele järgnes üllatus — taktikepi liikudes kõlas võimsalt ja puhtalt „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm...“ Järgnevad palad kanti Riia näitlejate poolt laitmatult ette.

Peol ja vastuvõttudel viibis ka meie sõjaväeline esindaja Lätis, major Ma-

sing, kes oma iseloomult ja võimetelt on nagu loodud korrektsete sõprussidemete süvendajaks naaberriigi kaitsevägede vahel. Lahkumine Riiaist kujunes sama südame-

likuks, kui kogu külasviibimise aeg. Veel kaua hüüti üksteisele: „Nägemiseni Eestis! Nägemiseni Lätis!“ —i—

Märkmeid noorsoo kehalisest kasvatusesest.

E. Margusson.

Kehalisest kasvatusesest enne kaitseväe-teenistust.

I.

Iga inimene pärib oma vanemait nii füüsilisi kui ka vaimseid omadusi. Mõlemaid omadusi võib aga inimene teatud määral arendada ja parandada. On inimese oma valida, kas suurendada ja parandada neid omadusi, mis ta vanemait pärinud, või jätta nad endisele tasapinnale ja lasta neid hääbuda, sest mis ei arene, läheb tagasi. Kuid iga inimese püha kohus on jätta lastele võimalikult suurem ja parem pärandus tervise näol.

Mida tugevam on indiviidum, seda tugevam on rahvas, kuid iseseisev rahvas peab füüsiliselt, vaimselt ja moraalselt tugev olema. Näite võiks tuua roomlastelt. Niikaua, kui nad ise teed rajades võitlesid ja nende hüüdsõnaks oli: „Terves kehas terve vaim“, olid nad tugevad, kuid ümbritsetud orjadest ja andudes lõbudele („Andke meile leiba ja lõbustusi“) hävines nende moraalne kui ka füüsiline jõud, ja Room langes.

Väga suur mõju on inimese kehavormidele ja ka siseelundeile ümbruskonnal ja olukorral. Sepal muutuvad alalisest tagumisest käelihased tugevaks; voorimehel ilmub istumisest pukil kütür selga; kontoriametnik muutub pikapeale nõrgaks ja kahvatuks; tööline niiskes ja tolmuses töökojas saab tiisikuse; ka ratsaniku kehavormid muutuvad alalisest istumisest hobusel. Siin on tegemist juba enam-vähem täiskasvanuiga, kuid seda rohkem mõjub ümbruskond ja olukord noorte peale, kus keha alles nõrk ja kergesti alluv ümbruskonnale.

Meie noored, istudes 10—15 aastat koolipingil, kusjuures tihti korteri- ja toitusolud kõige paremad pole, muutuksid füüsiliselt nõrgaks ja jääksid arenematuks, kui appi ei tuleks kehaline kasvatus oma parandava ja arendava mõjuga.

Ei saa eraldada vaimu kehast, neid peab koos ja harmooniliselt arendama.

Näiteks võiks tuua prantslaste kehalise kasvatuses korralduse. Neil teostatakse kehaline kasvatus kolmes perioodis.

I — elementaarne järk käsitleb kehalist kasvatust 4—13 aasta vanuseni. Küsimust käsitlev määrustik „Règlement général d'éducation physique. Education physique élémentaire“, on välja antud sõjaministeeriumi poolt.

Seega peab algama lapse kehaline kasvatus juba perekonnas, et kesta pärast koolis ja sõjaväes. Kehaline kasvatus lapseas peab kaasa aitama üldisele kehaehituse arenemisele ja parandama olemasolevaid vigu. Sel perioodil tuleb arendada siseorganite funktsioone. Arendada südame ja kopsu tegevust, tehes neid tugevaks ja vastupidavaks. Samuti on sel ajajärgul parandatavad mõned välised kehafektid, mis pärastpoole pole enam võimalik. Siin peabki algust tegema, et lapsele pärandatud füüsilisi ja vaimseid omadusi parandada ja edasi arendada, kasvatades seega teadlikult tugevat järeltulevat põlve. Laps ise vaevalt teab sellest midagi, et ta vanemait oma tervise päris, ja et ta seda just nüüd peab hakkama arendama ja parandama, et omakorda juba palju tugevamat indiviidumi luua.

Siin on tarvis üldist korraldust. See peaks juhitud olema ühest tsentrumist.

Harjutused sel perioodil peavad sündima kindla arstliku valve all. Ei tohi milgil tingimusel lihaseid arendada, sest kondikava on alles arenemata ja tugevad lihased takistavad selle kasvu.

4—9 aastani on lubatud igasugu järeleaimamis-mängud, käigud, marssimine lauldes jne.

9—11 aastani võib juure võtta juba kergemaid harjutusi, mängu, ja ka ujumist, mis eriti tähtis hingamisorganite arendamisel.

11—13 aastani — jooks, hüpped, ronimine, kandmine jne.

II periood kestab 13—18 aastani. Selle perioodi alul on inimene alles laps,

Pilte Kurtna laagrist.

1) Järv, mille kaldal laager asub. 2) Baraki ehitamine. 3) Metsamaterjali ümbertöötamine omas saeveskis. 4) Valmishitatud sõdurite elumaja.

tema organism on täielikus muutumise ajajärgus. Sellel perioodil peab ära jätma harjutused, mis nõuavad suurt pingutust, sest sugulise küpsevuse ajajärgul on suured pingutused kahjulikud.

17—18 aastail hakkab kujunema juba täisealine inimene, kuid keha pole veel küllalt kõva, sest kondikava arendamine jõuab lõpule alles 20-aastaselt, üksikud luud aga veel hiljem. Sellepärast on harjutused, mis sihitud lihaste jämeduse arendamisele, ka nüüd veel kahjulikud.

Siit selgub, et noored sportlased, kes võistlustel hiilgavaid tagajärgi saavutavad, hiljem enam midagi ei suuda. Nad pingutasid liiga vara, liialdasid, ja rikkusid, võib olla, oma tervise.

Sel perioodil tuleb iseäralist rõhku panna hingamisorganite töö peale; arendada rinda, kopsu ja südame tegevust. Kokkukõlastada närvide ja lihaste tegevust, s. o. koordineerimise võimet ja osavust. Suurendada energiat ja õpetada

seda energiat tarvitama ökonoomselt kõigis eluvaldkondades.

Õpilased tulevad siin jagada gruppidesse, nii vanuse kui ka võimete järele. Harjutus, mis ühele kasulik, võib teisele sama klassi õpilasele, kes vähem arenenud ja 2—3 aastat noorem, olla kahjulik.

Üldse oleneb kõik instruktorist-õpetajast. See on ala, kus tunniks šablooni raske anda, sest ka inimese tujust ja meeleolust peavad olenema vahest harjutused. Kui on õpilane nukker, siis on temale tarvis harjutusi, mis ta rõõmsamaks muudaksid; vallatuile ja elavaile on aga tarvis distsiplineerivaid harjutusi. Seda peab õpetaja enne tundi oma õpilaste juures tähele panema. Siin on õpilaste põhjalik tundmine tarvilikum kui kuskimujal õppealal.

Iseäranis koolis, kus õppetöö rüüsuvalt mõjub, peab kehaline kasvatus seda parandama. Juba Aristoteles ütles:

„Arstimine on tervise tooja, kehaharjutus — hea tunde tooja.“

Kõrgema, s. o. III kehalise arendamise järgu alla kuuluvad kodanikud 18—35 aastani. Selle järgu siht on arendada kehaorganite funktsioone, kindlustada tervist ja kujundada välja täielik atleedi tüüp, kelle omadused oleksid: jõud, püsivus, kiirus, osavus, ja lõpuks arendada sportlikku huvi ja maitset.

See järk haarab endasse ka teenistusaja kaitseväes.

Eriti tähtis on kehaline arenemine kaitseväe ja riigikaitse seisukohalt. Seal on palju spetsiaalseid nõudeid, mis vajavad erilisi juhtnõure ja harjutusi. Meie kirjandus sellel alal on kasin, puudulikud on ametlikudki väljaanded.

Palju vaieldakse küsimuse kallal, kumb on tähtsam, kas tehnika või inimene. Kuid tehnika on ainult abinõu inimese käes ja tema arenemine nõuab inimeselt ikka suuremaid ja suuremaid moraalseid ja füüsilisi pingutusi.

Mälestan lennuväe staažipäevilt, et 20 minutit kestnud „õhulahing“ fotokuulipildujaga väsitas nii, et lõpuks ei jõudnud enam kuulipildujat turellil keerata.

Nii peab olerna iga lendurvaatleja ja samuti ka lendur füüsiliselt kui ka moraalselt kangelane.

Pole ka kerge tundide viisi tanki sismuses gaaside, vingu ja suure kuumuse käes viibida. See nõuab harjumist, ja nõrk tervis ei kannata seda välja. Et gaasimaskis rünnakule minna, selleks peab olema kops tugev ja spetsiaalselt ette valmistatud. Et rünnakul mõne sekundi vältusel mõnikümmend meetrit edasi hüpata, kandes rasket koormat, peab olema atleet.

Siit selgub, et sõjavägi tarvitab ainult kangelasi. Kust neid võtta? Sõjaväes neid ühe aastaga valmistada ei jõua, sest see töö on väga pikaldane. On tarvis teha sellega juba varem algust, ja nagu nägime, algabki Prantsusmaal see juba lapsepõlves kindlate juhtnõuude järele ja kindla eesmärgi saavutamiseks, juhitud üldiselt sõjamineisterumi poolt. Praegu on meil seda teadlikult ja süstematiliselt raske teostada, sest puuduvad juhtnõuud ja üldine juhtiv organ, kes riigikaitse teostamisel ettetulevaid nõudeid silmas peaks ja selles kompetentne oleks.

Kehaline kasvatus kaitseväes.

II.

Nagu varemalt selgus, omab kehaline kasvatus riigikaitse küsimuses eriti suure tähtsuse.

Juba vanal ajal Spartas, Kreekas, Roomas saadi sellest aru ja kehaline kasvatus oli sõjaväes peamine õppeaine. Praegu ei saa seda küll enam lugeda peamiseks õppeaineiks, kuid omab endiselt tähtsa koha.

Kellest koosneb siis meie kaitsevägi? Nagu teada, peavad sellest osa võtma kõik paremad meeskodanikud 17—55 a. vanuses. Järelikult peab olema terve rahvas kasvatatud vastavalt riigikaitse nõudeile, et olla küllalt osav ja vastupidav, kui tarvis välja astuda riigi kaitseks.

Nii näemegi, et riigid, kus kehaline kasvatus kõrgel, suutsid maailmasõjas kiirelt panna välja hea sõjaväe, kuna seal, kus see madal, täitusid üldise mobilisatsiooniga haigemajad kidurate ja haigetega, kes ei suutnud kanda sõjaraskusi, mis aga suureks koormaks riigile ja ohtlik sõjaväele, sest see vähendab sõjaväe arvulist tugevust.

Prantsuse sõjakirjandus kaebab, et oleks kõik sõdurid olnud lahingus kiired ja osavad, oleks kaotused olnud palju vähemad.

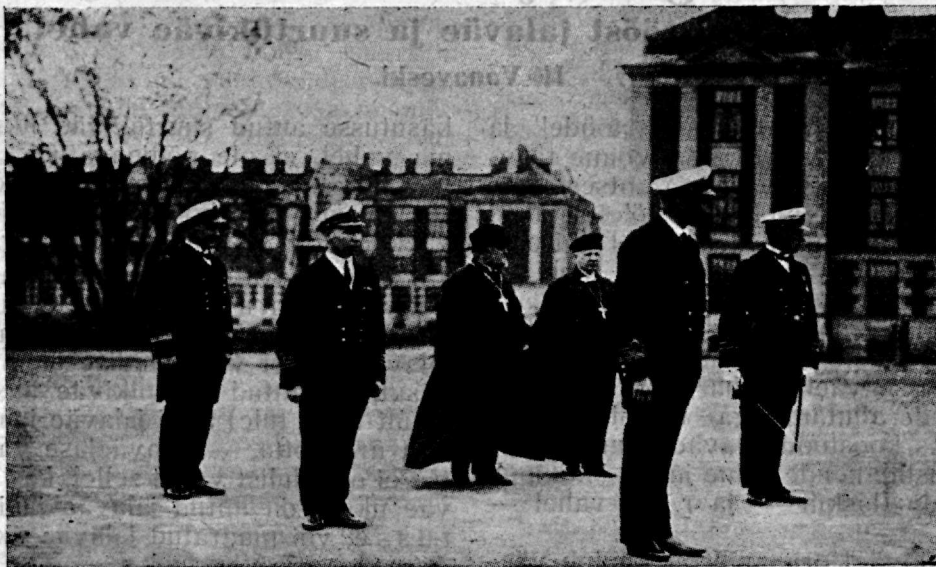
Missugune on siis see inimmaterjal, millest tuleb teha sõdur?

Kodanikud, astudes kaitsevähke, on oma kehalise arenemise poolest väga mitmesugusel astmel. Ühes kompaniis või ka rühmas võivad olla noormehed, kes väga hästi arenenud, tugevad ja osavad, kes juba aastate jooksul koolis või spordiseltis oma keha harjutanud, kuid on ka niisuguseid, kes täiesti arenematud ja kellel alul isegi marssimine teeb suuri raskusi, ümberpöörämisel peaaegu kukuvad, kuid korralik püssi palge panemine käb päris üle jõu. Koos nendega harjutada kehalise kasvatus tundidel on võimatu ja annaks halbu tagajärgi. Ehk küll harjutused kaitseväes kannavad tihti spetsiaalset iseloomu ja omavad praktilise otstarbe, kuid alluvad täielikult üldistele reeglitele.

Õpilased tuleb jagada ka siin oma võimete järele gruppidesse, nagu see peaks sündima koolis.

Kui on tegemist vanemate aastakäikudega kordamisõppustel, siis eraldada neid ka vanuse järele.

Noorte ülendamine mereväes 9. juunil 1929.

Esikohal: Kontr-admiral H. Salza ja kapt.-leitn. Grentz.

Oma võimete järele võiks jagada kaitseväes õpilasi-sõdureid kolme gruppi: arenenud, keskmised ja nõrgad. Grupid ei tohiks olla suuremad kui rühm, see on sel juhtumisel, kui grupid võimete järele on koondatud tervest kompaniist, kuid arvan, et tihti tuleb harjutusi teha rühmade viisi eraldi, mis loob palju paremaid keha läbitöötamise tingimusi. Siin juhivad gruppide tegevust, mis jällegi võimete järele koondatud, juha allohvitserid-jaoulemad. Peab tähendada, et praegu, kus puudub määrustik, oleks väga soovitatav, et seda tööd igas kompaniis juhiks üks ohvitser-spetsialist, sest midu võidaks kergesti eksida anatoomiliste ja füsioloogiliste nõuete vastu. Oodatav määrustik parandaks seda asja tunduvalt. Määrustik peab näitama abinõud ja meetodid selleks tööks, kergendades sellega instruktori ülesannet ja ühtlustades väljaõpet.

Endises vene väes oli võimlemise määrustik kokku seatud nii, et seda võis käsitleda ka täiesti võhik. Teisiti polnud sel ajal ka instruktorete puudusel või-

malik. Allohvitser, kellel polnud anatoomiast ega füsioloogiast aimugi, pidas pimesi kinni harjutuste järjekorrast määrustikus, kus harjutused vastavalt sõduri arengule olid raskuse järele kokku seatud. Instruktoril polnud endal tarvis palju mõelda, kas harjutus on ka kõigile kasulik, või mitte. Määrustik vastas tolleaegsele olukorrale, kuid praegu ta ei kõlbaks enam.

Praegu maksev prantsuse määrustik sellevastu, andes üldised juhtnõõrid ja näited, jätab instruktorile vabaduse, mis ka loomulik ja isegi tarvilik, nagu nägime seda varem. Määrustik on kokku seatud modern-nõuete kohaselt.

Nii on meil praegu kaks teravat küsimust päevakorral: määrustik ja instruktorid.

Et sellel tööel kaitseväes oleks paremad tagajärjed, ja et kehaline kasvatus kaitseväes võiks olla täienduseks koolis ja seltsides alatud tööle, selleks on tarvilik kõige tihedam koostöö koolide, seltside, kaitseliidu ja kaitseväe vahel.

Üldtegevus ja otsene toetus.

Mõtteid koostööst jalaväe ja suurtükiväe vahel.

H. Vanaveski.

Analüüsi tehes taktikalistel töödel ja manöövritel kirjutatud käskude võime tähele panna, et „üldtegevuse“ ja „otsese toetuse“ suurtükiväe mõisteid tõlgitsetakse mitmet moodi, või need mõisted üldse ei ole selged, mispärast ei oleks üheliigne nende mõistete selgitamine „Sõduris“.

Lahinguväljal koostöö üksuste vahel, vaatamata sellele, kas nad kuuluvad ühte või mitmesse väeliiki, harilikult saavutatakse nende allutamise ühisele juhile. Nii, näiteks, koostööd jalaväe rühmade vahel kindlustab nende ühine juht — kompül, kompaniide (laskur — ja r. k.) vahel — patül jne.

Suurtükivägi orgaaniliselt kuulub väekoondiste — diviisi ja brigaadi — koosseisu; tähendab, et koostöö jalaväe ja suurtükiväe vahel, ilma olemasoleva organisatsiooni muutmata, on teostatav ainult väekoondise raamides. Kuid väekoondise ülem või õigemine temale alluva suurtükiväe ülem paljudes olukordades ei suuda küllalt kiiresti ja otstarbekohaselt juhtida kõiki temale alluvat suurtükiväge, mispärast osa väekoondise suurtükiväest kas

- antakse jalaväe juhtide (rügülide) käsutusse, või
- määratakse jalaväe otseseks toetuseks.

Käsituse andmise mõiste on vist kõigile selge ning ei vaja tõlgitsemist. Käesoleval juhul see tähendab täielikku operatiivset alluvust.

Otsese toetuse mõiste kohta arusaamised eeskirjades lähevad lahku.

Meie jalaväe eeskirja II osa (§§ 154—161) kohaselt suurtükiväe määramine otseseks toetuseks tähendab suurtükiväe tulede andmist jalaväe juhi käsutusse, kusjuures väekoondise ülem võib igal hetkel selle tule jalaväe juhi käsutusest ära võtta. Tuleb järeldada, et suurtükiväe üksustele positsiooni raiooni määramine ja samuti ka positsioonide vahetamine ei kuulu jalaväe juhi võimupiirkonda.

Vahetegemine „käsutusse“ antud ja „otseseks toetuseks“ määratud suurtükiväe sidevõrgus, nimelt telefoniühenduse ärajätmine käsutusse andmise korral väekoondise suurtükiväe ülema ja jalaväe juhi

käsutusse antud suurtükiväe üksuse ülema vahel, ei ole põhjendatud. Ka jalaväe juhi käsutusse antud suurtükiväe üksus vajab otsekohest telefoniühendust väekoondise suurtükiväe ülemaga.

Arvesse võttes, et jalavägi vajab suurtükiväelt ainult tuld, et suurtükiväe positsioonid peavad võimaldama toetada jalaväge ja et väekoondise ülem võib ka käsutusse antud suurtükiväe üksuse (või ainult tema tule) alati jalaväe juhi käsutusest ära võtta, — jalaväelase vaatepunktist ei ole olulist vahet sellel, kas suurtükiväe üksus on antud jalaväe juhi käsutusse, või määratud jalaväe üksuse otseseks toetuseks.

Prantsuse „Eeskiri suurtele üksustele“ (§§ 178, 182, 207) näeb ette diviisi suurtükiväe jaotuse kahte ossa: „otseseks toetuseks“ ja „üldtegevuseks“. Mõlemad osad alluvad diviisi suurtükiväe ülemale, kes annab neile ülesanded, määrab positsioonid ja vaatluspunktid. Pealetungil korraldab suurtükiväe edasilükkumist ja kaitsel määrab suurtükiväele paigutuse raiooni diviisiülema. Otsese toetuse suurtükivägi teotseb kas varem kokkuseatud kava järele või tulistab jalaväe nõudmisel. Viimane juhused meie terminoloogia kohaselt tähendab suurtükiväe tule andmist jalaväe käsutusse.

Saksa eeskirjades puuduvad sõnad „üldtegevus“ ja „otsene toetus“, vaid suurtükivägi jaotatakse „lähedamaa“ ja „kaugemaa“ võitluseks.

Vene välimäärustiku järele on otsese toetuse mõiste teistsugune: jalaväe otseseks toetuseks määratud suurtükivägi operatiivselt allub täielikult jalaväe juhile, kelle toetuseks ta on määratud. Kuid otsese toetuse suurtükiväe üksus peab olema telefoniühenduses väekoondise suurtükiväe ülemaga, et viimane töökorral võiks võtta tulejuhtimise oma kätte. (Välimäärustik 1925. a. § 962). Seega „otsese toetuse“ suurtükivägi meie idanaabril ja „käsutusse antud“ suurtükivägi meil on täiesti ühesugused mõisted.

Peab veel tähendama, et nii Prantsusmaal kui ka Venemaal ainult diviisi suurtükiväge jaotatakse eelpooltähendatud osadesse. Ei suuremates ega

ka väiksemates üksustes seda jaotust eeskirjad ette ei näe.

„Üldtegevuse“ suurtükiväeks nimetakse seda osa väekoondise suurtükiväest, mis on jäetud väekoondise ülema käsutusse, sel ajal kui teine osa on määratud jalaväe otseseks toetuseks. Analoogiliselt võiksime meie nimetada „üldtegevuse rasketeks kuulipildujateks“ neid r. k. rühmi, millele ülesanded annab patül, sel ajal kui osa rühmi on antud laskurkompaniide ülemate käsutusse.

Meil taktikalistel töödel kirjutatud käskudes võime leida suurtükiväe jaotust „otseseks toetuseks“ ja „üldtegevuseks“ nii diviisis, brigaadis kui ka rügemendis, missugune nähtus on täiesti omapärane. See suurtükiväe jaotamine on nagu muutunud universaalseks rohuks, mis olevat hea iga haiguse vastu ja mida võib kasutada igal juhul ja igas olukorras.

Tekib küsimus, kas sarnane suurtükiväe jaotamine mitmes instantsis on otstarbekohane ja kas ta on üldse võimalik?

Silmas pidades eelpooltoodud ja J. E. II väljendatud otsese toetuse mõisteid, ei ole üldse mõeldav ega teostatav meie diviisi suurtükiväe osade andmine brigaadidele otseseks toetuseks, vaid kõne alla võib tulla ainult käsutusse andmine. Järelikult meie diviisi suurtükiväe jaotamine „otseseks toetuseks“ ja „üldtegevuseks“ on võimatu niikaua, kuni püsivad brigaad ja rügement. („Diviisi suurtükiväeks“ on arvatud see osa diviisi koosseisu kuuluvast suurtükiväest, mis ei kuulu brigaadide koosseisu).

Brigaadi suurtükiväest (s. o. suurtükiväest, mis kas kuulub brigaadi koosseisu või on antud brigüli käsutusse) võib brigül anda osa jalaväe rügementide otseseks toetuseks, (kui ta ei eelista käsutusse andmist). Kuid jääb küsitavaks, kas see pärast on tarvis nimetada ülejäänud osa temale antud ülesande järele „üldtegevuseks“? Näib, et operatiivkäskude selgus ei kannata, kui seda brigüli käsutusse jäänud gruppi (või kahte) nimetame tema endise ja kõigile tuntud numbriga või nimetusega?

Kas võib brigüli käsutusse või rüg. otseseks toetuseks määratud suurtükiväe üksust omakorda jaotada „otseseks toetuseks“ ja „üldtegevuseks“?

Jalaväe rügemendi toetuseks harilikult määratakse grupp. Ei ole kahtlust, et brigül võib mõne patarei sellest anda eda-

si patülide käsutusse või toetuseks. Kuid brigüli käsutusse jäänud patarei (patareide) nimetamine „üldtegevuse“ patareiks ei ole soovitatav, see ei määra veel kindlaks selle ülesandeid, vaid võiks tekitada arusaamatusi, sest brigaadi juhatus loeb seda ikkagi „otsese toetuse“ patareiks. Pealegi on raske ette kujutada, et brigüli käsutuses olev patarei võiks täita otstarbekohaselt neid ülesandeid, mida harilikult täidab suurema väekoondise üldtegevuse suurtükivägi.

Kokkuvõtte oleks järgmine:

Sõnu „otsene toetus“ võiksime me tarvitada ainult selle osa brigaadi suurtükiväe nimetamiseks, mille tule brigül on andnud jalaväe brigülide või patülide käsutusse.

Mõiste „üldtegevuse suurtükivägi“ järele ei ole meil erilist vajadust, vaid ilma selleta võime me väga hästi läbi saada.

Olukorras, kus väiksearvulisel suurtükiväel tuleb teosteda võrdlemisi laiadel rinnetel, suurtükiväe jaotamine ülesannete järele on vähe otstarbekohane; siin igal patareil tuleb täita väga mitmesuguseid ülesandeid; olukord igal hetkel võib kujuneda sarnaseks, et „üldtegevuse“ suurtükiväel tuleb täita „otsese toetuse“ ülesandeid ja ümberpöördukt.

Asjaolu, et suurtükivägi ja jalavägi lahingus mitte alati ei teotse oma alalises organisatsioonilises liituvuses, vaid suurtükiväe üksused ühel või teisel kujul ajutiselt antakse jalaväe juhtide käsutusse, viib meid tahtmatult mõttele, et kas ei oleks võimalik luua sarnane organisatsioon, kus suurtükivägi alaliselt oleks ühendatud jalaväega seevõrra tihedalt ja otstarbekohaselt, et enne lahingut juhid ei tarvitseks teha organisatsioonilisi korraldusi, improviseerida uusi üksusi, luua uusi alluvuse vahekordi, millel kõigil on palju negatiivseid omadusi.

Teoreetiliste kaalutluste põhjal see küsimus näib olevat lahendatav. Suurtükiväe ja jalaväe koostöö küsimuse lahendamiseks meie oludes võiks tulla kaalumisele järgmine variant:

Iga jalaväe brigüli käsutusse sõja esimesest näevast kuni sõja lõpuni antakse vastav suurtükiväe üksus, ütleme grupp. Jalaväe rügement ühes suurtükiväe grupiga moodustaks organisatsioonilise terviku. See suurem osa kergetest gruppidest läheks tal rüg. koosseisu.

Brigaadiülema käsutuses oleksid rasked ja võib olla ka mõned kerged grupid. Kui see

tarvilikuks osutub, siis võib brigaadi suurtükiväe ülem võtta teatud ajaks ka rügemendi suurtükiväe tule juhtimise oma kätte.

Kas diviisiülema otsekohesesse käsutusse suurtükiväe üksusi jääb või mitte, oleneb olukorrast.

See variant, võrreldes meil taktikalistel töödel praktiseeritava tsentraliseeritud suurtükitule juhtimisega, lubab palju paremusi. Umbes analoogilist suurtükiväe organisatsiooni diviisis soovitab saksa kindral v. Amann „Militär Wochenblatt“ 1928. a. nr. 39 avaldatud artiklis: „Suurtükiväe organisatsioon diviisis“. See variant läheb küll lahku paljude Euroopa riikide eeskirjades ja ka kirjanduses väljendatud vaadetest, kuid ka meie olud on teistsugused. Seal on maksev põhimõte, et kõik diviisis olev suurtükivägi (välja arvatud jalaväe suurtükid) allub diviisi suurtükiväe ülemale. Operatiivkäsuga tarbekorral osa suurtükiväest antakse kas jal. rügementide toetuseks või (harvmini) käsutusse.

Suurtükiväelased loevad ideaaliks terve diviisi suurtükiväe juhtimise ühe isiku poolt. Püütakse koondada tähtsamate punktide pihta võimalikult suure arvu patareide tuld, mida võimaldab suur laskeulatuse. Maaülemasõjas kauakestev positsioonsõda oma rikkaliku telefonivõrguga, mõõdetud patareide asukohtadega ja teiste tehniliste abinõudega aitab kaasa tsentraliseeritud suurtükitule juhtimise idee arenemisele. Liikuva sõja olukorras tsentraliseeritud juhtimine ei olnud teostatav ja seepärast anti jalaväe rüglide käsutusse (peale saatesuurtükide) mõnikord suuremad suurtükiväe üksused, mis alati olevat andnud väga häid tagajärgi.

Tõekspidamised sõjalistes teadustes on õiged ainult teatud ajajärgul. Mõne aasta pärast nad enam ei kõlba. Jääb küsitavaks, kas saab suurtükivägi tulevikus sõjas teostada nende põhimõtete järele, mis andsid temale edu Maaülemasõjas?

Sõjakirjanduses viimastel aastatel räägitakse tihti mootori tarvitamise suurenemisest sõjaväes, soomusautodest ja kiiretest tankidest, mis ei jäta avaldamata mõju sõjapidamisele. Rohkem kui kunagi enne tuleb arvestada üllatustega, kus jalavägi vajab kiiret toetust suurtükiväe poolt, mida aga ei suudaks anda kaugel, väekoondise ülema käsutuses asuv suurtükivägi.

Meie naabrite juures ja ka kõigis teistes riikides pannakse erilist rõhku moondamisele, mis raskendab luuret seevõrra, et väekoondise (brigaadi) suurtükiväe üle-

mal vaevalt saab olla enne lahingu algust küllalt selge pilt vaenlase asetusest, et seada kokku otstarbekohane tulekava. Täielikumate luureandmete ootamine on seotud ajakuluga ja on tihti asjatu. Kõik märgid lahingus on väikesed, siin ja seal vilksatavad üksikud laskurid või grupid, avaldavad mõned kuulipildujad ja vaatluspunktid. Tingitud vaenlase sügavast asetusest paljud märgid tulevad avalikuks alles lahingu kestel.

Tsentraliseeritud juhitud ja paljudest kaugel asuvatest patareidest koondatud tuli nende väikeste märkide pihta oleks asjata laskemoona raiskamine, suudaks katta ainult väikese arvu märke ja ei oleks küllalt kiire.

J. E. II näeb ette suurtüki tule andmise jalaväe juhtide (rüglide) käsutusse. Kas ei võiks veel ühe sammu edasi astuda ja liita suurtüki grupp alaliselt jal. rügemendiga, s. o. anda ta alaliselt rüglile käsutusse?

Suurtükigrupi ülemal, kes kuulub alaliselt jal. rügemendi koosseisu, on koostööks selle rügemendiga hoopis teistsugune huvi kui grupiülemal, kes ainult lahingupäevaks on määratud „toetama“ seda rügementi. Igapäevane kokkupuutumine mõlema väeliigi vahel, üksteise tundmaõppimine ja isiklik tutvus aitavad kaasa koostöö kindlustamisele. Käsundlus muutub lihtsamaks*) ja kiiremaks: suurtükigrupi (s. o. „rügemendi suurtükiväe“) ülem ei tarvitse oodata kõrgema juhi käsku, vaid tema tegevuse määrab kindlaks suuremalt jaolt rüglil, kellega ta on sagedases mõttevahetuses. Veel tähtsam on see, et väekoondise ülemal ei tarvitse viita aega suurtükiväe jaotamisega ja selle määramisega rügementide toetuseks ning anda sellekohaseid käskke. Ka jääb ära aja kulu, mis oli tarvilik nende käskude täitmiseks. Laskemoona juurdevedu võib aegsasti korraldada, sest grupiülemal on vähem üllatusi ülesannete alal, vaid ta võib neid alati varakult ette aimata.

Jalaväega lähedalt seotud suurtükivägi teostab ühiselt temaga rännakuid ja võib vaenlase ootamata kallaletungi korral alati jalaväele abi olla. Lahingus, võitluses väikeste märkide ja ka tankide vastu tema tegevus oleks küllalt kiire ja paindub.

Toodud variandile võidakse vastu vaielda, et ta tähendab suurtükiväe killusta-

*) V. „Sõdur“ 1929. a. nr. 14/15 „Operatiivkaskude hiljaksjäämisest“.

mist ja ei võimalda tugevate tulikoonduste loomist. Kuid see väide ei tõenda veel antud variandi kõlmatust. Liikuva sõja olukorras on tsentraliseeritud suurtükiväe juhtimine nii-kui-nii teostatav ainult haruldastel juhtudel, kuna plaanikindlal pealetungil positsioonil asuva vaenlase vastu on võimalik ka selle variandi juures koondada lahingu raksuspunkti ülekaalu saavutamiseks tarvilik arv suurtükiväge, kasutades selleks peale brigaadi suurtükiväe veel varus asuvate rügementide suurtükiväge ja tarbekorral võttes mõned patareid kõrvalistes raioonides

asuvatelt esijärgu rügementidelt. Sel juhul võib kogu seda suurtükiväge juhtida brigaadi suurtükiväe ülem. Samuti ka ettevalmistatud kaitselahingus ja peaaeglikult positsioonsõjas võib olla osutub paremaks anda suurem osa suurtükiväest brigaadi suurtükiväe ülema käsutusse. Kuid siis arvatavasti jätkub ka aera organisatsioonilisteks ümberkorraldusteks.

Et panna koostöö jalaväe ja suurtükiväe vahel kindlale alusele, selleks tuleks luua selgemad ja lihtsamad vahekorrad nende väelike vahel, kui on senine ajutine otseks toetuseks määramine.

Sõjakirjandust.

ROOTSL.

Kungl.

**Krigsvetenskaps-Akademiens
Handlingar och Tidskrift
Aprill—Maj 1929.**

Kuningliku sõjateaduse akadeemia toimetused ning ajakiri:

Sisu: 1. Mehaniseeritud väeosad. Selles artklis käsitletakse lähemalt väeosade mootoriseerimist Inglismaal ning neid positiivseid ja negatiivseid nähteid, mis tulid nähtavale katsel mis toime pandud 1. mail 1927., mehan. kava teostamiseks. (Dispositsioon: tehnilised vaatekohad, organisatsioon, taktika, anti-tankirelva-küsimus, ning järgnevad katsed mehaandliste väeosadega).

2. Moodne saksa orderterminoloogia. Kirjutis annab lüheda kokkuvõtte sügisel 1928 ärapeetud saksa välismanöövril, ühes mõlemas opereerivas väeosas tarvitusele võetud käsutuskorraga.

3. Rootsi ratsaväe moderniseerimine. Soovitatakse ratsaväe tegevust toetada küttisalkadega ning kuulipildujate arvu suurendamisega. Pööratakse tähelepanu ümberkorraldustele ratsaväes Inglismaal, Prantsusmaal, Saksamaal. Ka Rootsis loodetakse sel alal käesoleval suvel uuendusi läbiviia.

4. Uus Prantsuse jalaväereglement, mis täiendaval kujul ilmus 1. märtsil, 1928. a. langeb 3 ossa: 1) tehniline ning vormalne haridus; 2) võitlus ning 3) väliteenistus.

5. Välismaade sõjaväe korraldused. Lähema tähelepanu osaliseks saavad Kreeka kaitseabinõud ning Nõukogude Venemaa punaväe organisatsioon.

Kirjandus.

Ratsaväe ümberkorraldused Am.-Ühendriikides.

**Ny Militär Tidskrift
Nr. 9—10 1929.**

Uus sõjaväeline ajakiri. Mai-kuu numbril kirjutises „Arenemisjooned meie ratsaväele“ püütakse äramärkida neid puudusi, mis 1925. a. uued korraldused sõjaväes ratsaväele kaasa toonud. Eriti rõhutatakse seda kuulipildujate organisatsiooni ja antitankrelvastuse alal ning esitatakse ühtlasi üldjoontes ümberkorralduse kava. Järgnevas „Mõned sõjaväevalitsuse organisatsiooni puutuvad vaatekohad“, käsitletakse lähemalt selle asutise ülesandeid.

Kirjandus.

U. S. A. juunikuu numbris nr. 11—12 1929 Taani valitsuse kavatsus sõjariistade mahapaneku läbiviimiseks. Rõhutatakse hädaohtu, mis selle kava teostamine Taani iseseisvusele kaasa tooks. Kirjutises „Mõtteid jalaväerügemendi kohta“ väljendab rügemendi väljaõppe ülem P. Reuterswärd omi seisukohti selles küsimuses. Artikli „Ülesanded applikatoorilises taktikas K. H. S. sisseastumiskatsetel“, käsitletakse lähemalt kasutistaktika põhimõtteid. Ivar Malmer'i poolt rõhutatakse kodumaa lennutööstuse tähtsust sõjaajal. Järgnevad A. C. Nordströmi poolt märkmed „Stockholmi maakaitseväge harjutustest nelipühil“. Teadaanded: Fotograafilised töömeetodid sõjaajaloo uurimisel. Välismaa: Kõrgeim sõjaväeline juhatus Rheini jõe mõlemapoolsel kaldal, prantsuse kaitse probleem, prantsuse taktika, arvustus, sõjaväeline juhatus liidusõjal, Itaalia fascisti liikumise sõjaväeline organisatsioon. Kirjandus. P—1.

SOOME.

Suomen sotilasaikakauslehti (Finsk Militär Tidskrift) — Soome sõjaajakiri nr. 4 — 1929.

Sisustik: Kattetule tarvitamine kaitseisloomulistes toiminguis. Kirj. oberst (kol.) Oesch. Ohvitser ja meeskond. Kirj. major F. N. Kaiser. Liitlasvägede sõjakäik Murmanis 1918—1919. Kirj. oberst (kol.) Paavo Talvela. Kodumaiset sõjakirjandust. Kirj. ob.-leitn. (kol.-leitn.) H. Olkkonen. Ohvitserliidu kirjandusvõistlus. Ohvitserliidu teateid.

Kattetule tarvitamine kaitseisloomulistes toiminguis. Kirj. oberst (kol.) Oesch. (Järg.) VI peatükk. Tarvitamisvõimalused soome oludes. Kirjutises on eriti toonitatud maastikutundmist, kuna see on üks tähtsamaist asjaoludest kattetule tarvitamise juures. On esitatud soome maastiku iseäraldusi ja toodud näiteid, mis ka siin võimaldavad kahurite otstarbekohast paigutamist ja kattetule tarvitamist sihtide taotlemiseks. Kirjutust selgitavad joonised.

Liitlasvägede sõjakäik Murmanis 1918—1919. Kirj. oberst (kol.) Paavo Talvela. (Järg.) On kirjeldatud seisukord, mis järgnes talvele 1918—1919. Algasid jälle rahutused soomlaste leegionis ja karjalaste rügementes. Üksik-asijalisemalt on peatatud soomlaste mässu juures, mille juhiks oli Lehtimäki. Mäss lõppes Lehtimäe saatmisega enamlaste juure. Üldse polnud soomlastest enam muret, sest augustikuul saadeti kõik 1100 meest kol.-leitn. Warreniga Soome. Ka samal ajal tekkinud rahutused Murmanis võideti. Väeliinil oli üksikuid kokkupuuteid, venelased valutasid Voimasalmi. Võit vaimustas venelasi, Jermoloff tahtis edasi tungida, kuid ei saadud luba inglise sõjaministrilt. Lõpuks saadi; algasid

pealetungimised Äänisjarvi ja Kontiovaara juures. Oieti õnnestus merelahing Äänisjarvel. Samal ajal aga muutus Arhangeli seisukord hädaohtlikuks. Nõuti liitlaste seisukoha avaldamist. Tuli käsk Arhangeli ja Murmani tühjendamise kohta. Seda polnud kerge korraldada, sest enamlased ähvardasid Arhangeli. Tulevad uued abiväed Inglismaalt. Maynard katsub moodustada venelaste väeosa, kuid ei saa luba. Aunuses algavad soomlaste ja karjalaste iseseisvad pealetungimised enamlaste vastu. Maynard, mõjutatud Jermoloffi, ei poolda soomlaste pealetungi. Maynardi vahekord soomlastega muutub teravaks, ehkki mõlematel üks siht. Arusaamise puudust mõlemate vahel loebki autor põhjuseks, miks Karjala jäi enamlastele. (Järgneb.)

Ohvitser ja meeskond. Kirj. major F. N. Kaiser. Autor käsitab ohvitseri ja meeskonna vahekorda. Ohvitser ja meeskond — suuremale osale tähendab see vastandeid, mõnele on see tühi mõiste ja üksikuile see, mis ta peaks olema — usaldussuhe. Iga vähegi korraldatud sõjavägi tunneb vahet, mis peitub sõnus — käsk ja sõnakuulmine, kuid vaid harvad isikud mõistavad, mida tuleb mõista selle all: usaldussuhe. Ja just see ongi kõigi sõjaliste saavutiste algus ja lõpp, niihästi rahu- kui sõjaajal. Usaldus juhatusse, usaldus juhtivasse, mõlemapoolne usaldus, see on iga edu eeldus.

Ohvitser ja reamees mõlemad peavad olema „mehed“ ja neil meestel peab olema kohusetunne. See on ühine mõlemile ja seda ei saa jätta tähelepäämata. Täielikust kohusetundest järgneb enesetunne, samuti lugupidamine teiste inimeste vastu ja need mõlemad on tarvilikud meestele, sõjameestele. Kuid kohusetunne üksi ei aita, peab olema oskust ja teadmisi. On tarvis siis ameti-

Kinnitage oma varandus ja elu

**Eesti
Lloydis!!**

tundjaid juhatajaid ja juhitudavaid, sest siis alles järgneb usaldussuhe. Sellele vastastikkusele usaldusele põhjenevad kõik sõjaelu hüved — seltsimeheliikkus, julgus, eneseohverdus ja truudus suurele ettevõttele kuni surmani. „Uks kõikide eest, kõik ühe eest“ — see on sõjalise ühtekuuluvuse kindlaim usaldustundemärk.

Ohvitser kui kasvataja ja õpetaja peab olema eeskujulik inimene, tema iseloom ja arusaamine kohustest peab olema rohkem arenenud kui meeskonnal. Aga tal peab olema ka arusaamine oma hoolealustest. Ta ei või asetada end mingisugusele eriseisukohale, oma väärtusele ja seisusele põhjenedes, vaid tal tuleb sinna jõuda alles oma omaduste tõttu: oma rohkem arenenud oskuste ja teadmiste tõttu, parema arusaamise tõttu oma kohustest.

Teenistusse astunud mees peab tundma, et teda kasvatatakse hästi. On tarvis vajust, kuid mitte tühja ega liialdatud karmust. Teenistuses peab käsuallane küll oma tahtmise võitma ja tingimata alistuma, kuid tal peab olema teadmine, et see on tarvilik.

On tarvis kasvatada sõdureis distsipliini tunnet, sest ainult distsiplineeritud sõjavägi peab vastu võitlustes. Vaimustus ja sõduriameti pinnapealne tundmine kaovad, kui on tõsiasjad küsimuses. Surmakartus, mis on omane igale inimesele, tuleb kasvatuse ja distsipliiniga kõrvaldada, sõduril tuleb veenduda selles, et oma „mina“ ei maksa midagi, kui tuleb küsimusse tervik — sõjavägi. Igal sõjamehel peab olema tunne, et ta on üksik lüli üldises ahelas, mida tuleb hoida katkemise eest. „Laskeahel“, see sõna sisaldab juba ise seltsimeheliikkuse ja vastastikkuse aitamise mõtte. Ja seda loomulikumaks muutub toiming, mida paremini iga mees mõistab, et nii peab olema, hädast ja surmast, verest ja haavust hoolimata. Siin on kogu sõjaväe kasvatus üdi, olgu küsimuses jalamees, ratsamees ehk mõni muu: igast ühest tuleb kasvatada rahvale kõlbulik liige, kes on teadlik oma suurtest kohustest ja kes tõsijuhustel aina loomulikuma liidab oma „mina“ üldsuse külge ja usaldades juhatajat, alistub täielikus kohusetundes. Need on õiged sõjamehed.

Ohvitseri-kasvataja ülesanne on suur, kuid ka ülev: teenida oma rahvast. Siin ei ole küsimus ainult käsuandmisest, vaid ka sõnast, mehelt mehele räägitud sõnast. See seob sagedasti, järsk käsk aga lahutab. Oeldakse, käskimine on kunst. Mõni ei õpi seda kunagi, teisele on see sünnipärane omadus. Hea staabiohvitser ei ole alati hea väeosa juhataja. Siin ei aita ainult kohusetunne, vaid peab olema ka arusaamine tööst.

Kasvatusega liituvad alati mõisted: nuhtlus ja karistus. Kõva kõva vastu sünnitab sädemeid, sõjaväes karistus. Kuid ei tohi unustada, et karistus on kasvatusabinõu, mitte viha ega võimu näitamine. Sõjas tuleb karistada ainult erijuhustel, ja siis juba mitte kasvatus- vaid hirmutusabinõuna. Siis on tarvis kõvat kätt, mis kisuks umbroru juurtega. Iga sõda toob kaasa kriise ja nende võitmine nõuab vastutajatelt juhatajatelt nii arusaamist kui kindlust. Siin on tähtis kiire otsustamisvõime.

Juhatamise eelduseks, ka alamaal astmeil, on veel vastutusunne. Seda ei ole üldiselt võetud küllalt tõsiselt ja põhjuseks on siin kasvatus puudus, sagedamini iseloomu nõrkus.

Vastutustundele õieti lähedal seisev — otsusvõime on eriti tähtis väeliinil asuval sõjamehele. See nõuab annet ja kiiret toimimise oskust, mis tavaliselt alamatele juhatajatele on sagedamini tarvilikud kui üleimatele. Viimastele on see müldugi juba iseenesestmõistetav asi. Otsusvõime on

tavaliselt sünnipärane omadus, seda ei saa nii kergesti kasvatada, ja nii võib juhtuda, et andekad mehed lihtsalt tõmbavad kaasa oma juhatajaid.

Ohvitser ja reamees: kaks meest, kes on vanakumata usaldusvahekorras üksteisega. See on põhinõue, sest see paneb vastu kindlasti igale kriisile. Raudseimgi distsipliin hävineb vähehaaval, kui puudub usaldus. Usalduse puudus on siis distsipliini lõdvenemise algus.

Oma mõtete täienduseks toob autor lõpul veel mõningaid katkeid seltsimeeste jutustusist, samuti ka oma kogemusi.

Kodumaiset sõjakirjandust. Ob.-ltn. (kol.-ltn.) H. Olkkonen. „Suomen Vapaussooda“ (Soome Vabadussõda. Toimetus Kai Donner, Th. Svedlin, Heikki Nurmio). Nimetatud raamatu arvustus.

Ohvitserliidu kirjandusvõistlus. 1929. a. sõjateaduslikke uurimusi. Ohvitserliidu juhataja teadaanne võistlusteemide, sisseandmise korra ja preemiade kohta.

Ohvitserliidu teadaandeid. Liidu teadaanne 1928. a. kirjandusvõistluse preemiade jagamise kohta.

LATVIJA.

Militaru rakstu krajums nr. 1 — 1929. a. — 306 lhk., Latvija armeejuhataja staabi väljaanne.

Kindral Radziņš: „Strateegia probleeme Maailmasõja kogemuste põhjal“ (järg). Autor, analüüserides Maailmasõja tähtsamaid operatsioone strateegilisest vaatekohast, selgitab neid põhjusi, miks suurriikide sõjaplaanides ette nähtud tegevus, mis küll viimse peensuseni oli välja töötatud, siiski tegelikult läbiviimisel ikkagi äpardus.

Kindral Klauzevics: „Sõjast“ (järg), VI peatükk. Kaitse. Käsitades kaitseküsimust autor peatub pikemalt asjaoludel, mis kaitsejale poolele parema, eesõigustatud seisukoha pakuvad. Kaitse ja löikab ka seal, kuhu pole külvunud. Iga pealetungi edasilükkamine on kasuks kaitsejale. Artiklis on toodud rohesti näpunäiteid, kuidas organiseerida kaitset igasuguses olukorras.

Kolonel Grosbarts: „Jalaväe vastutegevus vaenlase tankide ründamisel“. Annab juhatusi, kuidas tegutseda jalaväel järgmistel juhustel: 1) meie kaitsejõud asuvad kindlustatud positsioonil ja pealetungijal vaenlasel on ainult kerged tankid, 2) meie kaitsevägi asub eriti tähtsates kindlustatud punktides ja vaenlasel on rasked rünnak- ja kerged saatetankid, 3) manööversõjas meie vägi on end kindlustanud soodsalt maastikul; vaenlasel on ainult mõned kerged tankid.

Kapten Laffarque: „Silmade-lahing“. Lahinguvälja valitsejaks on see, kellele ta on nähtav. Sellepärast tuleks hoolitseda väeosade varustamise eest vaatlusvahenditega ja püüda nende vahendite võimeid tõsta. Artiklis on toodud põhjalik ülevaade praegu tarvitusel olevatest vaatlusvahenditest ja antud juhatusi nende käsitamise kohta.

Kapten Milevskis: „Lahingu laskmine“. Käsitab lahingu laskmist kui teoreetilist nii ka praktilist küljest. Praktiline osa on jäotatud 14-sse harjutusse. Iga harjutus on põhjalikult läbi töötatud ja pakub kasulikke näpunäiteid laskekunsti äraõppimiseks.

Artiklis „Sõjaväe perspektiiv-visand“ kolonel Andersons selgitab perspektiiv-visandi tähtsust ja annab juhatusi nende valmistamiseks.

Kolonel-leitnant Rocens: „Sapööride tähtsus sõjaväes“. Artikkel käsitleb inseneriväeosade organiseerimist ja sapööriüksuste ülesandeid lahingus.

Kapten Strazdinš artiklis „11. Dobelni jalaväe rügemendi tegevus 1919.—1920. aastatel“ (järg) toob ülevaate rügemendi tegevusest ja löödud lahingutest Kuramaa vabastamisel avantürist Avalov-Bermondist, kus Dobelni rügement erilist vahust üles näidanud.

Kol.-leitnant Blumentals: „Tingimusi karistamine sõjaväe kriminaalõiguses“. Tingimusi karistamine tuli ette juba Vana Rooma sõjaväe õiguses, kus sõdurit karistati tingimusi karistusega „militae mutatio“, s. o. üleviimisega ühest väliigist teise. Sõdur, kellele määrati sarnane karistus mitteküllaldase vahvuse eest jäi edasi oma väeossa kuni sõja lõpuni, ja kui ta vahepeal üles näitas vahvust, siis karistus tühistati. Artiklis on toodud ülevaade tingimusi karistamise viisidest Prantsuse, Inglise, Ameerika Ühendriikide, Saksa ja Belgia sõjaväe kriminaalõiguses. (Järgneb.)

J. Odibere: Sõjaväe varustamise organiseerimine riigi kohaliste varustusainetega. (Lõpp.) Selles väärtsulikus töös on toodud põhjalik ülevaade sõjaväe varustamise meetoditest ja antud juhatusi, kuidas talitada koha peal sõjaväe varustamise organiseerimisel. Lõpuks on toodud juhtnõõre lihakonservide, galettide ja pressheina valmistamiseks.

Bibliograafia. On toodud Latvias kuni 1. jaanuarini 1929. a. ilmunud sõjakirjanduse üldine loetlus. Sellest loetlusest nähtub, et Latvias on järgmised asutused, kes korraldavad sõjakirjanduse väljaandmist: 1) Armeejuhataja staap, 2) Ohvitseride akadeemilised kursused, 3) Relvasuse valitsus, 4) Suurtüüväe inspektor, 5) Tehnilise divisjoni staap, 6) Auto-tanki rügement, 7) Sõjaväe sideülem, 8) Sõjaväe trükikoda. Kokku on ilmunud 434 raamatut.

Välismaade perioodilise sõjakirjanduse ülevaade.

PRANTSUSMAA.

Revue militaire Française
nr. 94, 1. aprill 1929. a.

„Montdidier, 8. august 42. diviisis.“ (Kol. leitn. Grasset) Va. „Sõdur“ nr. 19/20 — s. a. „Pärast konverentsi Rabatis (Juuli kuul 1928. a.). Asumaadevaheline konverents ja Sahaara julgeolek teda läbistava raudtee ehitamisel.“ (Kind-

ral Meynier). Asumaadevaheliste konverentsitega tehti algust 1923. a., tolleaegse prantsuse president Millerand'i algatusel. Asumaadevahelisi konverentsi peetakse kord aastas ja neist võtavad osa asumaade kindralkubernerid ja neis resideerivad kindralid. Viimane konverents peeti Rabatis (Marokko pealinnas) 7. juulil 1928. a., s. o. päeval, mil prantsuse parlament Pariisis võttis vastu Sahaarat läbistava raudtee ehitamise seaduse. Sel puhul peatub autor pikemalt prantsuse asumaade tähtsuse juures Aafrikas. Ta teeb seda suure vaimustusega, tähendades, et Prantsusemaa olevat ainuke riik Euroopas, kellel on nii hästi korraldatud asumaad. Peatudes nende julgeoleku küsimuse juures, väidab autor, et konflikti korral ei vajavat Prantsusemaa teiste riikide laevastikkude abi ühenduse alalhoidmiseks asumaade ja ja metropoli vahel ka sel juhusel, kui prantsuse laevastik oleks nõrgem vaenlase omast või oleks sunnitud asuma mõnes teises raioonis — teiste punktide kaitsmise otstarbel.

„Tõlkide ülesanded ja väljaõppe.“ (Kolonel Paquet). Artikli alguses peatub autor lühidalt tõlkide ettevalmistamise küsimuse juures Maailmasõja kestvusel. Ta leiab, et Maailmasõja kestvusel olevat tõlgid täitnud staapides kõiki muid ülesandeid peale oma otsekoheste (vangide ülekuulamine, vaenlaselt saadud dokumentide uurimine jne.) ülesannete. 1927./1928. a. tehti esimest korda katset staapide II osakonnas (jaoskonnas) teenivate tõlkide plaanikindlaks ettevalmistamiseks. Sellekohastel kursustel peeti loenguid kolmes seerias à 2 loengut. Nimetatud loengutel käsitati järgmisi küsimusi:

- II osakond (jaoskond) staapide koosseisus;
- II osakonna (jaoskonna) sisemine organisatsioon;
- sõjavangide ülekuulamine; juhatuse vajadused; ülekuulamise tehnika ja psühholoogia; ülekuulamise ettevalmistamine ja täitmine antud olukorras;
- dokumentide uurimine mitmesugustes juhtimisastmetes (armee ja korpus);
- õhuülesvõtted, nende uurimine, loengud ja praktilised harjutused sellel alal;
- prantsuse ja välisriikide kaardid, plaanid ja luurekaardid.

Edasi peatub autor üksikasjaliselt iga üksiku loengu sisu juures.

A-S. TARTU PÄRMIVABRIKU

VESIRAVILA

Tartus, Pikk t. 60/62, kõnetr. 34.
Juhataja Prof. Dr. med. L. PUUSEPP.

Ravitsetakse: Reumatismust, närvi halvatus, põletikku ja närvivalusid, närvinõrkust, neurasteeniat, hüsteeriat, ainevahetuse haigeid (poodagrat, liigrasvust, naiste ja teisi haigusi).

Ravitsemine: pärmivedeliku (praaga)-sõehappe-hapniku ja teiste arstlike vannidega, elektriga, (diathermia, faradisatsioon ja galvanisatsioon vooluga), valguse kiirtega (kõrgustiku päike „Soleux“) ja massaashidiga. **Arstlised kompressid ja mähised.** Dushid, Chaarcot, Shotti ring, iste ja jala.

Asutus on avatud aasta läbi kella 10—8 õht.

Arsti vastuvõtmine kella 10 hommikul kuni kella 5 õhtul.

Lõpuks tähendab autor, et samasugused kursused korraldatavat ka tänavu tagavaraväes olevatele ja sõjakorral staapidesse määratavatele tõlkidele, kuid suurema arvu loengute seeriatega.

„Napoleoni pealetungi sõdade üldine struktuura.“ (Kindral Lemoine). Autori arvates kuni 1914. a. on olnud vähe muudatusi strateegilistes meetodites. Võivat ainult tähelepanna lahing- ja operatsioonide rinnete pikene- mist. Tänapäev võidavat väidata, et rinnete pikene- mine on jõudnud haripunkti, s. o. rinded on muutunud katkematuks. Peatudes strateegiliste meetodite evolutsiooni juures, võtab autor vaatluse alla ainult Napoleoni tegevust ja nimelt kol- mest vaatepunktist:

- strateegiline pealetung, mille eesmärgiks on anda otsustav lahing vaenlase ärmeele;
- esialgse võidu ärakasutamine; seisak enam- vähem lühemat või pikemat aega ja ülemine- nek strateegilisele kaitsele;
- strateegiline kaitse, kombineeritult taktika- lise pealetungiga.

Kahjuks peatub autor oma vaatepunktide juu- res kaunis konspektiivselt, nii et üldine mulje artiklist jääb veidi aukliseks.

Sõjakirjanduse ülevaade.

Uudiseid välisriikide sõjaväge- dest. R. Tck.

SCHVEITS.

Revue Militaire Suisse. Nr. 5.—1929.

Sisustik: Diviisi-kolonel Iean-Louis Hippolyte Rubert: „Mu sõjaväeline elutee“. Märk- meid Schveitsi ohvitseri teenistuskäigust XIX sa- jandi keskpaigust.

„1928. a. kordamis ja katsekursuse tulemusi.“

„Mõnda suurtükiväest“. Toonitatakse jalaväelaste ja suurtükiväelaste vastastikust rel- vade ja väeliikide taktika tundmise tarvidust.

S. de Stackelberg: „Õhu-keemiasõda ja õhu- kaitse“. (Artiklil on järg).

Kroonika ja sõjaväelisi uudiseid. N.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 44 — 1929.

Kindral v. Borries: „Riigi arhiivi sõ- jakirjanduslik teos“. Märkmeid Maa- ilmasõja ajaloo VI köite ilmumise puhul; see köide kirjeldab tegevust 4. nov. 1914. kuni 1914. a. lõpuni. Autor jääb väga rahule teosega, sest saksa vägede kangelasteod olevat väärili- selt jäädvustatud.

„Operatiivsetest ümberasetamistest raudteel enne Marne lahingut 1914. praantslaste laagris“.

Oberst. E. Engelen: „Suurtükiväe kindral v. Schubert 8. armee juhina sept. 1914.“ Saksa kaitseoperatsioon Suvalki raionis kindral v. Schuberti juhatusel olevat venelastele ette veeretanud suuri raskusi.

„Inglise laevastiku baasid ja meremajandus“. Autori arvates on tek- kindud Inglise mereväele suuri võistlejaid, kui laevastiku nii õhujõudude näol. Merevalitsemi- seks tarvilikkude laevastiku-baaside käes- ja korrashoid nõudvat Inglismaalt üle jõu käivaid kulusi.

„Ameerika katseid uut-tüüpi ker- ge tankiga“.

Oberstleitr. v. Dittfurth: „Magna vol- nisse magnum“. — Suurt soovida on suur. Autor soovib rahva ühinemist vabatahtlikeks omakaitse organisatsioonideks.

„Prantsuse sõjaväe väljaõppe muresid“.

„Iiri vabariigi kaitsejõust“. Iiril on lipu all 8000 meest, mis koondatud 14 ptl., 5 patareid + tehnilised väed. On kavatsus väge vähendada 5000 meheni. Reservis on 30.000 meest.

Reichsheeri väljaõppest: kompa- nii ülem ja allohvitseri väljaõppest. Liivakas- tidest. (Liivakastid on tarvilikud; soovitatakse 2 kasti kompanii jaoks).

Militär-Wochenblatt nr. 45 — 1929.

Kindral-leitnant v. Metzsch: „Rahvas, kellel ei ole piire“. See olevat Saksa- maa. Autor kihutab piiride loomisele...

„Genf on — komöödia“. Väevähend-amise küsimuse vaatlemine praeguse Saksa- maa seisukohalt. Saksamaa kaitsejõude tulevat suurendada.

„Suurtükiväe alluvusest ja käsu andmise korras“. Arutatakse suurtüki- ja jalaväe suhteid lahingus alluvuse ja käsu- tamise seisukohalt.

„Õhusõidu ülevaade“. Kokkuvõte lennuasjanduse edust viimastes kuudes — Sak- sas, Inglismaal, Itaalias, Hollandis, A. Ü-rii- kides.

Prof. Dr. O. Stahl: „Projektiili puus- se tungimise võimest“.

Austria oberst v. Keutnersheim: „Austria Bundesheeri sõjalisest väljaõp- pest“.

Reichsheeri väljaõppest: „Kom- panii ülem ja allohvitseride väl- jaõpe“ on saanud vaidluse küsimuseks, mis kestab juba kuusid. Ühed pooldavad allohv. väljaõppe korraldamist erikoolides, teised — kompaniis, kompüli juhatusel. Käesoleva arti-ikli autor arvab, et ajakohase allohvitseri ette- valmistuseks tuleb soovitada mõlemad — allohvitseride kooli ja kompüli hoolsat tööd oma allohvits. arendamises ja õpetamises.

Sõjaväelised teated.

Sõjakirjandust.

Mitmesugust. K.

N.-VENE.

„Võjennõi Vestnik“ nr. 18. 18. maist 1929.

„Punaväe taktikalisest väljaõp- pest“. Autor toonitab väljaõppe suvise perioodi erilist tähtsust. Tuleviku sõda N.-Vene vastu ei sarnanevat möödunud kodusõjale. Tegemist tu-levat teha hästi ettevalmistatud vastase sõjaliste jõududega. Suvistel õppustel tulevat eriline tähe- lepanu pöörata sõjatehnikale. Kuigi Vene ratsa- vägi olevat kodusõjas võitnud suure autoriteedi, tulevat tulevikusõjas temal arvestada tule suure võimega. Vene ratsaväe sõjakal vaimul ei tohti- vat siiski lasta kustuda.

D. Zujev: Meie ettepanekuid noorte sõjaväkke kutsumisel. Autor soovib reorganiseerida sõjaliste õppuste käiku, mis kor-raldatakse enne sundaja teenistust punaväes.

L. Mendsheritski: „Vanema juhtkonna õppekoondusi diviisides“. Mõnes di- viisis (territoriaal) on koondatud õppustele rügi-

lid, abid, komissarid ja nende abid, rügstabiid, majülid, diivisi staabi juhid ine. Õppusi on juhtinud divüü. Õppus kestis 14 päeva, kokku 84 õppetöö-tundi. Õppuste kava — taktikalised harjutused pataljoni raamides. Õppuste tulemused — tõstis osavõtjate taktikalise tasapinda ja andis neile näpunäiteid, kuid korraldada õppetööd neile alluvates üksustes.

F. Pomerantsev: „Laske kontrollist“.

S. Gurov: „Jagu pealetungil“.

Grigorjev: „Zeniit kuulipildujate roodu taktikast“.

Ammosov: „III ratsakorpuse Sventšani operatsioon“. Sõjaajaline näide Vene-Poola sõjast, perioodist — juuli 1920

B. H.: „Antisemitism ja selle vastu võitlemisest“. Autor konstateerib sarnase olemasolu koguni kommunistlike partei ja komso-moltsõde ridades. Nõuab kõige valjemaid karis-tusi antisemitismis süüdlaste suhtes.

A. Linev ja B. Platonov: „Politiilise kihustöö erinevusi tankide roodus sõja ajal“. Arvestatakse, et rood (kompanii) saab teotsema laial rindel (rühmadena) ja selle tõttu olevat raske ühtlustada tööd. Roodu baasis tulevat luua ka kihustöö baas.

P. Uvarov: „Kuis teenida laagris ole-vaid kunstiga“. Soovitatakse asutada näitemängu korraldamise ringe. 1927. a. suvel ole-vat N. diviisis tekkinud päris kunsti nõudeid rahul-dav näitlejate ring. Selle diviisi tegevust seatak-segi eeskujuks.

P. Kolmakov: „Raamatukogude amet-meeste „tagaselja“ ettevalmistu-sest“.

F. K. „Taktikalistest õppustest ja oletatavusest Saksa sõjaväes“. (Artik-li algus on V. V. nr. 17. 1929.)

Sõjaväelised teated.

Vastused küsimustele.

K.

Sport.

Sport Tallinna garnisonis.

Jao orienteerimise jooks.

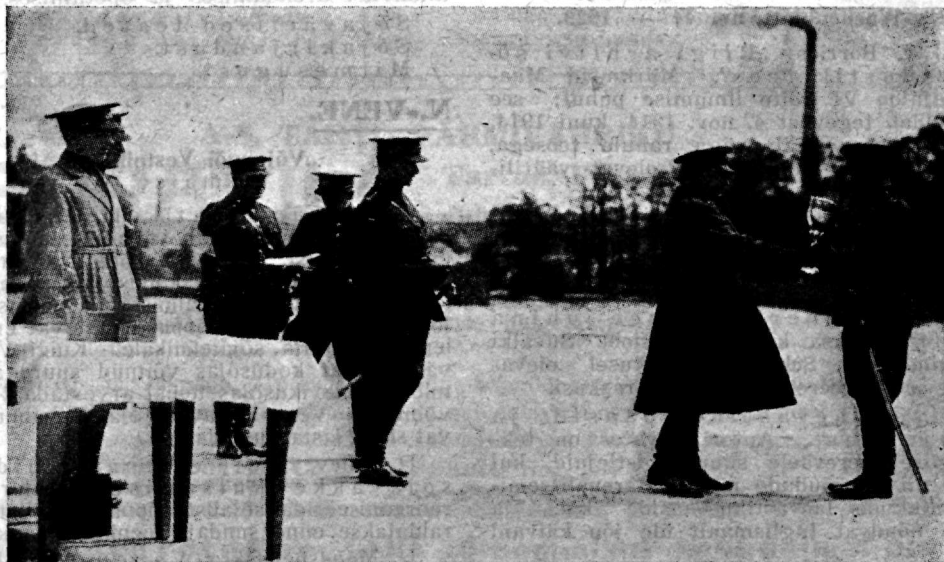
Maikuu lõpul peeti Pirital väeosade vahelist jao orienteerimise jooksu võistlust. Sarnast massilist orienteerimisejooksu võistlust korral-dati garnisonis, kui ka kaitseväes esimest kor-da. Võistluste käik oli järgmine:

Lähte ajal anti jao ülemale 10 kaarti, 7 kontroll-posti sedelit ja kontrollpostide asuko-haleht. Viimasele olid kõik kontrollpostid koordinaatide abil märgitud. Saades kaartid ja kontrollpostide asukoha lehe, jao ülem otsis koordinaatide abil kaardil postide asukohad üles ja tähistas nad ära, sama laskis teha ka alluvail. Selle järele jaotas postid vastavalt

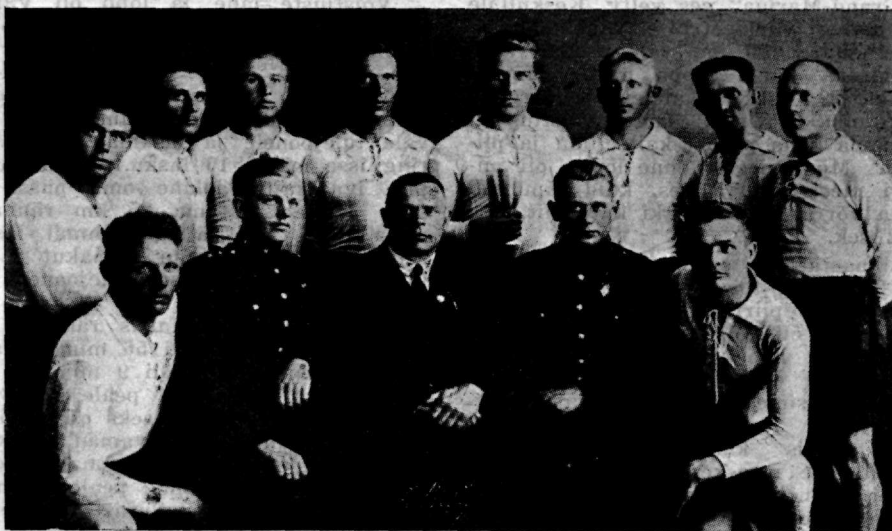
meeste võimetele ja andis igale postile mine-jale teatesedeli, missuguse teate viia pidi kont-rollpostis ümbervahetama ja siis lähtekohta ta-gasi tooma. Lähtekohas jao ülem korjas kokku kõigilt postidelt toodud teated, pani need üm-brikusse, kleepis selle kinni ja lasi ümbriku vas-tavasse kirjakasti. Peale selle läbistas jaoga lõpujoone, mis oli kirjakastist umbes 50 m kau-gusel. Lõpujoone läbistamisel võis jaost maha jääda kaks kaitseväelast (mitte jao ülem). Aega loeti ülesande kätte andmisest kuni lõpu-joone läbistamiseni viimase mehe poolt.

Kontrollposte oli 7 ja need asusid 1—4 km kaugusel lähtekohast.

Ülesande andmisel oli jao ülemal vabad käed. Ta võis saata kontrollpostist teadet vahetama

3. diviisi ülem kindral J. Unt annab võitjatele karika.

Kaitseväe 10×500 m teatejooksu võitja meeskond. Foto Jurich.

Istuvad vasakult: v. a. o. Kusbok, ltn. Luks, instr. Ohaka (meesk. treener), kdt. Lossmann (varamees). Seisavad: n. a. o. Ferchen, veltv. Kesküll, kdt. Herm, n. a. o. Kask, n.-ltn. Mõttus, veltv. Efreinov, n.-ltn. Israel ja kpr. Jürlau.

ühe ehk mitu kaitsevällast, samuti võis ka üks kaitsevälalane käia mitmel postil.

Tähtis oli, et jao ülem oskas öieti kaarti orienteerida, tähistada sellel kontrollpostide asukohad ja jaotada alluvad postidele teateid viima võimete kohaselt nii, et nad teated kiiresti — üheaegselt kõigilt postidelt tagasi tooks.

Võistlustest võttis osa 6 jagu. Jao ülem oli ohvitser, teiste koosseis vaba. Jooks sündis rakmetes.

Kõige kiiremini täitis ülesande kehalise kasvatuskursuse jagu — aeg 59 min., läbistades kõik kontrollpostid, tulles seega esimeseks; 2. Scouts pat. jagu — aeg 2 tundi.

Ülejäänud jaod ei täitnud kõiki võistlustingimusi. Nii ei läbistanud neist mõni kõiki kontrollpostide ehk jälle mõnda kaks korda, samuti saadeti eksikombel jao ülemate poolt mõnele postile mees ilma teateta. Mees käis postil ära kuid teate puudusel sealt uut vastu ei antud ja nii tuli lähtekohta tagasi tulla, teade võtta ja uuesti postile minna.

Garnisoni ülema poolt välja pandud rändauhinna — hõbekannu — võitis esimest korda kehalise kasvatuskursus.

Esmakordselt harrastatav võistlus oli õige huvitav ja kaasakiskuv. Ta rakendab terve jao mitmekesisele kasulikule tööle, mis eriti tähtis sõjalises olukorras.

Oleks soovitav, et see kasulik võistlusharu rohkem poolehoidu leiaks. L—ks.

Ümberlinna teatejooksu võitis kaitseväge.

2. juunil s. a. kindral Laidoner'i nimelise kapitali korjanduse päeva puhul peeti Tallinnas traditsiooniline kaitseorganisatsioonide vaheline ümberlinna 10×500 m teatejooksu võistlus. Võistlustest võttis osa kaitseväge, kaitseleit, politsei ja piirivalve — igauks ühe esitusmeeskonnaga.

Möödunud aastal korraldas võistlusi politsei, käesoleval — kaitseväge. Võistluste tegelikuks

korraldajaks ja läbiviijaks oli kaitseväge staabi VI osakond.

Võistluste päeval oli ilm võimatu halb. Sadas jämedat vihma, jooksutee porine — libe ja soojamõõtja näitas vaevalt +4° R. Pahest hoolimata asusid kodukaitsjate organisatsioonide meeskonnad ülevas meeoleolus lähesse (starti). Lähed ja lõppe oli s. s. „Kalevi“ väljal.

Kohe alguses hakkab vedama kaitseväge, kannul politsei. N. a. o. Ferchen annab esimeses

**NÕUDKE
AINULT**

OMEGA

**TÄPSEM KELL
ELUAJAKS**

★

vahetuses „Grand-Marina“ ees veltv. Kesküll'ile teate edasi umbes viiemeetrilise vahemaaga.

Kaitsevägi suurendab iga vahetusega vahemaad. Viimasena jõuab lõppu n.-ltn. Möttus ajaga 11 min. 29,5 sek. Kaitseväele järgneb politsei — 11 min. 39,5 sek. Tugev võistlus oli käimas kolmanda koha pärast kaitseliidu ja piirivalve vahel. Mõni meeter enne lõppu oli piirivalve paari meetri võrra ees, kuid lõpulindi läbistas rinna võrra ennem siiski kaitseliit, aeg 11 min. 55,2 sek.

Möödunud aastal tuli esikohale politsei, ajaga 11 min. 22,6 sek., teisena kaitseliit, kolmas kaitsevägi ja neljas piirivalve.

Kaitseväge poolt oli võistlustele välja pandud eriauhind — suur hõbekarikas — organisatsioonide vaheliseks võitmiseks ja individuaal auhinnad kolmele esimesele kohaletulijale meeskonnale.

Eriauhinna võitis kaitsevägi. Individuaal auhinnad: kaitseväge meeskond — hõbe supilusikad, politsei — hõbe dessertlusikad, ja kaitseliit — hõbe teelusikad.

Auhinnad jagas võitjatele välja sise- ja kohutuminister hra Kalbus.

Võistluste peakohtunikuks oli kindral Tõrvand, kohtunikudeks iga organisatsioonide poolt kaks esitajat. L—ks.

Võrk- ja korvpalli võistlused.

Juuni algul peeti Tondil sv. üh. õppeasutuste võimlas garnisoni väeosade vahelist ohvitseride võrk- ja korvpallivõistlust.

Mõlemist võistlusest võttis osa 6 meeskonda.

Kohtadele tulid:

Võrkpall. 1. Lennuväe rüg. meeskond — koosseisus ltn. Adof, n.-leitnandid Brenner, Kirsipuu, Nõmmik, Anelinne ja Väkrum. 2. Kalevi üksiku jalav. pat. meeskond.

Korvpall. 1. Lennuväe rüg. meeskond — koosseisus: n.-leitnandid Brenner, Kirsipuu, Anelinne, Väkrum, Pörbe. 2. Kalevi üksiku jalav. pat. meeskond.

25 km rühma rännakvõistlused.

25. mail s. a. peeti samuti esimest korda 25 km rühma rännakvõistlust ühes laskmisega.

Võistluste lähe ja lõpp oli Valdeki laskeplatsil. Võistlustest võttis osa kolm normaalrühma — Sõjakool, 10-es ja Scouts üksik jalaväe pataljon.

Võistluste tingimused olid järgmised: Peale lähepauku pidi rühm asuma 50 m eemal olevale tulejoonele ja laskma 150 m peale 10-ne ringilisse märki 10 lasku. Peale märkilaskmist pidi iga kaitsevaelane oma püssi õlitama ja selle järele alustama 25 km rännakut. Rännaku lõpul tuli jällegi rühmal lasta samadel tingimustel nagu enne rännakut ja peale seda läbistada lõpe, mis asus tulejoonest 100 m kaugusel.

Kõige kiiremini kattis rännaku Scouts pataljon — aeg 3 tundi 56 min. 27 sek., teisena 10. pataljon — 4 tundi 9 min. 18 sek.. Sõjakool loobus võistlusest peale kolmveerand rännaktee katmist. Põhjuseks oli ebaõige rännaku taktika. Rühmas tugevamad matkasid suurt kiirust peale pannes nõrgematest kaugele ette. Nii venis pika teekonna peale rühm laiali.

Laskmises kogusaavutuste järele tuli esimeseks 10. pataljon; esimene laskmine 1335 silma, teine 1191 — kokku 2526 silma; teiseks tuli Scouts pat. 911 ja 641 — kokku 1552 silma.

Sõjakooli esimene laskmine andis 1296 silma.

Individuaal laskmises tulid kohtadele: 1) noor Treiman, 130 silma (54+76) sulgudes esimese ja teise laskmise silmad eraldi; 2) n. a. o. Siinor, 113 (68+45); 3) noor Kinkar, 112 (58+54); 4) noor Raudorf, 112 (72+40); 5) noor Riivel, 106 (61+45); 6) noor Raba, 100 (56+44); 7) n. a. o. Meer 99 (48+51) — kõik 10. pataljonist; 8) n. a. o. Tuisk, 99, Scouts pat.; 9) noor Ambras, 98 ja 10) noor Kesküll, 96 silma, mõlemad 10. pat.

Esimese laskmisega saavutas kõige rohkem silmi asp. Pakler, sõjak., 81 silma; 2) v. a. o. Kurrot, samast, 75; 3) noor Randorf, 10. pat. 72 silma.

Teisel laskmisel: 1) noor Treiman, 10. pat. 76s.; 2) v. a. o. Kivi, Scouts pat. 56 ja 3) noor Kinkar, 10. pat., 54.

Võistlustele oli välja pandud rohkesti auhindu. Tallinna linnavalitsuse rändauhinna rännaku ja laskmiste kogusaavutuste eest omandas esimest korda 10. pataljoni rühm n.-ltn.

Rännakvõistluste võitja 10. üksiku jal. pat. rühm.

× Pataljoni ülem kol.-ltn. Rützel, ×× rühma ülem n.-ltn. Russmann.

Russmanni juhatusel 23 punktiga Scouts pat. 22 punkti vastu.

Garnisoni spordikomisjoni rändauhinna laskmiste kogusaavutuste eest samuti 10. pat. 15 punktiga 10 vastu.

Garnisoni spordikomisjoni individuaal auhinnad omandasid 10 paremat laskurit.

Vaatamata raskete võistlustingimuste peale, tuleb võistlus lugeda hästi kordaläinuks. Rännakteil, mis oli peamisti metsaga piiratud, tõusis palavus kuni 30° C. L—ks.

näisid publiku tähelepanu köitvat ning hoidsid meeli ärevil, sest hingekinnipidades tuli jälgida mitmekordselt põimitud ja seotud ehitust inimmassist.

Kava teine pool algas takistusjooksuga: mehed magavad voodis, häire signaali järele tõus-takse üles, riietutakse, haaratakse relv ning hakatakse jooksmas. Kuid teel on takistusi, mida tuleb võita — saagida puid, pugeda läbi tünni, minna üle purde ning roomata alt pre-sendi. Selle järele haarata püssile tugi (liiva-kott), asuda „kohale“ ning tulistada vaenlast. Naljapalana oli pime-poks. Vastasteks RIFF

8. üksiku jalaväe pataljoni spordipidu 26. mail Võrus.

Sport ja meelelahutus 8. üksikus jalaväe pataljonis.

8. üksiku jalaväe pataljoni kevadine (veeb-ruarikuu kutse) noorte kursuse kehalise kasva-tuse alal lõppes 26. mail s. a. Võru linna spor-diplatsil — spordipeoga.

Peoga taotleti kahte eesmärki: saada aine-list kasu pataljonile spordiabinõude muretsemi-seks ning noorte kursuse lõppedes — pilti noorte kehalistest võimetest. Mõlemad õnnes-tusid. Sissetulek, väljaminekud mahaarvatud, umbes kr. 140, ning ka noored esinedes jätsid pealtvaatajatele kõigiti hea mulje.

Kavas oli: sportlisi vaba- ja püssiharjutusi, teate- ja tõkkejooksud, püramiide, vehklemine espadroonidega, kõievedu, mängu täispalliga, pime-poks ning lahingdemonstratsioon. Pidu lõppes kõiki kava täitnute paraadmarsiga.

Pidu algas osavõtjate rongikäiguga läbi linna, spordiplatsile Võru-Petseri garnisoni or-kestri saatel. Meeste sirged read ning muusi-kahelid meelitasid umbes poolteisetuhandelise pealtvaatajaskonna (Võrus umbes 5.500 ela-nikku) — spordiplatsile.

Esinumbriks peo kavas olid vabaharjutused 250 osavõtjaga pataljoni kaadrist ja noortest. Juhatajaks n.-ltn. M ä g i, kelle lipukese järele, millega harjutuste algmoment ning lõpp ära märgiti, rütmiliselt, hellal kevadpäikese kiirte paitusel, liikuma hakkas 250 jõuküllast keha valsi helide saatel. Harjutused tulid välja üht-laselt ning rahuldasid täiesti pealtvaatajaid. Lõppedes said publikult suurte ovatsioonide osa-liseks.

Edasi järgnesid: kombineeritud teatejooks, sportlised püssiharjutused, kõievedu, vehklemine espadroonidega ja püramiidid. Eriti viimased

— New-York ning RAFF — Võru. Võidab RAFF — Võru, kes kasvult RIFF'ist kaks korda väiksem, kuid samavõrra kavalam ning nobedam — publiku kiiduavalduste saatel.

Granaadi kaugusviskes saavutati järgmisi tagajärgi:

- 1) Noor H a k m a n n, Valter — 61 mtr.
- 2) „ S u v a l u v, Ivan — 56 „
- 3) „ S a v i, Johannes — 54,5 „

Viskajaile annetati pataljoni poolt väärtus-likke auhindu.

Spordipeo huvitavamaks ning suurnumbriks oli lahingdemonstratsioon, mis hästi kombinee-ritud olukorra, vastaste asetuse, relvade paigu-tuse ning tehnilise tarvitamise tõttu väga ligi-dalt sarnanes tõelikule lahingule.

Üldiselt võib pidu täiesti õnnestunuks lu-geda, nii ettekannetelt kui ka sissetulekult. See oli ühtlasi ka heaks tunnuseks pataljoni kaadri organiseerimise- ning noorte kehalistest või-metest.

Kaadri laskeosavuse tõstmiseks ning lask-misele õhutamiseks on pataljonis enne suvist laagriperioodi ees võistlused: ohvitseridele 9 m/m. püstol „Brovningutest“ ning üleajateeni-jatele vintpüssidest. Mõlemal on väljapandud rida väärtuslikke auhindu. Ka kohaliku äri-mehe A. T a a l'i poolt on auhinnana väljapan-dud — hõbedast joogivee serviis.

Laskeharjutused on kõvasti hoos, kellel vä-hegi mahti — püss selga ning harjutustele — igauks tahab, kui mitte esimene, siis vähemalt esimeste reas olla. V. A.

„Päevalehe“ esitaja hra Jalak annab pioneerpat. meeskonna kaptenile ltn. Loodla'le hõbekarika üle Keskel garnisoni ülem kindr.-major Unt, paremal garn. spordik. esimehe k. t. ltn. Luks.

2. ja Kuperjanovi üksiku jal. pat. üleajateenijate kogu laskevõistlus.

2-se ja Kuperjanovi üksiku jalaväepataljoni (end. 2-se jalaväe rügemendi) üleajateenijate kogu pidas 24. mail s. a. Tartu garnisoni lasketiirus omavahelisi laskevõistlusi vintpüssidest ja 9 mm püstol „Brovningutest“. On ju laskmine kaitseväge rahuaegse väljaõppe tähtsamaid alasid, mis pärast ka osavõtjatel oli suur huvi asja vastu. Hoolas harjutamine võistlusteks algas juba varakult, sest lasketingimused töötati kogu valitud 10-liikmelise komisjoni poolt aegsasti välja ja tehti teatavaks osavõtta soovijatele. Osavõtjaid oli: vintpüssidest 33 meest ja püstolitest 28 meest. Pataljonide majanduse ülemate — kapten Möttuse ja sv.-ametnik Hannibali lahel kaasabil õnnestus muretseda väärtuslikke auhindu, mis kutsus välja osavõtjates elava võistluspüüde. Vahekohtunikudeks olid pataljonide ülemate poolt määratud ohvitserid — kapten Ottan, leitnant Proosa, n.-leitnant Tsänkov ja kogu poolt 8 vanemat kogu liiget. Päikesepaistne ilm ja ülev meeleolu aina soodustasid võistluste head kordaminekut. Pataljonide ülemad hr. kolonel Oinas ja hr. major Asmus jälgisid elava huviga võistluste käiku, lastes ise huvi pärast püstolitest kaasa.

Võistluste tingimused olid:

a) vintpüssidest:

- 1) Laske distants — 200 meetrit.
- 2) Märk — 200 m. 10-ringiline normaallaud.
- 3) Laskusid — 15.
- 4) Proovilaskusid — 2. Näitamine iga lasu järele. Proovilasu asend laskuri valikul k. o. võistlusasendist.
- 5) Aeg — piiramata.
- 6) Asend — lamades — 7, põlvelt — 5, püsti — 3.

- 7) Näitamine — terve seeria äralaskmise järele.

- 8) Minimaal silmade summa — 60 silma.

Märkus: Tingimuste täitjad arvatakse auhinna vääriliseks paremuse järjekorras, selle juures ühesuuruse silmade summa saajad võistlevad kohtade pärast omavahel. Laskude arv omavahelisel võistlusel 6. Igast k. o. võistlusasendist á 2 lasku.

b) püstolitest:

- 1) Laske distants — 25 meetrit.
- 2) Võistlusmärk — 150 m. 10-ringiline normaallaud.
- 3) Laskusid — 7.
- 4) Proovilaskusid — soovijatele 2.
- 5) Aeg — piiramata.
- 6) Asend — püsti käelt, ilma teise käe toetuseta.
- 7) Näitamine — terve seeria äralaskmise järele.
- 8) Minimaal täitmise tingimus — iga lask ringis.

Märkus: Sama, mis vintpüssidest.

Kohtadele tulid ja omandasid auhinnad järgmised kogu tegevliikmed:

Vintpüssidest:

I auhind n. a. o. Multer, 111 silma — pronksist kujuga lauakell.

II auhind v. a. o. Tõnts, 91 silma — habemeajamise garnituur.

III auhind v. a. o. Riiner, 85 silma — suitsetamise garnituur.

Püstolitest:

I auhind n. a. o. Multer, 52 silma — kristallist sigarikarp.

II auhind veltveebel Tuul, 48 silma — pronkskujuga tuhatõs.

III auhind veltveebel Juk, 46 silma — käsi-kohver.

Võistlused viidi läbi kiiresti ja eeskujulikult, mille eest kogu juhatus avaldab südamlikkku tänu kõigile, kes aitasid kaasa võistluste heaks kordaminekuks.

J. K.

Laskevõistlused Pärnu garnisonis.

Kaitseministri korraldusel 4. skp. garnisonis teenivatele 200 noorele korraldatud laskevõistlustel vintpüssidest laskmisel tulid kohtadele ja omasid patulide poolt väljapandud auhinnad:

6. üksikus jalaväepataljonis:

- 1) noor Elmar Tõnisson, 2. komp. — käekell,
- 2) „ Johannes Naaber, 1. komp. — lauakell,
- 3) „ Juhan Reedik, 2. komp. — lauakell.

9. üksikus jalaväepataljonis:

- 1) noor Arnold Johanson, 3. komp. — hõbe viinapits,
- 2) noor Karl Jürisson, 2. komp. — peahari hõbe platega,
- 3) noor Al-er Lille, 2. komp. — hõbe pliiaatsihoidja.

Noorte kursuse lõpul korraldatud klassikasetel tulid 9. pataljonis esikohtadele ja omasid patüli poolt väljapandud auhinnad:

- 1) noor Peet Juurikas, 3. komp. käekell,
- 2) noor Karl Jürisson, 2. komp. — hõbe pliiaatsihoidja,
- 3) noor Mihkel Meeras, 2. komp. — peahari hõbe platega. E—dt.

K. Ü. Ö. spordipidu hipodroomil 6. juunil 1929.

Hulgalised poksivõistlused kadettide vahel.

Uusi raamatuid kaitsevägede staabi raamatukogus.

10.876 Cochin, D. Les organisations de blocus en France pendant la guerre (1914—1918). Paris, 1926.

10.877 Biegel, H. Lehrbuch für Rettungsschwimmen. Aufl. II. Leipzig, 1928.

10.988 Üldõpetus Rakvere õpetajate seminari harjutuskoolis. J. Parinbak, M. Brandt ja Th. Brandt. Tallinnas, 1928.

11.006 The Army Quarterly. Vol. XVI. Nr. 2 July. London, 1928.

11.007 Revue militaire Française nr. nr. 85—87 Juillet—Septembre, 1928.

11.008 Санитарно-статистический сборник Ленинградского Областного Отдела здравоохранения, Ленинград, 1928.

11.009 Сапожников, Н. и А. Гречаник. Разведывательная служба штаба корпуса, дивизии и полка в боевой обстановке. Москва/Ленинград, 1928.

11.010 Барановский, В. и В. Гарф. Боевые действия войск. Общая тактика. Москва/Ленинград, 1928.

11.011 Бессак, Е. Игры для уроков физической культуры. Ленинград.

11.012 Зольдан, Г. Человек и битва будущего. Москва/Ленинград, 1928.

11.013 Иванов, Н. Пехотное охранение. Москва/Ленинград, 1928.

11.014 Наставление по войсковой маскировке Р. К. А. Часть I. Ленинград, 1928.

11.015 Наставление для выезда строевой кавалерийской лошади. Ленинград, 1928.

11.016 Сытин, П. Схемы-примеры к боевому уставу пехоты. Часть II, изд. 1927 г. Москва/Ленинград, 1928.

11.017 Руководство по боевой подготовке артиллерии. Выпуск I. Допризывная подготовка. Москва/Ленинград, 1928.

11.019 Sama. Выпуск III. Подготовка рядового состава в кадровых частях артиллерии. Москва, 1928.

11.030 Urban, K. Kurze Zusammenstellung über die Polnische Armee. Berlin, 1928.

11.031 Sauliol, R. Le statut du Sous-officier de carrière. Paris, 1928.

11.032 Boigey. Physiologie appliquée à l'Education physique. Travaux pratiques. 1923.

11.033 Cours de sports collectifs. III. c) Le rugby. 1927.

11.052 Die Lebenswelt der Jugend in der Gegenwart. Berlin, 1928.

11.053 Rubel, P. ja G. Woitka. Paremad talud Eestis. Tallinnas, 1928.

11.055 Juhakatti, H. Inimkonna keelte tekkinine ja arenemine. Tõrvas, 1927.

11.056 Haljaspõld, H. Ühe vana üliõpilase mälestusi I ja II. Tallinnas, 1928.

11.057 Csekey, S. v. Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918—1928. Tübingen, 1928.

11.058 Kents, J. Eestima. II trükk. Tartus, 1928.

11.059 Tallinna linna statistiline aastaraamat 1927. Tallinn, 1927.

11.062 Manuel de préparation militaire supérieure. I année. Ed. 28. Paris, 1927.

11.063 Buxhoevdn, D. Kuidas kaitsen ennast sõjagaasi eest. Tallinnas, 1928.

11.064 Ivand, J. Autotehnika. Mootorite osa. Tartus, 1928.

11.065 Becker, C. H. Die Pädagogische Akademie im Aufbau unseres nationalen Bildungswesens. Leipzig, 1926.

11.066 Gaudig, H. Freie geistige Schularbeit in Theorie und Praxis. Aufl. IV. Breslau, 1925.

11.072 Vignal, L. L'officier de réserve, ses droits, ses prerogatives, ses devoirs, ses obligations. Paris, 1927.

11.073 Instruction du 11 janvier 1928 sur le service de la ferrure. Paris, 1928.

11.079 Camon, La Motorisation de l'Armée et la Manoeuvre strategique. Ed. II. Paris, 1928.

11.080 Règlement sur la manoeuvre et l'emploi du génie. Partie I. Volume I. Méthodes et programmes d'instruction. Paris, 1928.

11.081 Sama, Partie I. Volume II. Règlement de manoeuvre du génie. Paris, 1927.

11.082 Sama, Partie II. Rôle et emploi du génie en campagne. Paris, 1926.

11.083 Гессен, Л. Книжка для автора об изготовлении рукописи. Москва/Ленинград, 1928.

11.084 Таблица условных знаков для оперативных и тактических карт и схем. Москва/Ленинград, 1928.

11.085 Временный боевой устав артиллерии Р. К. К. А. Техническая часть. Материальная часть 76-мм (3-дм.) полевой пушки обр. 1902 г. Ленинград, 1927.

11.093 Põllumajanduse peavalitsuse aastaraamat I 1918—1926. Tallinnas, 1927.

11.094 Временный боевой устав артиллерии Р. К. К. А. Материальная часть 122-мм (48 лин.) гаубицы образца 1909 г. Ленинград, 1928.

11.095 Терещенко, В. Схемы-примеры к боевому уставу конницы. Часть III, изд. 1927 г. Москва/Ленинград, 1928.

11.096 Надежный, Д. На подступах к Петрограду летом 1919 г. Москва.

11.097 Какурин, Н. и К. Берендс. Киевская операция поляков 1920 г. Москва/Ленинград, 1928.

11.098 Карташов, А. Укрепление оборонительной полосы. Москва/Ленинград, 1928.

11.099 Александер, Н. Сведения по стрельбе из пулеметов и винтовок. Москва/Ленинград, 1928.

11.100 Верховской, Б. Полевая служба рядового бойца кавалериста. Выпуск I. Москва/Ленинград, 1928.

11.101 Бутлер, А. А. Современные методы стрельбы артиллерии. Москва, 1928.

11.102 Endres, F. C. Giftgaskrieg die grosse Gefahr. Zürich/Leipzig/Stuttgart, 1928.

11.103 Bircher, E. Die Krisis in der Marne-schlacht. Bern/Leipzig, 1927.

11.104 Hoffmann, M. Die Aufzeichnungen des Generalmajors —. Herausg. v. K. F. Nowak. Band I. Berlin, 1929(!).

11.105 Sama, Band II.

11.106 Schrott, L. Die Vorbereitung auf die Wehrkreis-Prüfung. Berlin, 1929.

11.107 Loebell, E. v. Der Nahkampf. Berlin, 1929.

11.108 Altrock, C. v. Die Dolmetscher Prüfung. Berlin, 1928.

11.109 Dupont. Le Haut Commandement Allemand en 1914. Paris, 1922.

11.110 Bouvard, H. Les leçons militaires de la guerre. Paris, 1920.

11.111 Tallinna linna Statistiline aastaraamat 1928. Tallinn, 1928.

11.112 Наставление по стрелковому делу Р. К. К. А. Часть II. Техника боевого применения стрелкового оружия. Ленинград, 1928.

SISUSTIK: A. Ref. Tema Majasteedi Rootsi kuninga külaskäigu puhul. — P. R. Eesti ja Rootsi. — C. H. J. Dannfelt. Rootsi armeest. — O. Sternbeck. Vabal tahtel. — H. Salza. Rootsi sõjalaevastik. — Jaan Taklaja. Rootsi majandusest. — H. Sepp. Rootsi-Poola sõda Eesti- ja Liivimaal 1601—1604. — G. Gyllenstierna. Rootsi ratsaväe moderniseerimine. — H. T. Rootsi spordist. — E. Rootsi kirjandusest. — H. P. Rootslased Eestis. — O. Vares. Jooni Tallinna kindlustest. — E. „Orphei Drängar“ i pärjapanek Vabadussõjas langenute hauale. — K. L. J. Märkmeid Greenwich'i Mereväe Kolledž'i organisatsioonist ja torpedo klassi õpetgevusest. — Kolonel Erich Rosenberg 50-aastane. — T. Latviya sõjaväe komplekteerimisest — Suvised sõjalised õppused koolides 1928/1929. — H. T-la. Ausammass Lydia Koidula'le Pärnus. — sk. Stahlhelm. (Teraskiiver.) — i- Läti soomusrongide rügemendi 10. aastapäev. — E. Margusson. Märkmeid noorsoo kehalisest kasvatuses. — H. Vanaveski. Üldtegevus ja otsene toetus. — Sõjakirjandust. — Sport. — Uusi raamatuid kaitseväge staabi raamatukogus.

Eesti Kummitööstuse O.-ü. suvikingad

on kerged ja vastupidavad, nägusad ja mõnusad suviseks kandmiseks.

Nõudke igal pool.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP.

Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Uus tän. 10.

Toimetus ja talitus Uus t. 10. — Kõnetr.: Sõjaväe 163. A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk t. 42.

„POLARIS“

EESTI KINNITUS-AKTSIASELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:
Tule-, murdvargus-, veo-, väärtsaadete, kasko (laevakerede) ja klaasi-

== kinnitusi ==

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad
Kr. 600.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest väljamaksetud üldkokku
Kr. 1.599.690.38.

Soliidne edasikinnitus!
Kahjud likvideeritakse viivitamata!

JUHATUS asub Tallinnas, Vana Viru tän. 12
Kõnetraadid 14-41, 7-38. Telegr.-aadr.: „POLARIS“
OSAKOND asub Tartus, Lihaturg 7 Kõnetr. 6-75
AGENDID KÕIGIS LINNADES JA MAAKOHTADES.

OSCAR STUDE

Ekspeditsiooni äri

Asutatud 1882

Peakontor Tallinnas

OSAKONNAD:

Pärnus, Pühavaimu tänav 8

Tartus, Jaani tänav 24

Valgas, Maleva tänav 1

Telefonid:

Tallinna kontor:

Nr 28-55 Juhatus

Nr 7-05 Kassa

Nr 15-32 Tolliosakond

Nr 15-21 Import osakond

Nr 20-71 Export osakond

Nr 1-18 Laevasõidu osakond

Nr 2-15 Laduvalitsuse kontor

Nr 16-97 Ladu „Simonplats“

Osakondade telefonid:

Nr 2-31 Pärnu osakond

Nr 8-15 Tartu osakond

Nr 1-39 Valga osakond

Suurveski

J. Puhk & Pojad

Tallinnas.

Tarvitage ainult meie

suurveski jahusid.

Saadaval igas parimas äris.

PEAKONTOR: TALLINNAS, Rannavärava puiestee Nr. 2k, telefonid 15-84 ja 26-15.

KONTORID: Tartus, Narvas, Pärnus, Viljandis, Valgas, Petseris, Rakveres, Jõgeval, Tapal ja Nõmmel.

Gustav Pihlakas

**Paberikaupade, kirjaümbrikute,
kõitmise ja lineerimise tööstus.**

Tallinn, Vaksali pst. 2.

Telef. 4-79 ja 9-65.

Täielikuma sisseseadega sel alal töötav ettevõtte Eestis. Võtab tellimisi vastu kõigilt riigi- ja eraasutusilt, pankadelt, kontoritelt, äridelt ja eraisikutelt. Lineerimise, kõitmise ja paberikaupade alal:

Kontoraamatud igas liniatuuris.

Kopeerraamatud.

Registraatorid.

Kliirõmblejad.

Aktikaaned.

Kaustikud.

Dokumentide mapid.

Teadaannete lehed igas kaustas.

Kirjaplokid.

Block-notes.

Paberikorvid.

Kuldkirjatrukk.

Ümbrikud igas suur. ja värvis äridele pealetrukk.

Ilupaberid karpides (Papeteriid).

Postpaberid liht ja linased.

Postkaardi ja amateur albumid suures valikus.

Töö võistlemata headuses. — Hinnad mõõdukad.

Kolmas Tartu Laenu- ja Hoiu-Ühisus.

Tartus, Suurturg nr. 8. — Juhatuse telefon 11-13. Üldtelefon 99.

Äriseis 1. mail 1929. a.

Aktiva.		Passiva.	
Kassa ja jooksvad arved teis-		Osamaksud	Kr. 201.620.47
tes pankades	Kr. 84.278 39	Tagavara kapitalid	" 22.109.47
Väärtpaberid	" 7.819.60	Hoiusummad	" 1.936.811.35
Laenud	" 2.948.791.59	Asunikkude ja riikliste lae-	
Korrespondendid :		nude kontokorrent	" 221.598.70
„Loro“	" 25.192.66	Kontok. ja rediskont	" 487.683.91
Vallasvara	" 13.198.30	Korrespond. „Loro“	" 822.80
Garantiid	" 152.349.03	„Nostro“	" 25.415.31
Muud aktivad	" 28.202.73	Garantiid	" 152.349.03
Makstud prots. ja komisjon	" 14.494 34	Väljavõtmata hoiusumma ^o / _o	" 28.948.66
Kulud	" 26.492.43	Muud passivad	" 78.601.84
		Saadud prots. ja komisjon :	" 144.857.53
	Kr. 3.300.819.07		Kr. 3.300.819.07

Ühisus võtab raha hoiule, annab laenusid välja ja toimetab kõiki pangaoperatsioone. Ühisusel on 3352 liiget vastastikuse vastutussummaga Kr. 1.008.102.35.

J U H A T U S.

Väljaspool tubaka-trusti tubaka- ja sigarivabriku

KaDeVe paberossid:

Westminster Kalif

20 tk. 35 snt.

20 tk. 25 snt.

Kasino Mimosa

25 tk. 35 snt.

25 tk. 25 snt.

Sakala Kuuba

10 tk. 10 snt.

25 tk. 25 snt.

Jäävad oma tarvitajatele truuks. Meie ei ühine trustiga, ei kõrgenda oma hindasid, ei muuda kauba kõrget headust.

A.-S. KaDeVe

Tallinn.

J. KOPF O.-Ü.

Asutatud 1891. a.

Pikk 27. TALLINN Tel. 22-21.

Suurim kullasepaäri Eestis.

Eriala: Lauahõbe—oma suurtööstus. Märk: Munk.

Kaitseväele: ordenid ja aumärgid, spordiauhinnad, hõbe ja kuld kaunistused.

Kasinodele ja klubidele tarbeasjad kristallist, hõbedast ja uus-hõbedast.

Aukingitused

Silikat telliskivivabrik

Nõmme, Pärnu mnt. 4, telef. 15-08.

Kontor: Tallinnas, S.-Tartu mnt. 3, telef. 19-61.

Soovitab ehitajatele
omi telliskive

ja annab nõu ehituste asjus, ning müüb ehituskrunte.
Alates 1929. a. ei müü vabrik enam omi kive esitajate kaudu.

O.-Ü. „SILIKAT“.

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju tän. 29 Avatud iga päev kella 9—2 Tel. 33-11, 33-69

Pank võtab raha hoiule, jooksvale arvele ja tähtaja peale, igasugustes summas ja maksab ajakohast protsenti. Pank diskonteerib veksleid, annab laene, toimetab **kõiki pangaooperatsioone**

Rahasaatmine kõikidesse Eesti linnadesse ja rahvarikkamatesse kohtadesse

Peale selle toimetatakse pangas majade ja muude varanduste kinnitamist tule, varguse ja muude õnnetuste vastu ja võetakse Majaomanikkude Seltsi liikmeid ja liikmemaksu vastu.

Zufatus.

Tarim,

moodsaim ja

soliidseim

jalanõu

kannab

kaitsemärki

Estoking
Tallinn

**BONA,
PRIIMA,
ALFA ja
NORMA**

**PARIMAD
TAIMEVÕID**

Müük igalpool

EESTIS

Saku õlletehas A.-S.

Õlu ja môdu

Pealadu:

Tallinn, S. Kloostri tän. 10-12.

Kõnetraadid: 17-48 ja 32-86.

A.-S. Trikoo-, pitsi- ja sukavabrik Oskar Kilgas

Tallinn, Volta tän. 3. Telefon 2-23.

Valmistab:

Siidisukke
Floorsukke
Villaseid sukke
Laste sukke
Meester. sokke
Trikoopesu

Siidipesu
Siidkleidiriiet
Pesupitse
Paelu
Laste ülikondi
Supelülikondi
Spordiülikondi.

Ainukene sellelaadiline suurtööstus Eestis. Kaubad vabriku märgiga varustatult saadaval igal pool üle maa.

Nõudke ainult meie kaupu.

NARVA LINAKETRAMISE MANUFARTUURI ÜHISUS

end. linaketramise vabrik parun A. L. STIEGLITZ

Vabrik: Narvas. Kõnetraat 77 ja 47.

Valmistab:

purjeriiet, veekindlaid presendi-
riideid igas laiuses ja jämeduses,
valmispresente ja muid linadest
ümbertöötatud saadusi, jute kot-
tisid mitmesuguseks tarvituseks.

TALLINNA KONTOR:

S. Brokumägi 10, kõnetraat 9-13. Telegr. aadress: „PARUS“.

KULLA-
SEPAARI **P. LANGE** TALLINN
RAATUSE 5

Suur valik

briljant-, kuld-, hõbe- ja kristallasju, sein-,
laua-, tasku-, käe- ja spordikellasid pare-
matest Schveitsi vabrikutest.

I järgu kullasepa-, kellasepa
ja graveerimistöökoda.

Hinnad väljaspool võistlust. Töö korralik.

PÕHJA EESTI ÜHISPANK

TALLINN, Lai tänav 1.
Telefon 6-02.

Võtab

raha hoiule jooksvale arvele,
aasta ja kuude peale, makstes
ajakohaseid protsente.

Annab

laenusid ja toimetab kõiki panga-
operatsioone.

Metalli puhastus pulber

VOLA'ga

puhastatud metall-
osad omavad ise-
äranis hea läike ja
hoiavad nad pike-
mat aega korras.

Saadaval igalpool!

TÖÖSTUS JA PEALADU:
Tallinn, Paldiski mnt. 20.
Telefon 24-64.

Aurujõuline riidevär-
vimise, keemilise pu-
hastuse, pleekimise,
apreeterimise ja deka-
teerimise tööstus

B. Schocher

TALLINN, Vana-Viru 13.
Telefon 25-84.

Narva Ühispank

Joala tänav, omas majas. * Telefon 86.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone:

- a) Võtab raha hoiule tähtajalisele ja jooksvale arvele.
- b) Laenab raha — vekslite kui ka võlakohustuste, väärtpaberite, kaupade ning kinnisvarade kindlustusel.
- c) Ostab ja müüb klientide arvel igasuguseid väärtusi ja kaupsid.
- d) Toimetab rahasaatmist ja dokumentide järele raha sissenõudmist. Korrespondendid kõikides kodumaa linnades ja alevites.

Narva Ühispanka juhatatus.

Manufaktuur äri ja ladu

M. HAERDINOV

NARVA, Joala tän, 14. Telef. 1-24

VENNAD ROOSIPUU

Narvas, Suur tän. nr. 24.

Raamatud

Kirjutusmaterjalid

Paberikaubad

Peenenahakaubad

Reisitarbed ja

Iluasjad.

Grammofonid ja plaadid.

Eesti- ja võõrakeelne
LAENURAAMATUKOGU.

Tallinna Krediit Bank ^{A/S}

Asutatud 1907 a.

Tallinn, Suur Karja tän. nr. 23, omas majas.

Narva osakond

Vestervalli tän. nr. 6. Telefon 1.

Sealsamas Kinnitus A-S. EESTI LLOYD'i peagentuur.

Äritunnid 9—2 pl. Telefon 1.

Tarvitage ainult
B. F. GOODRICH'i
autokumme,
need on Teile kasutoojad.

MÜÜGIKOHAD:

Eesti A.-S. C. Siegel,	Tallinn, Uus	tän. 2,	telef. 33-70.
" " " "	Tartu, Rüütli	" 11,	" 11-56.
" " " "	Pärnu, Hospitali	" 8,	" "
Viljandi Põllum. Selts,	Viljandi, Tallinna	" 3,	" 2-13.
Eestipolmin,	Rakvere.		
Põltsamaal,	Peeter Puhk.		

Volline ainuesindaja Eestis:

Eesti A.-S. C. SIEGEL

Tallinn, Lai tän. 27.

AUTO OSAK. Uus tän. nr. 2. Telef. 33-70.

Kauaoodatud 6-tsilindrilised

Dodge Brothers'i Six

lahtised sõiduaudod.

Graham Brothers'i

veoautod kohale jõudnud,
 mida anname austatud soovijaile teada.

Nõudke igal pool kodumaa saadusi.

Crepè-de-Chine, siidi-, mantfi-, voodri- ning kübarariiet. Siidi, mako, floss, villaseid sukke ja sokke. Capsesukke, kõlapits. Trikot-riie, suppelkostüüme, võrksärke, trikoopesu. Sõjaväelastele: akselbandi-, õlamärkide ning tunnusmärkide nõõre.

Saelavabrik „Rauaniit“ A/s.

Tallinn.

Tallinn.

VÄRVID, LAKKID, PINTSLED
E. GÜNTHER

TALLINNAS, KÖNETR: 15-99
ASUTUD: 1854.

OSAKONNAD:
TARTUS, VILJANDIS.

Parfümeeria- ja kosmeetikakaubad.

Suures valikus.

Majapidamise tarbeained.

Le Locle Schveiz

Asutatud 1826. a.

A-S. H-y Moser & Ko.

Pikk tänav 19,

kõnetr. 22-67.

soovitab

rikkalikumas valikus

tasku- ja käeuurisid maailmakuulsast Hy Moser & Cie vabrikust Le Locle Schveiz. Sein-, laua- ja äratuskellasid, kette ja käevõrusid, kuld- ja plaqué. Parimat Rootsi kristalli.

„Missugused on kõige rohkem nõutavad paberossid“ – küsib iga teadlik suitsetaja.

Ainult paberosse „Mikaado“ 25 tk. 25 s.

nõutakse kõige rohkem, sest nende hüüdnõudus on võistlemata.

**Tubakavabrik
H. Anton ja H-o**

Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisus Tartus,

Suurturg nr. 14, omas majas.

Telefonid 700 ja 177.

Postkast 238.

Telegr. aadress „ELHU“

Esimene Eesti Ühispank

Asutatud 1902. a.

Võtab raha hoiuse ja annab laenusid

Ostab ja müüb välisraha ja čekke Soome, Läti, Rootsi, Inglise, Saksa, Prantsuse, Ameerika ja Helveetsia valuutas.

Kodumaal ühendused kõigis kohtades, kus rahaasutised.

VARAKAMBER.

KÕIK PANGAOPERATSIOONID.

HOIUKARBID.

Tähtsamad arvad 1. mail 1929.

Äriseis	Kr. 3.877.600
Hoiul	” 2.773.500
Laenuks	” 3.167.600
Liikmete vastutus	” 1.091.300
Liikmeid	4784.

AGENTUURID:

Kindlustusselts „EESTI“.

Esimene Eesti Kindlustuse Selts „EKS“.

Eesti Koguste Kindlustuse Selts.

AGENTUURID

A/S Tallinna Laevaühisus

Laevaomanikud ja agendid.

Osakonnad: Narvas, Pärnus ja Paldiskis.

Vanem laevanduse ja merikaubanduse alal tegutsev ettevõtte Eestis.

Asutatud 1911. aastal.

Õfiiikapital Kr. 300.000.— Teised kapitalid Kr. 290.000.—

SÜTELAOD:

Inglis ja Poola parimaid aurusüsi, sepaüsi ning kütte- ja valukoksi sadamas otse laevast ja laost mõõdukate hindadega ning soodsate maksutingimustega alati saadaval.

LAEVATARBEAINETE KAUPlus:

Müük laost igasugu laevatarbeaineid ja varustust laevadele ja merimeestele.

LAEVADE PARANDUS JA LAEVATARBEAINETE VALMISTAMISE TÖÖKOJAD:

Sadama tän. 3, kõnetr. 5-39.

S. Patarei tän. 18 — 20, kõnetr. 10-80.

Võetakse parandusele kõiksugu mootoreid, laevamasinaid ja muid laevade osi; niisama ka laevakere kui ka takelaashi alal.

Omad ja valitsemisel olevad laevad

T. D. V.

A/L „KAJAK“	5.200
A/L „KALEV“	3.000
A/L „MAI“	2.200
A/L „JÄRVAMAA“	1.900
A/L „PAKRI“	1.900
A/L „LIRO“	1.900
A/L „KAI“	1.800
A/L „KODUMAA“	1.400
M/L „LÄÄNEMAA“	750
M/L „VIRUMAA“	750

A/s Kauba Bank Tartus

Suurturg nr. 12, omas majas. Telefonid nr. 9 ja 209.

Asutatud 1905. aastal.

Äritunnid kella 9–2 p. l.

Võtab raha hoiule jooksvale arvele ja tähtajale. Annab laenusid vekslite vastu käemeeste vastutusel ja muudel kindlustustel. Inkasso. Transferdid. Akkreditiiivid ja garantiid. Valuuta. Korrespondendid.

★

RINNITUS A/s „EESTI LLOYD“ PEAAGENTUUR

Tule-, elu-, veo-, õnnetusjuhuste-, murdvarguse- ja klaasikinnitus.

Zufiatus.

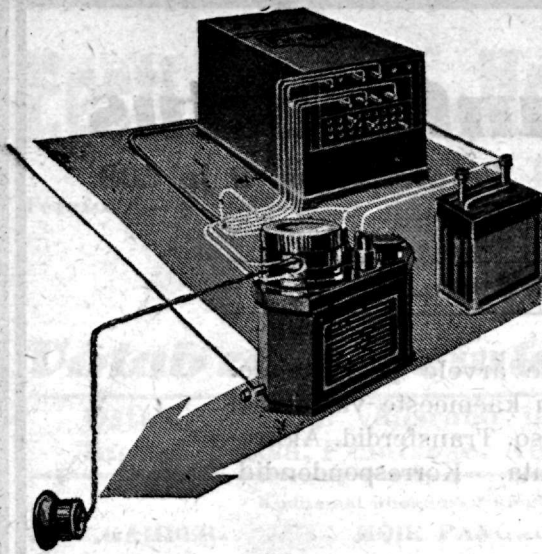
A.-S. „VILL“ NARVA

★

Daamide siidi- ja floor sukad, peen siidi pesu moodsates värvides.

Meeste kirjud siidi- ja floor sukad. — Müügil igas paremas vastavas kaupluses.

Nõudke igalpool ainult meie kaubamärgiga varustatud kaupa, mis kindlustab Teile meie saaduste kõrge kvaliteedi.

Muutke enda aparaat moodsaks võrkvastuvõtjaks
Philips võrkanoodi ja väikelaadija abil!
 Nõudke seletusi lähemast raadioärist, ehk otse

A.-S. Kapsi & Ko'lt Tallinn — Tartu.

PHILIPS

Georg Stude

Asutatud 1864. a.

□□

Pikk tän. 16.
 Tallinnas.

□□

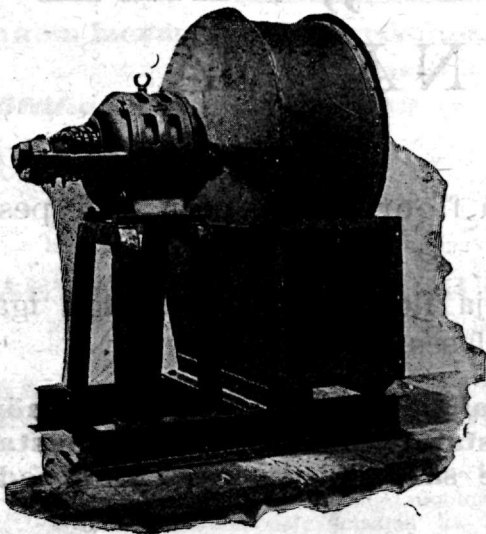
Martsipaani ja
 shokolaadi tööstus.

EESTI ELEKTRIMASINATE EHTUSE A.-S. TALLINNAS

SOO TÄNAV 27

„VOLTA“

TEL. 9-57 ja 34-28

Generaatorid
 Dünamomasinad
 Elektri mootorid
 Ventilaatorid
 Saed, pumbad

A/S A. OLEV & Ko

Narvas, Peetri pl. 2. Telefon 73.

**Koloniaal-, rauakaubad,
ehitusmaterjalid,
laskeriistad ja tarbed,
majapidamistarbed jne.**

Petrooleumi ja bensiini esindused ja laod.
FORD ja FORDSON autod ja traktorid.

OSAKONNAD: NARVAS, Tallinna mnt. 1. Telef. 100 ja Linavabrikus.
JÕHVIS, Rakvere tän. Telef. 66.

Narva Kalevi Manufaktuur

endine parun A.L. v. Stieglitzi kalevivabrik Narvas.

Asutatud 1847 a.

Suures valikus:

**Sõjaväelaste mantli- ja ülikonnariided, teenistus- ja esitus-
vormidele, kaitseliitlaste diagonaal ja kalev, uuemad
moodsad sügise- ja talvepalitu riided, meeste
ülikonnariided, koolilaste ülikonna-
ja mantliriided.**

LADU EN GROS. TALLINNAS, JAANI TÄNAV Nr. 11.
Kõnetraat 13-84 ja 24-58.

KAUPLUS NARVAS, KALEVIVABRIKU JUURES.

Avatud äripäevadel homm. kl. 9—12 ja 2—5 p. l. Kõnetr. 26.

Kreenholmi Puuvillaasaaduste Manufaktuuri

Asutatud 1857. a.

Osäühisus.

Asutatud 1857. a.

Ketrusvärtnaid 500.000

Kangrutelgi 4.000

Valmistatakse :

puuvillariiet igat seltsi — pleekimata, pleegitud ja värvitud: **lõnga, sukalõnga ja vatti.**

Vabrik: Kreenholm, Narva kaudu.

Valitsus: Tallinnas, Pikk tän. 68, telefon 7-31 ja 32-95.

Ladu: Tallinnas, S. Karja tän. 13.

VABRIK :
Järvakandis.
Tel. Lelle 7.
□□

Järvakandi klaasivabrik

KONTOR :
Tallinnas,
Süda 1
Tel. 15-38, 5-27.
□□

Fourcault sisseseade

valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures

kõrgeväärtuslikku

heledat tahvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas on headuselt parem vastava sordi import-klaasist.

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul, sest tootmine ületab siseturu kogutarviduse mitmékordselt.

Igasugused järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähelepanu.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

Müüme võistlusvõimeliste hindadega:

kaitseväelaste eritarbeid;
reisitarbeid;
meeste jalanõusid;
pesu- ja pudukaupa;
toiletti tarbeid;

toiduaineid;
maitseaineid;
tubakakaupu;
igasugu alkohoolseid jooke.

Tehke oma ostud kaitseväelaste ühiskaup-
fusest ja astuge meie ühiseuse liikmeks!

SÕJAVÄE MAJANDUSÜHISUS

TALLINN, Vene tän. 5. — TARTU, Rütli t. 6.

A-S. „SILVA“

Tallinn, Meripuiestee 17.

Telef.: oma keskjaam väljakutsega „Silva“. Telegrammide aadress: „Silva — Tallinn“

Õgasuguste ehitusmaterjalide, nagu palkide, laudade, lubja, tsemendi, gipsi, katusepapi, katusepleki, igat sorti raua, raudtalade, naelte jne. **ladu ja müük.**

Õgasuguste metsamaterjalide ost, ümbertöötamine, müük ja eksport.

Õgasuguste naftasaaduste ladu ja müük.

Õgasuguste põllutööriistade ja masinate ladu ja müük.

Inglise „Better“i mootorite ladu ja müük.

Sh. Flöther'i põllutöömasinate ja riistade **ainuesitus Eestis.**

Ameerika „Firestone“ autokummide ainuesitus, ladu ja müük.

Ameerika „Studebaker“ automobiilide ainuesitus Eestis.

Ameerika „Brockway“ veoautode ainuesitus Eestis.

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK: Tallinn, Suur Karja 7.

**Osakonnad: TARTU, VILJANDI, PÄRNU,
VALGA, PETSERI, NARVA JA HAAPSALU.**

Peapangal oma telefoni keskjaam väljakutsega „KOMMERTSPANK“.

Peale selle otsetühendus panga juhatus-
sega telefonid nr. nr. 9-89, 1-57 ja 22-09.

Telegraafi aadress: K O M P A.

Sissemakstud põhikapital

Kr. 1.400.000

Võtab raha hoiule

ja maksab kõrget ajakohast protsenti.

Annab laenusid

vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste väärtuste
kindlustusel.

Ostab ja müüb

välisraha ja tshekke, Eesti Hüpoteegi Panga pantlehti,
Eesti 1927. a. välislaenu pabereid.

Saadab raha

teistesse linnadesse kodu- ja välismaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades, alevites ja tähtsa-
mates välismaa linnades.

Kiire pangatalitus.

PANGA JUHATUS.